

teológia

A TARTALOMBÓL

„HA NEM LESZTEK OLYANOK MINT A GYERMEK...”

„Ilyeneké az Isten Országa” (Mk 10,14) — Ne legyetek gyermekek gondolkodástokban — Jézus hívása — Gyermekeké lett az Isten — A szeretet civilizációja — Gyermekség vagy gyermekség? — Világiak a ma és a holnap egyházában — Gyermekek az egyházközségben — Személyközpontú lelkipásztorkodás — Új szempontok a fogamzásszabályozásról — Tézisek a hazai katolikus felnőttképzésről — Fiatalok világnézeti problémái

*

Barsi Balázs — Cselényi István Gábor — Eicher, Peter — Fodor György — Frenkl Róbert — Görbe József — Gubler, Marie-Louise — Lenhardt Vilmos — Pajor András — Pfister-Schölch, Xaver — Somorjai Ádám — Sulyok Elemér — Székely János — Tomka Ferenc — Varga Domokos — Windisch, Hubert írása

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1988. NOVEMBER

TANULMÁNYOK

BARSI BALÁZS: „Ilyeneké az Isten országa” (Mk 10,14)	195
GUBLER, MARIE-LOUISE: Legyetek olyanok mint a gyermekek... de ne legyetek gyerekek gondolkodástokban (ford. <i>Bánhegyi B. Miksa</i>)	201
FODOR GYÖRGY: „Ha olyanok nem lesztek mint a gyermek...” (Mt 18,3)	204
EICHER, PETER: Az ígélet gyermekei: a szövetség partnerei és az ország örö- kösei (ford. <i>Bánhegyi B. Miksa</i>)	208
SULYOK ELEMÉR: Mógém! (Mk 1,16—20)	212

KÖRKÉP

SZÉKELY JÁNOS: Gyermekké lett az Isten (Betlehem, 1987. Karácsony)	216
LENHARDT VILMOS: Építsük a szeretet civilizációját (II. János Pál pápa új szo- ciális enciklikája)	218
VARGA DOMOKOS: Ha nem lesztek olyanok... ..	223
PAJOR ANDRÁS: Kicsinység és kisebbségi érzés — a lélekalakításban	225
GÖRBE JÓZSEF: Legyetek kicsinnyé, hogy nagygyá legyetek!	227

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

FRENKL RÓBERT: Világiak a ma és a holnap egyházában	231
PFISTER-SCHÖLCH, XAVER: A gyermekek helye az egyházköztségben (ford. <i>Bánhegyi B. Miksa</i>)	234
WINDISCH, HUBERT: Személyközpontú lelkipásztorkodás — a lelkiismeret mint a lelkipásztori szolgálat célja és tartalma (ford. <i>Somorjai Ádám</i>)	237
SOMORJAI ÁDÁM: A fogamzásszabályozásról — néhány új szempont tükré- ben	244
TOMKA FERENC: Öt tézis a hazai katolikus felnőttképzésről	250
CSELÉNYI ISTVÁN GÁBOR: Ha az utcáról toppan be valaki	252

Oly korban élünk — talán már a végén? —, melyben a tudományba, haladásba, fejlődésbe vetett hit sokak gondolatvilágából, szívéből-lelkéből részben vagy teljesen kiölte az Istenbe vetett hitet, az Istenre való bizalomteljes ráhagyatkozás hitből táplálkozó érzését. A tudományos haladásba, a tudomány eredményeibe vetett vakhit, a minden esemény és dolog felkutathatóságába és emberi erővel való elvégzésébe vetett vakmerő bizalom ma már egyre inkább tűnőben van. Az ember lassan kezd rájönni, hogy a tudomány és technika fejlődésével visszafelé is fordítható dárdát tart kezében. Munkájának, erőfeszítéseinek értékét igyekszik egyre reálisabban mérlegelni. S mérlegelése során rájön: nem mindenható, — és soha nem is válhat azzá. Az ember kezd újra ráébredni végeességére, sőt számos élethelyzetben, tehetetlenségére.

Mindezen természetesen nem csodálkozhatunk. A valóban józanul és higgadtan gondolkodó ember egyre inkább belátja, hogy önmaga számára is titok, és még inkább titokzatos és talányokkal teli környezete, szűkebb és tágabb világa. Az egymással küzdő, szemben álló ideológiák ugyan általában humanisták humanizmusának jelölik önmagukat, mégis, képviselőik csak alig vagy egyáltalán nem tudnak egyetérteni abban, hogy mit gondoljanak, mit állítsanak a földi lények legtitokzatosabbikáról, az emberről. Egyre inkább rá kell azonban döbenniük, hogy az ember titkát maga az ember képtelen hiánytalanul feloldani. A válasz, a megoldás csakis olyan dimenzió felől érkezhethet, mely túlmutat az emberen és világán, mely hatalmasabb és átfogóbb, mint az ember, mely ember- és természetfölötti.

Ezt a „másik”, ezt az „új” dimenziót tárta fel előttünk, efelé irányította az ember figyelmét közénk érkezésével, életével, tanításával, megváltó szenvedésével és halálával, feltámadásával Jézus Krisztus. Őt a teljes igazság, a felszabadító igazság felé — ez lehet az ember számára a Jézus felé fordulás, a „megfordulás”, az élethez és igazsághoz való megtérés. Urunk nyilvános működésének elején erre hív fel: „Térjete meg és higgyetek az üdvösség jóhírének” (Mk 1,15).

Mit jelent, mit követel ez a megtérés, ez a hitre való nyitottság? Erre — egészen sajátos módon — maga Jézus ad választ, amikor elénk tárja, hogy olyanokká kell lennünk, mint a gyermek. Urunk földön jártában tanítványokat hívott meg, gyűjtött maga köré — és hív, küld ma is, hogy feltárják a üdvösség útját, hogy Jézus tanítását közvetítve az élet felé vezessék az embereket. A meghívottaknak és küldötteknek sohasem szabad megfélemezniük Jézus szavairól. Ezek közül jelen számunkban azt az intő, óvó, felszólító kijelentését tartjuk szemünk előtt, mellyel Jézus az elsőbbségért, rangért, hataloméért versengő tanítványokat figyelmeztette. Amikor ugyanis észrevette, hogy kérdéseik nagyon is földhözragadt szemléletet tükröznek, eléjük állított egy gyermeket és így szólt: „Ha meg nem változtok és olyanok nem lesztek mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába. Aki pedig befogad egy ilyen gyermeket az én nevemben, az engem fogad be” (Mt 18,3—5).

Jézusnak e szavai, intése — mint egész tanítása, élete — új távlatot tár elénk, túlmutat evilág bölcseinek tudásán és magatartásán, túlmutat evilág dimenzióin.

Jól ügyeljünk: Jézus nem azt mondja, nem azt kívánja követőitől, hogy legyenek újra gyermekké, nem hirdet és nem idealizál semmiféle infantilis magatartást. Ellenkezőleg, arra figyelmeztet: ha nem tértek meg, ha nem változtok meg és nem lesztek o l y a n o k mint a gyermekek, nem mentek be a mennyek országába.

Tudjuk, hogy a jézusi figyelmeztetés a tanítványok versengésére adott válasz. Urunk visszautasít minden önhitt, önámító és hiú rangelsőségre való törekvést s mindazt, ami azzal jár: túltengő önbizalmat, evilági hatalmat és dicsőséget. Isten előtt mindannyian kicsinyek vagyunk, mint a gyermekek; egyformák vagyunk értékben és kiszolgáltatottságban, mint a kisgyermekek. Ő azoknak ajándékoz tisztább látást, nyitottságot a mindig nagyobb igazság mélyebb megismerésére, akiknek nyitott lelkük-értelmük-szívéük, mint a gyermeknek. Azoknak, akik nem csupán önmaguknak,

az embernek véges tudásában hisznek, hanem Abban, aki valóban mindent tud, aki minden szükségést fel is tárt az ember számára. Aki azokat hívja és küldi, akik képesek végrehajtani azt a „pálfordulást”, mellyel az ember megtér az Urhoz, Istenéhez.

Mit is jelent ez a megtérés, ez a hitre nyitottság? Mit jelent „olyanná válni, mint a gyermek”? — Félre ne értsük. Krisztus nem infantilis, gügyögő felnőtteket gyűjtött maga köré, és ma sem ilyeneket kíván hívni és küldeni. De igenis azokat, akik képesek olyanná válni mint a gyermek: őszintén nyitottá az igazságra. Nyitottá arra, hogy mindazt, amit emberi erőből nem képesek elérni, az ajándékozó Istentől elfogadják. Így, ezt az utat járva válnak majd szellemileg, lelkileg felnőttekké. Ugyanakkor hitüket és reményüket nem kizárólag önmagukba, esetleg „az” emberbe helyezik, nem válnak „tévedhetetlenné” saját igazságukban, elbizakodottá saját erejükben. Bár szorgalmasan munkálkodnak világunkban, kitartóan járnak a földi vándorok útját, szebbé, igazabbá kívánják tenni környezetüket, mégis — haza vágyanak, az Atya otthonába igyekeznek.

Egyházunkban, de az emberiség nagy családjában is szükség van fiatalok és idősebbek kisebb-nagyobb közösségére, szükség van vezetőkre, szíveket-lelkeket lángra lobbantó egyéniségekre és kedvező életfeltételekre. De mindez még kevés. Szükség van — és napjainkban ez talán a legnékülözöttebb „hiánycikk” — olyan gyermeki lelkületre is, amilyent Krisztus kívánt tanítványaitól. Azaz: a gyermekre jellemző nyitottságra, bizalomra, valóban kreatív fantáziára és — megtérésre, az igazabb, a jobb, mi több, az egyetlen Igaz és Jó felé fordulásra. Ha ez a gyermeki lelkület — mely távol áll mindenféle együgyűségtől és gyermekességtől — továbbra is hiánycikk maradna világunkban, s ha nem fogadnánk be Krisztus nevében a holnapot még romlatlan szívvel építeni kész gyermekeket, mi több, ha százezrével gyilkolnák továbbra is világrajövetelük előtt ezeket a gyermekeket, — akkor szomorú évek, évtizedek, jövő előtt állunk.

Szent Pál a Rómaiakhoz írt levelében úgy foglalja össze az örömhirt, hogy „Isten gyermekei” és „Krisztus társörökösei” vagyunk (8,16). Gyermekeknek lenni felnőtként — az Istentől való meghívást és küldetést jelenti. A kiválasztottság örömét, a megváltott élet tudatának tartós, „gyermeki” derűjét.

A TEOLÓGIA 1988. évi utolsó száma erre a gyermeki tiszta örömré, gyermeki meghívottságra, gyermeki hitre és nyitottságra szeretné felhívni olvasói figyelmét. S bár elutasítjuk a keresztény „gyermeki lelkületet” propagáló lelki infantilizmust, mégis — ahogy Urunk kívánta tanítványaitól — olyanok kívánunk lenni, mint a gyermek. Isten gyermekei vagyunk, akik tiszta örömré és Isten gyermekeinek szabadságára nyertek meghívást. Szabadságra, mellyel felelős felnőtként kell élnünk. Mindaz pedig, amit a családi életben és lekipásztori munkában a mának gyermekeiért végzünk, egyházunkért, társadalmunkért — önmagunkért végezzük. Így válunk magunk is — mint Isten fogadott gyermekei — felnőtt korban is Isten gyermeki lelkületű munkatársaivá. Így vállalhatjuk a küldetést és feladatot, hogy Krisztus nevében és az ő felszólítására ügyelve mi is odaállhassunk a rangért, hatalomért, mindentudásért versengők elé és elismételhessük az Ő szavát: „Ha meg nem változtok és olyanok nem lesztek mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába”.

SZ. A.

Barsi Balázs

„ILYENEKÉ AZ ISTEN ORSZÁGA” (Mk 10,14)

Ismerjük a jelenetet: kisgyermeket hoztak egyszer Jézushoz, hogy tegye rájuk a kezét. A tanítványok elutasították őket. Elutasító kézmozdulatukban benne van az egész ókori világ felfogása a gyermekekkel kapcsolatban.

A zsidóságot körülvevő pogány világban, például a görögöknél, ismerték ugyan a szülői örömeket (a gyermek tisztesség és dicsőség volt a szülőknek), de a klasszikus korban egyre inkább úgy tekintették, mint terhet. A gyermek éretlen, jelentéktelen létező volt. A hellenista korban is folytatódott ez a negatív értékelés. A sztoikusok, de főleg a cinikusok szinte megtiltották követőiknek, hogy gyermeket hozzanak a világra vagy azzal verjék el drága idejüket, hogy gyermekeket neveljenek.

Az Ószövetség Isten áldásának tekintette a gyermeket. Benne látta az élet folytatását, az isteni áldás és az ígéretek hordozóját. De a gyermek pszichológiájával, sajátos belső életével ugyanúgy, mint ahogyan a görög világ, nem törődtek. Izrael bölcsei által ajánlott nevelés sajátosan kemény volt, hiszen „az ember szíve ifjúkortól kezdve hajlik a rosszra” (Ter 8,21). Látjuk tehát, hogy az Ószövetség egyáltalán nem idealizálta a gyermeket. A bibliai szerzők számára a gyermek semmiképpen sem az ártatlanságnak a képe. Inkább az értelem hiányossága, a testi és lelki gyöngeség jellemzi. Tulajdonképpen rossz és gyenge felnőtt. Alig vehető emberszámba.

A Templom lerombolása utáni zsidóságnak sem sokkal pozitívabb a véleménye. A zsidó tanítók arról vitatkoztak, hogy képes-e már a gyermek vétkezni anyja méhében, s akik igennel válaszoltak erre a kérdésre, azok szívesen idézték Ézsau esetét.

A qumráni törvényhozás a gyermekeket ugyanúgy kizárja abból a menetből, amely majd Jeruzsálemből indul a szent háborúba, mint a vakokat, sántákat, bénákat, vagyis a tisztátalanokat. Ezt azért teszik, mert a szent közösség, amelyben az angyalok is részt vesznek, nem fogadhat magába testi vagy szellemi gyöngeségben szenvedő, vagyis tökéletlen embereket. Úgy látszik, hogy a gyermekek jelenléte összeegyeztethetetlen az angyalok jelenlétével, éppen jelentéktelen voltuk miatt. Ezzel a felfogással száll szembe Jézus, amikor azt mondja, hogy „Vigyázzatok, ne vessetek meg egyet se e kicsinyek közül! Mondok nektek: angyalaik az égben szüntelenül látják mennyei Atyám arcát” (Mt 18,10).

A Misna a gyermekeket a süketnéma és a bolond mellett említi, mint akik képtelenek tizedet adni. A serdülő korig a gyermeket többé-kevésbé állatokhoz hasonlították. A gyermek tehát tökéletlen létező. A rabbi nem törődtek velük úgy, mint a fent idézett jelenetben az Úr Jézus tette, és egyáltalán nem tekintették őket az ártatlanság képének vagy az alázatosság megtestesítőinek, mint ahogy az evangélium magyarázóinak gyakran megtették.

De mintha Szent Pál apostol sem tudna erről a jelenetről, hogy Jézus, szakítva az egész görög és zsidó világgal, magához engedte a gyermekeket. Kiviláglik ez abból is, amikor a törvény tanítóját jellemzi: „ha vakok vezetőjének, a sötétben élők világosságának, a tudatlanok tanítójának, a kiskorúak mesterének tartod magadat...” (Róm 2,19). Szerinte a tudatlanok vakok, a kiskorúak pedig ilyenek. A korintiakhoz pedig nem szólhatott úgy mint „lelki emberekhez, hanem csak mint testiekhez, mint akik még nem nőttek fel Krisztusban” (1Kor 3,1). Az „akik nem nőttek fel” kifejezés a görögben az egészen kis gyermekeket jelenti, akiket még csak tejjel szabad táplálni, nem pedig szilárd étellel (1Kor 3,2). Amikor pedig Pál be akarja mutatni a keresztény életnek a dinamizmusát, vagyis azt, hogy szüntelenül kell haladni és fejlődni Krisztusban, akkor mindig a gyermek jelöli a tökéletlen állapotot, a kezdőt (lásd 1Kor 13,11; 14,20). A Gal 4,1—5-ben pedig az ember helyzetét a megváltás előtt úgy írja le, mint a kisgyermek

helyzetét, akit egy rabszolgára bízta, hogy felügyeljen rá. Amikor azonban Isten Fia eljött a földre, megszabadította az embert ettől a szolgaságtól, és Isten fiainak szabadságába helyezte. Ezek a képek világosan tanúsítják a gyermeki állapot eléggé negatív értékelését (lásd még Ef 4,13—14). Ebben a kérdésben meglepő módon Szent Pál saját korának, világának meggyőződését tükrözi.¹

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy Szent Pál nem tanulta meg azt a leckét, amelyet Jézus adott. Amikor azt írja, hogy „Isten azt választotta ki, ami a világ szemében balga, hogy megszegyenítse a bölcseket s azt választotta ki, ami a világ előtt gyöngé, hogy megszegyenítse az erőseket, s ami a világ előtt alacsonyrendű és lenézett, azt választotta ki az Isten, a semminek látszókat, hogy megsemmisítse azokat, akik valaminek látszanak” (1Kor 1,27—28) —, akkor éppen azt állítja, hogy Isten saját tetszése alapján, nem pedig a „kicsinyek” pozitív lelki tulajdonságai miatt választotta ki őket.

Mindezek tudatában most már értjük, miért nem akarják a tanítványok Jézushoz engedni a kisgyermeküket. Nem illett, hogy egy rabbi, egy csodatevő, netán az Istennek utolsó küldöttje, a Messiás, ilyen jelentéktelen lényekkel foglalkozzék, mint a gyermekek. Csak, ha jól megragadjuk ennek az elutasító mozdulatnak a lényegét, akkor tudjuk felfogni, mit is mondott Jézus, amikor így szólt: „Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a kicsinyek, ne akadályozzátok őket, hisz ilyeneké az Isten Országá” (Mk 10,14).

Az „ilyeneké” szóval egyébként azt is jelzi, hogy nemcsak a gyermekeké az Isten országa, hanem mindazoké, akik valamiképpen hasonlítanak rájuk. Ezt a hasonlóságot nem kereshetjük a gyermek kiválóságában, hiszen Jézus nem azt veti az apostolok szemére, hogy nem látják helyesen a gyermek értékét (mert a gyermek ártatlan, jó, kedves, az alázatosságnak példaképe), hanem kijelenti, hogy pontosan az ilyen jelentéktelen lényeké az Isten országa, mert Istennek így tetszik. Jézus nem oktatja ki az apostolokat a gyermekek belső világáról, pszichológiájáról, hanem egyedül Istenre mutat, aki éppen azért szereti a kicsinyt és jelentéktelent, mert kicsi és jelentéktelen, nem pedig azért, mert hatalmas belső lelki értékeket hordoz, mint például az ártatlanság meg az alázat. Ezt világosan láthatjuk Lk 10,21-ben is, ahol ezt olvashatjuk: „Abban az órában (Jézus) kitörő örömmel dicsőítette Istent a Szentlélekben ezekkel a szavakkal: dicsőítelek Atyám, ég és föld ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak előtt, és kinyilvánítottad a kicsinyeknek. Igen, Atyám, így tetszett neked.” Tehát egyedül az isteni tetszés magyarázza azt, hogy miért éppen a kicsinyeké és a hozzá hasonlóké a mennyek országa. Egyáltalán nem a kicsinyek belső jó tulajdonságai miatt. Az Úr Jézus nem a gyermek pszichológiáját tárja föl, hanem Isten pszichológiáját. Nem a gyermeket nyilatkoztatja ki, a félreismert gyermek igazi kincseit, hanem a félreismert és nem jól ismert Istent. Jézus revelációt, kinyilatkoztatást ad. Ez már abból is sejthető, hogy a gyermekekkel kapcsolatos mondatában benne szerepel az „Isten országa” kifejezés, az ő központi, szinte egyetlen üzenete. Isten országa Isten uralmát, uralkodását jelenti: személyes kapcsolatát az emberrel. Ez az „ország” Jézusban elérkezett, Jézus saját bensejéből hirdet új jövőt az egész emberiség számára. Aki benne hisz, az Istennel kerül személyes kapcsolatba. Ahhoz elérkezik az Isten országa. Az Úr Jézus tanításának ez annyira központi, szinte egyetlen mondanivalója, hogy minden egyéb csak konklúzió. Amikor Isten országát emlegeti, akkor mindig kinyilatkoztatást ad. Nem csupán téves emberi vélekedéseket, morális nézeteket javít ki, hanem megdöbentő, egészen váratlanul új, meglepő istenképet rajzol elénk.

A Mk 10,14-ben olvasható kijelentésben még az a mozzanat is fontos, hogy hasonlít a Nyolc Boldogság egyikéhez. Ott is olvashatjuk ezt a fordulatot: „ilyeneké az Isten országa” (Mt 5,3—12; Lk 6,20—23). A boldogság-mondásokban felsoroltak: a szegények, az éhezők, azok, akik sírnak, akiket az emberek gyűlölnek, rágalmaznak, kinevetnek, mind hasonlóak a gyermekhez abból a szempontból, hogy társadalmilag jelentéktelenek; olyanok, akik nem számítanak, akikkel a nagy politika nem tud mit kezdeni, akik legfőjebb csak statisztáknak jók, akiket igazában meg sem számolnak

népszámláláskor (lásd Mt 14,21; 15,38), legalábbis nem tartanak számon, mint a gyermekeket. Jézus azt mondja, hogy „úgy tetszett az Atyának”, hogy a kicsinyeknek, vagyis a társadalmilag, emberileg semminek látszóknak nyilatkoztassa ki titkait, adja nekik az ő országát, tárja föl nekik személyes életét. Emiatt ujjong fel Jézus, az ő szemében ez az evangélium. Az isteni tetszésnek a „kiváltó oka” itt sem a kicsinyek jósága, ártatlansága, alázatossága, hanem az, hogy kicsinyek. Az evangélium mindig evangélium (örömhír) lesz számunkra, ha odafigyelve olvassuk. Most is szinte kiforgat, fölforgat minket, talán ellenkezésünket is kiváltja, hiszen annyi szépet hallottunk már a lelki gyermekségről, az alázatosságról, az ártatlanságról, a kevéssel való meglegedettségéről, amely mintegy kiváltja Isten tetszését, hogy alig tudjuk megérteni, hogy itt nem erről van szó. A kicsik sokszor abban is kicsinyek, hogy még erőnyei is hiányoznak. Természetesen valami tiltakozik bennünk az ellen, hogy elfogadjuk, a szegény pusztán szegénysége miatt érdemes az Isten országára, illetve a kicsi pusztán azért, mert kicsi. Talán már maga Máté sem tudta a maga nyersségében elfogadni egészen ezt a tanítást, amikor azt írja, hogy „boldogok a *lélekben szegények*” (5,3). Tehát nem azok, akik materiálisan szegények, mert az nem érdem, hanem, akik mintegy szívükben szegények, vagyis nem ragaszkodnak a gazdagsághoz. Persze, innét már csak egy lépcsőfok az a következtetés, hogy lehet valaki milliomos is, ha szívében szegény, akkor övé a mennyek országa. Jézus igazi szegényekről, szomorúakról, éhezőkéről, szomjazókról és valóban kicsinyekről beszél. Legeredetibb tanítása, melyet nem szabad felednünk, hogy a kicsinyeket Isten saját tetszése miatt választja ki arra, hogy föltárja nekik országának titkait. Egyszerűen ilyen az Isten. Ez a választás nem a kicsik pszichológiájával magyarázható, hanem Istennek a kifürkészhetetlen tetszésével, döntésével. Azt mondja Jézus, hogy ilyen az Isten, fölforgatóan más, mint gondolták. Mi is lehet annak a legmélyebb mozgatója, hogy nehezen tudjuk elfogadni ezt a nyers, csodálatos prófétai tanítást? Talán az, hogy az Isten—ember kapcsolatot kizárólag az érdem és jutalom világában tudjuk elképzelni. Azok a Szentírás-magyarázók, akik szerint a kicsinyeknek, a szegényeknek, a szomorkodóknak bizonyos lelki tulajdonságokkal kell rendelkezniük ahhoz, hogy Isten országát megkaphassák, jól megértették azt, hogy Jézus tanításának, boldogságmondásainak legmélyebb jelentése vallási mondanivalót hordoz, nem pedig társadalmi, szociális, politikai tanítást. Világosan látják, hogy a boldogságoknak vallási jelentésük van, de ezt a vallási jelentést nem látják egyebütt, mint az emberi lélekben, az emberi, lelki minőségekben. Igazában arra kell odafigyelni, hogy amikor az Úr Jézus az apostolok elé állítja a kicsinyeket, akkor nem azok lelki jó tulajdonságát állítja szemük elé, hanem jelentéktelenségüket; azt, hogy a társadalomban, a világban nem számítanak, s azt mondja, hogy Isten megmagyarázhatatlanul vonzódik az iránt, ami kicsi. A mennyek országa természetében rejlik az, hogy a kicsinyeké, nem pedig a kisgyermeké és a hozzájuk hasonlók természetében. Isten döntésében, tetszésében, nem pedig a kicsinyek életszentségében.

Ezt a kérdést tehát egy még mélyebb alapról kiindulva kell újragondolnunk: az érdemről és a jutalomról szóló tanításból. Jézus a szőlőmunkásokról szóló példabeszédében² (Mt 20,1—16) úgy fogalmaz, hogy hallgatói aktívan vegyenek részt a gondolkodásban. A szőlősgazda a nap első órájában kimegy, hogy munkásokat fogadjon szőlőjébe. Ez a részlet a legkidolgozottabb. Megegyezik a munkásokkal egy dénárban az egész napi munkaidőben. A harmadik órában is hív munkásokat, de akkor már csak azt mondja: „majd megadom nektek, ami jár”. Így a hallgatóság levonhat már három óra bért ezeknek a béréből. A hatodik és a kilencedik órában újra kimegy a szőlősgazda, és „ugyanígy tesz”. Itt már nem is ismétli el Jézus a szőlősgazda szavait. A tizenegyedik óra tájban is kimegy, és akiket fölfogad, azoknak nem mondja meg, hogy mit kapnak, csak azt, hogy „menjetek ti is a szőlőmbe”. A szőlősgazda egyre szűkszávuúbbá válik, a hallgatóság pedig gondolatban egyre többet von le a béréből. A nyolcadik verssel új lendületet kap az elbeszélés, hiszen lezárul a munkanap, az érdemszerzés ideje. Beesteledett, és a szőlősgazda vincellérjének parancsot ad, hogy hívja össze a munkásokat, adja ki a bérüket, de az utolsókon kezdje. Meglepő, hogy az utolsó órában fölfogadottak is egy dénárt kapnak. Természe-

tesen így az első órában fölfogadottak (illetve a hallgatók) többre számítanak. Ezt a szöveg ki is mondja a tizedik versben: „Azt hitték, hogy ők majd többet kapnak”. De nem. Az „ők is” fordulattal a szöveg ki is emeli ezt a „rendellenességet”. A hallgatóságnak kedve lenne tiltakozni. Az Úr Jézus mesterien redukálja a szereplők számát. A 13. versben csak egy munkással beszél a gazda. Így, mintha személyesen szólna mindegyik hallgatójához. Sikerül-e meggyőzni hallgatóit? A szövegből nem derül ki, hogy egyáltalán sikerült-e a szőlősgazdának meggyőznie az első órában felfogadottakat. A példabeszédnek ez a nyitva hagyása jeladás a hallgatóknak, felhívás. Felszólítás egyfajta megtérésre. Természetesen az első órában felfogadottak méltatlankodnak. Azt mondják, hogy „ugyanúgy bántál velünk, akik a nap terhét és hevéét viseltük” (20,12). Szerintük a gazda nem vette figyelembe az elvégzett munka különbségét. Ez a reklamáció nem egészen felel meg a 10. versben tett megjegyzésnek („azt hitték, hogy majd többet kapnak”). Méltatlankodásukban nem akarják elárulni azt a számítást, de valójában az bántja őket, hogy ugyanúgy járt el, vagyis, hogy ők nem kaptak többet. Ezzel pedig a gazda jóságára terelődik a figyelem, nem pedig az igazságtalanságra. A gazda figyelmezteti az első órában jöttöket, hogy nem bánik velük igazságtalanul: „Nem követek el veled szemben igazságtalanságot, nemde egy dénárban egyeztél meg velem?” (20,13) Aztán két kérdést tesz föl nekik: „Vagy nem tehetem a sajátommal azt, amit akarok?” (20,15) Nem cselekedhetek szabad, szuverén módon? Erre nem vonatkozik a megegyezés! A gazdát az első órában kötött megegyezés erre nem köti. A második kérdés még mélyebbre megy: „Rossz szemmel nézed, hogy jó vagyok?” (20,15) A „rossz” és a „jó”, a „szemed” és az „én” ellentétére kell figyelnünk. A „rossz szem” bibliai, zsidó kifejezés, amely gyakran jelenti az irigységet, a féltékenységet, amely a jó látásakor kel fel az ember szívében. De tágabb értelemben jelenthet rosszindulatot, ellenségeskedést is. Lehet, hogy itt mind a kettőről szó van. Ezek az első órában meghívottak irigylik társaikat, ugyanakkor ellenségesek a gazdával szemben, éppen a gazda jósága miatt. Így tehát a gazda leleplezi méltatlankodásuk igazi indítékait. Nem az igazságosság követelése a mozgatójuk, hanem romlott szívük.

A gazda nem veti el munkásait, hanem szeretné őket meggyőzni, bevonni őket abba a látásba, ahogyan ő látja a dolgokat. Az Úr Jézus nem erkölcsi tanítással áll elő itt, hanem Istent nyilatkoztatja ki. Istent, aki túllépi az érdem és jutalom szigorú igazságosság szerint működő kategóriáját. A Jézus-korabeli zsidóság, főleg a farizeusok ismerték ezeket a képeket. A munka jelentette az emberi fáradságot, amelyet a törvény betartásában, tanulmányozásában kifejt az ember, a jutalom pedig jelentette az isteni áldást. A kettő pontosan megfelel egymásnak. A Jeruzsálemi Talmudban olvasunk egy, ehhez a példabeszédhez nagyon hasonló esetet. Bún rabbi korai haláláról számol be. Amikor Bún rabbi, Hijja rabbi fia meghalt, Zeira rabbi ezt a beszédet tartotta: „A dolgozó ember álma édes, akár keveset, akár sokat eszik — (Préd 5,11). — Mihez is lehetne ezt hasonlítani? Egy királyhoz, aki sok munkást fogadott föl. Volt egy, aki túlságosan sokat fáradozott. De mit is tett a király? Száz lépést tétetett meg vele. Amikor eljött az este, a munkások jöttek, hogy átvegyék bérüket. A király ennek a munkásnak is (akivel sétált) teljes bért adott. A többiek méltatlankodva mondták: mi egész nap fáradtunk, míg ez csak két órát fáradozott és ugyanazt a bért adod neki is, mint nekünk. A király azt mondta nekik: ez két óra alatt többet fáradozott, mint ti egész nap alatt. Így Bún rabbi is huszonnyolc év alatt többet fáradozott a Tóra tanulmányozásában, mint egy más szorgalmas tanítvány fáradozott volna száz éves koráig.”

Ebben a példabeszédben a gazda a „csak két órát” dolgozó munkással csupán látszatra bánt jobban. A munka és a bér pontos megfelelésének alapelvét tiszteletben tartotta. A király (Isten) tartotta magát a szabályhoz, és így a zúgolódás igazságtalan. Látjuk, hogy a munka, a munkabér képei Jézus korában lefoglalt képek, amelyeket a vallási gondolkodás az érdem és az isteni jutalmazás gondolatkörére alkalmazott. A példabeszédet elemezve helytelen azt állítani, hogy Jézus elutasítja az „ennyi munka, ennyi bér” elvét, hogy felforgatja a munkabér, a fáradság és a jutalmazás szigorú arányosságát. A gazda tudja, hogy mennyit dolgoztak, akik egész

nap fáradoztak. Meg is adja bérüket. Itt tehát szó sincs „a tettek általi megigazulás tanának cafatokra tépéséről”, mint ahogyan egy szövegmagyarázó írja. Arról van szó csupán, hogy a gazda nem engedi magát bezárni a munka - munkabér szigorú megfelelőségének világába. Nem töri azt szét, hanem túlhaladja. S ezt a túlhaladást célozza a parabola.

A hallatlan az, hogy Isten azokat is eltölti javaival, akik alig vagy egyáltalán nem érdemlik meg. Az, hogy többet ad a megérdemelnél, jóságát nyilatkoztatja ki. Öntörvényűen cselekszik. Motivuma saját magában van. A hetvenes évek után a farizeusokat sokat foglalkoztatja az érdem és jutalmazás problémája. S ők a szigorú megfelelőség mellett döntenek. Emögött sajátos istenkép van, mely nem azonos az ószövetségi kinyilatkoztatással. Hiszen az Ószövetségből megtanulhatták volna Isten ingyenes, minden emberi elképzelést fölülmuló szeretetét is.

Erdekes, ahogyan a hetvenes évek után magyarázzák a rabbi e törvény adásának motívumait. Sematizálva két pontba lehetne összefoglalni. Azért adta Isten az izraelitáknak a törvényt, hogy érdemeket szerezhessenek, és miután már van érdemük, megjutalmazhassa őket a kivonulással. Tehát törvény nélkül nincs érdem, érdem nélkül viszont nincs jutalmazás (isteni áldás). Úgy tudták, hogy Isten maga akarta ezt a rendszert, és ehhez tartja is magát. Sok Midrás-szöveg az egyiptomi kivonulással illusztrálja ezt a tanítást. Mielőtt Isten kivezetné Izraelt Egyiptomból, észreveszi, hogy az izraelitáknak nincs érdemük. Tehát nem jutalmazhatja őket a megszabadítással. Ezért gyorsan előírja nekik a húsvéti bárányt és a körülmetéledést. Ezt teljesítve érdemeket szereznek, és így Isten most már jutalomképpen kiszabadíthatja őket. Látjuk, hogy ez a magyarázat mennyire karikatúrája az ószövetségi kinyilatkoztatásnak, hiszen pontosan az Egyiptomból való szabadulás a meglepő, az isteni ingyenesség kinyilatkoztatása. Szerintük egy olyan Isten, aki így cselekedne, ahogy Jézus ebben a példabeszédben bemutatja, megzavarná a vallásos embereket; kiábrándítaná, fölforgatná vallási rendszerüket.

Jézus ebben a példabeszédben saját konkrét helyzetére utal. Az átlag hívó szemében biztosan szálla volt az a tény, hogy Jézus a vámosok és bűnösök barátja. Ez a vád, ez a konkrét élethelyzet van a példabeszéd mögött. Ez a parabola Jézus apológiája, védekezése. Ő azért nem zavarja el az utolsó órában jötteket, és ugyanannyit ad nekik, mint az első órában meghívottaknak, mert Isten is így cselekszik. De nemcsak apológia, hanem Jézus kinyilatkoztatása, melyet Istenről ad. Jézus azért hívja meg ebben az utolsó órában a vámosokat és az utcanóket, azért adja nekik érdemtelenül a teljes bért, mert ilyen az Isten, mert az Atya így cselekszik. Nagyon fontos észrevennünk itt, hogy Jézus nem tagadja az érdem és jutalmazás világát, csak azt mondja, hogy ez egy végtelen nagy világban funkcionáló kisebb vallási rendszer. Nem pedig fordítva. Istent nem lehet bezárni az érdem és jutalmazás vallási sémájába. Az érdem és a neki megfelelő jutalmazás érvényes, de ez csak egy tengerben úszó kis sziget. A végtelen tenger Isten meglepő ingyenes szeretete, jósága, amelyben az utolsónak, az érdemtelennek is a teljeset adja.

Azt hiszem, hogy most érkezünk oda, hogy megérthessük: miért keresik sokan a gyermek pszichológiájában, a gyermek lelkiségében azokat a pozitív mozzanatok, amelyek miatt Jézus példaképnek állíthatta az apostolok elé, s ami miatt a gyermekek az Isten országát megkapták az Atyától, mintegy „kiérdemelték”. Sokan tehát úgy gondolják, hogy a mennyek országa valamiképpen azoknak jár ki, akik érdemesek rá alázatosságuk, ártatlanságuk, gyermeki egyszerűségük miatt. Most láthatjuk, hogy ez pontosan az ellenkezője annak, amit Jézus mond. A megdöbbenő, mellbevágó ebben a kinyilatkoztatásban éppen az, hogy a kicsinyekhez minden érdemük nélkül, pontosan, mert jelentéktelenek, kicsik, lehajol Isten, és nekik adja országát. Ezt nem a kicsik jóságából, hanem Isten jóságából magyarázhatjuk.

Amikor a Szűzanya a Magnifikátban magát a kicsinyek közé sorolja, akkor azt mondja: „rátekintett szolgálojának alacsonyására” (1,48), nem pedig alázatosságára. Tehát a Szűzanya saját magát az érdem nélküli és társadalmilag, egyáltalán emberi szempontból a jelentéktelenek világába sorolja. Nem dicsekszik alázatosságával. Nem mondja, hogy mivel én olyan kiváló lelki képességekkel rendelkezem, mint

például az alázat, azért Isten lehajolt hozzám. Ez a Magnifikátnak a karikatúrája lenne. Sion Leánya, a Boldogságos Szűz itt a jelentéktelenek közé sorolja magát, és örömeinek, ujjongásának, boldogságának — mely átjárja az egész Lukács-evangéliumot — motívuma éppen abban van, hogy az Istennek úgy tetszett, hogy ezeknek a jelentékteleneknek nyilatkoztassa ki országát és tekintsen le rájuk. A pusztán moralizáló, sekélyes magyarázatok helyett ezt a kinyilatkoztatást kell megragadnunk. Amikor Lukács evangéliumában Jézus Isten gondviselő szeretetéről beszél, a hollókat emlegeti (ezeket a tisztátalan állatokat: lásd Lev 11, 15!, amelyekkel vallásos ember nem törődik), a vadliliomokat, a füveket és a verebeket (12, 24. 27—28). Nyilván Jézus tudatosan választja ezeket az állatokat és növényeket, mert ezeket a korabeli zsidó ember nem értékelte, haszontalannak tartotta.

Nem tudom megállni, hogy most, a tanulmány végén ne utaljak Assisi Szent Ferencre. Egyfajta ideológiával (és előre kész fogalmakkal) Assisi Szent Ferenc szövegeit, mondásait, életének eseményeit úgy értelmezték, mint a gyermeki lelkületnek a megnyilatkozását. Keresték benne a gyermek ártatlanságát, alázatát, azt a gyermeki tekintetet, mely a világot mintegy először, minden érdek nélkül, minden hátsó gondolat nélkül tekinti. Biztos, hogy ennek a nézőpontnak megvan az igazsága, de amikor első életrajzai szerint kijelentette, hogy: azt akarom, hogy testvéreimet „fratres minores”-nek nevezzék, akkor itt többről van szó, mint egyszerűen a gyermeki lelkületről. Ez társadalmi állásfoglalás, mégpedig teológiai indíttatásból. A középkori társadalom durván sematizálva két rétegből állt: „maiores”-ből, ide tartoztak a tehetősebbek, hatalmasok; nagyok, akik számítottak, és „minores”-ből, vagyis a kicsikből, akik politikailag, gazdaságilag igazában nem számítottak. Ferencet megrázó istenélmény vezette, hogy a „minores”, a társadalmilag jelentéktelenek osztályába tartozzék. Ott tapasztalta meg az emberségnek, az életnek azt a teljes kibontakozását és azt az örömet, amely miatt Jézus felujjongott a Szentlélekben, mert Isten a kicsikre azért tekint, mert kicsik, nem pedig azért, mert jók. Ez a névválasztás olyan világos teológiai-társadalmi állásfoglalás, amely egyértelmű. Természetesen Ferenc azért akarta besoroltatni magát a kicsinyek közé, mert tudta, hogy Isten tetszése ragyog rajtuk.

Milyen magatartást váltson ki az emberből mindez, amit itt végiggondoltunk? Az ember válaszolhat úgy, hogy ténylegesen elhagy minden hatalmat, minden nagyságot és kicsivé lesz. Ez különös prófétai hivatás az egyházban. Természetesen nem azért, mintha ezzel érdemeket szerezne, melyek jogot adnának neki Isten Országára, hanem azért, mert az Újszövetségben kinyilatkoztatott Isten a kicsikre tekint rá és nekik adja az Országot.

Egy másik megoldás az lenne, hogy esetleg ott maradok, ahol vagyok az életben. Elfogadok bizonyos tekintéllyel járó megbízatásokat, fontos szerepeket, de szolgálatként úgy gyakorlom a tekintélyt, a hatalmat, hogy abból naponta kivetkőzőm. Teljesen, totálisan, mint ahogyan Jézus Krisztus Istennel való egyenlőségét nem tartotta olyan dolognak, melyhez föltétlenül ragaszkodjék (Fil, 2, 6). A családos ember tehát hatalmából teljesen kivetkőzve fordított szerepet tölt be: ő lesz az első számú szolgáló. Ugyanígy az egyházi és világi helyeken is, semmiféle előnyt nem élvez abból, hogy ő a nagyobb. És igazában, ha így éli meg valaki azt a tekintéllyel járó feladatot, amelyet kapott, akkor nem is fogják a nagyok közé sorolni. Akkor kicsi lesz a világ szemében.

A harmadik megoldás, hogy befogadok egy gyermeket. A gyermek itt minden kicsit, kivetettet jelent. Ha attól az isteni irgalomtól engedem magamat vitetni, amely lehajol a kicsikhez minden érdem nélkül, és életemet az ő szolgálatukra szentelem, velük együtt Istent magát fogadtam be.

Jegyzetek: 1. Jacques Dupont: Les Béatitudes, tome 2, Paris, Gabalda 1969. 145—151. — 2. Jacques Schlosser: Le Dieu de Jesus, Cerf 1987. 213—233.

LEGYETEK OLYANOK MINT A GYERMEKEK... DE NE LEGYETEK GYEREKEK GONDOLKODÁSTOKBAN

A gyermek helye az ókori Kelet társadalmában. A jeruzsálemi Óváros egyik mellékutcájában, távol a lármás főutaktól, egy kis csapat gyerek játszik. Hangosan, de békésen vitatkoznak egymással ezek az 5—8 éves gyerekek. Ekkor minden előzmény nélkül kilép az egyik ajtóból egy jólöltözött fiatal úr, kiemeli az egyik fiút a csapatból, többször brutálisan pofon vágja, míg nem a fiú a földre zuhan a fal mellett. Ekkor belerug a hátába, úgy hogy a gyermek néhány fokot lecsúszik a lépcsőn, aztán föltápáskodik és megróbál elszaladni. De a férfi még ekkor is ott van a gyerek nyomában, betű szerint berugdossa egy mellékutca, mit sem törődve a néhány megdöbönt turistával, akik nem tudnak arabul. — Ez a gyermekbántalmazás mindennapos dolog abban a világban, amelyben a gyermek teherhordó állat és öregségi nyugdíj. Tizenévesek vonszolnak nehéz, banánnal rakott taligákat és kanisztereket, majd beleszakadnak, az apjuk meg ott sétál mellettük, de nem segít. Iskoláskorú lányok guggolnak naphosszat a tűző napon eladásra kínált árujuk előtt. Közben az apák teáznak, beszélgetnek, dohányoznak.

Hogy esetleg a bántalmazott gyermekben valamilyen tartós károsodás marad vissza, az senkit sem aggaszt. Esetleg a megvert gyermek apja „jövátételül” megveri majd az előbbi gyereket? Talán ez is hozzátartozik a családhoz, mint a betegségek okozta gyermekhalandóság? Hiszen van még gyerekek elég... A jeruzsálemi Óváros 1986-ban régmúlt időkre emlékeztet, amikor a gyermekek olyan magától értetődően az apa tulajdona voltak, mint a felesége, a rabszolgái, a nyájai és a földjei.

A család erőssége voltak a *fiak*, akikkel kiállhatott az apa a város kapujába jogi vitára (vö. Zsolt 127). A nagyszámú utód nem csupán az *áldás kifejezése* volt, hanem a családapa hatalmának egészen reális gyarapodása is. A gyerekek jóban-rosszban egyaránt beletartoznak a nagycsalád sorsába. Szüleikkel együtt semmisítik meg őket a háborúban, eladósodott apjukkal és az eladósodásban nem hibás anyjukkal együtt végzik ki őket (vö. Dán, 6,24: az oroszánok vermébe dobják). Ha *árvák*, teljesen védtelenek, csak Isten a pártfogójuk Izrael lelkiismerete előtt (Zsolt 10,14). Viszont a gyermekek részesülnek az apa prófétai megbízatásában is: Izajás gyermekeinek már a nevük is üdv és baj hirdetője (Iz 7,3: „A maradék megtér”; 8,1: „Rabolj hamar — gyors zsákmány”). „Senkik” a gyerekek, csak akkor lesznek valakik, ha családjuk társadalmi helyzete tekintélyt kölcsönöz nekik. Nagyon világos ez a kenyérszaporítás történetében Máténál: 5000 férfi volt „az asszonyokat és a gyerekeket nem számolva” (Mt 14,21).

A gyermekség mint kiválasztottság és öröklés. A Bibliában azonban gyakran esik szó „Izrael gyermekeiről”, ill. „néped gyermekeiről”. Izrael egész népe a gyermekség kapcsolatában áll Istenével. „Amikor Izrael fiatal volt, megszerettem: Egyiptomból hívtam a fiamat” (Oz 11,1). Isten „jágni” tanította népet, mint az anya a gyereket, „a karjára vette”, azonban meg is verte, majd újból megbocsátott neki. Az atyáról és gyermekéről szóló hasonlatban az Istennel való kapcsolat és a szövetség létrejöttét ábrázolják. Izrael „gyermekvolta” sokrétű. Isten nem feledkezik meg róla, mert a nép rászorul, azonban úgy kell nevelni, mint a gyermeket, növekednie kell, meg kell állnia a helyét, meg kell mutatnia a népek előtt Isten nagyságát. Az a tény, hogy Izrael gyermek, Ábrahám, Izsák és Jákob áldásában való részesedést, kiválasztottságot és kegyeltséget is jelent. A gyermek örökös, Izrael mint gyermek, örököse Isten ígéretének. Ezért mindig kedvelt gyermek is. Ehhez a metaforához nyúl vissza Pál, amikor azt írja a római keresztényeknek: „Mindazok, akiket Isten Lelke vezérel, Isten fiai... Ha gyermekek vagyunk, akkor örökösök is, Isten örökösei és Krisztus társörökösei” (Róm 8,14,17).

Egy gyermek, akinek még ezután kell megszületnie, s akinek „Emmánuel” (Isten velünk) lesz a neve, az Izajás próféta által meghirdetett alternatíva Júda királyának, Áháznak a katonai szövetségi politikájával szemben a Kr. e. VIII. században (Iz 7,14). Egy gyermek erőtlenségében és a jövőre való nyitottságában Isten olyan *jelet* ad a politikusoknak, amelynek persze az ő gondolkodásukban nincs helye. A királynak tett ajánlat elvetése után a próféta családjában nemzett gyermek ezért tiltakozás lesz Áház téves politikai döntése ellen (Iz 8,1—18): Egy gyermekben „pecsételi le” a próféta a hitről, valamint az erőszakról való lemondásról szóló üzenetét. Végül egy *gyermek születése* fog véget vetni a háborúnak és hirdeti meg a messiási béke országát (Iz, 9,1—6: Élégetik a katonák lábbellijét, köpenyét, a gyermek öröklí az uralmat, „a békének nincs vége”). Ahogy a *gyermek* az erőszakmentesség képe, úgy a *születés* az Isten uralmának lassan növekvő, fájdalmak közt világra jövő újdonságának a kifejezője. A történelem veszedelmeit és szorongattatásait tehát a messiási kor „szülési fájdalmainak” kell felfogni, mint valami egészen másnak, a megszenvedett és remélt áttörésért (vö. Róm 8,19—27). Amint a gyermek és a születés, úgy lesz a *tej* is képpé: „Aki tejen ül, járatanlan az igaz tanításban, hiszen még kismgyerek” (Zsid 5,13). A hit abc-je „tej” az újszülötteknek, akiken az egyház reménysége nyugszik.

A gyermekség mint nyitottság és erőtlenség. Hogy helyesen lássuk, mit jelentett Jézus számára a gyermek, fontos, hogy megfontoljuk a gyermekeknek az ókori Keleten elfoglalt, már említett társadalmi helyét. Könnyen el tudjuk képzelni, hogy sok gyermek futkosott a Jézussal vándorló csoport körül, ott bámészkodtak, s amikor a nagyok veszekedtek, ők is kiabáltak. A felnőtteknek nyilván terhükre voltak. Zavarták őket már a jelenlétükkel is, ahogy azt a tanítványok meglehetősen türelmetlen reagálása is mutatja: „Kisgyerekeket hoztak hozzá, hogy tegye rájuk a kezét. De a tanítványok elutasították őket” (Mk 10,13). A gyerekek kellemetlenek voltak a hatóságoknak is, amikor a tömeg lelkes Messiás-kiáltózását utánozták: „Amikor a főpapok és az írástudók látták az ott művelt csodákat és a gyermekeket, akik így kiáltottak a templomban: ‚Hozsanna Dávid Fiának!’ — méltatlankodtak és odaszóltak neki: ‚Hallod, mit kiabálnak?’” Jézus észrevette a felnőtteknek ezt a bosszantó zavarását, s látta a képet: „Hallom. Nem olvastátok sohasem: Kisdeded és csecsemők szájával hirdeted dicséretedet? Ezzel otthagytá őket, kiment a városból Betániába és ott töltötte az éjszakát” (Mt 21,16 sk). A vakok és a bénák, akiket a templomban gyógyított meg, s ezek a kiáltó gyerekek: ezek azok, akik megzavarják a templom rendjét, ezek a jelentéktelen alakok, a perifériára szorultak, a kultuszra alkalmatlanok. Jézus közvetlenül elfogatása előtt áll, bár a Főtanács még csak ezután fogja formálisan is megfogalmazni a halálos ítéletet: a városból kivezető úton a gyermekek és a meggyógyítottak ujjongása kíséri. Gyermekek, kiskorúak, egyszerű és hatalom nélkül való emberek azok, akik megértik üzenetét; ezért magasztalja a sikertelenség közepette Atyját, aki elrejtette a bölcsék és okosak elől, amit megértenek a kicsinyek: hogy azért jött, hogy az ő terhüket hordja (Mt 11,25—30). Ezért utasítja rendre Jézus csapatából a „rend bosszankodó őreit”, akik visszautasítják az édesanyákat és gyermekeiket: „Amikor Jézus ezt látta, megneheztelt rájuk. ‚Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a gyermekek’, mondta, ‚és ne tartsátok vissza őket, mert az ilyeneké Isten országa. Bizony mondom nektek, aki az Isten országát nem úgy fogadja, mint a gyermek, nem megy be oda.’” Azután ölébe vette őket, és rájuk tevén kezét megáldotta őket” (Mk 10,14—16). Legyen bár az anyák elgondolásában félreértés, mágikus gondolkodás, a gyerekek akkor is a *tanítványok képei*: az olyanok, mint ők, kapták meg a mennyek országának ígérését, azok, akik semmit sem tudnak felmutatni, akik üres kézzel állnak Isten előtt, de mindent tőle várnak, akik képesnek tartják őt minden csodára, akik maradéktalanul rábízják magukat az ő kezére, akik engedik megajándékozni magukat. Mert Isten országát az emberek nem létrehozzák, nem kierőszakolják, hanem „befogadják”, „bejutnak”, beletartoznak. S amint egykor Ozeás írta Izraelről, hogy Isten járni tanította „gyermekét és karjába vette” (Óz 11,3), úgy veszi most karjaiba Jézus ezeket a gyermekeket: megtanulnak járni, mert Isten szeretete hordozza őket.

S a gyermek a hasonlat a tanítványoknak az elsőbségről és a pozíciókról folytatott megszégyenítő vitájában is: „Kafarnaumba érkeztek. Hazatérve megkérdezte őket: „Miről beszéltek útközben?” Azok hallgattak. Útközben tudniillik arról vitatkoztak egymással, hogy ki a legnagyobb közülük. Ő leült, magához hívta a tizenkettőt és így szólt hozzájuk: „Aki első akar lenni, az legyen a legutolsó és mindenki szolgálja.” Aztán odahívott egy gyermeket, közéjük állította, majd az ölébe vette s így szólt hozzájuk: „Aki befogad egy ilyen gyermeket az én nevemben, engem fogad be. Aki pedig befogad engem, nem engem fogad be, hanem azt, aki küldött.” (Mk 9,33—37).

Itt a gyermek nem csupán minden egyes tanítvány tehetetlenségének és gyámoltalanságának képe, az egyházban található ambíció kontrasztja (kicsi és nem nagy; erőtlén és nincs hatalma), hanem ugyanakkor *felszólítás egy új gyakorlatra*. Aki befogadja a kicsinyeket, az elnyomottakat és védteleneket, Jézussal találkozik, és rajta keresztül magával Istennel. És az lesz az utolsó ítéleten a mindent eldöntő kérdés (vö. Mt 25,31 ssk). És ezért olyan rettenetes ezeknek a „kicsinyeknek” a megbotránkoztatása is: teljesen védteleneket, védekezni nem tudókat ér, akik mellett maga Isten vállal kezességet, mint a gyöngék „ügyvédje” (vö. Mk 9,42—48.).

A gyermekiség — átmeneti állapot. A gyermekkor természetesen életszakasz és átmenet. Ahol felnőttek viselkednek úgy, mint a gyermekek, egyáltalán nem felelnek meg az evangélium üzenetének. A kereszténységtől idegen a „gyermek-romantika”. A „reményünkről való számadás” a hitről szóló tudatos és felnőtt tanúskodást tételez fel (1Pt 3,15). Nagyon komoly dolog Pál meglátása, mikor a Szeretet Himnuszában ezt írja: „Tudásunk csak töredékes, töredékes a prófétálásunk is. Mikor azonban eljön a beteljesedés, véget ér az, ami töredékes. *Amikor még gyermek voltam, úgy beszéltem, mint a gyermek, úgy gondolkodtam, mint a gyermek, úgy ítéltam, mint a gyermek. De amikor férfivá nőttem, elhagytam a gyermek szokásait*” (1Kor 13,9—11). A gyermeki és a férfilét úgy állnak egymással szemben, mint a torzó és az egész. Aki nem akar felnőni a szeretetben, a hitben és a reményben, az állva marad, s hasonlít a korintusi keresztényekhez, akik nagyon szívesen elidőznének a kezdeti entuziazmusuknál, hogy ne kelljen felelősséget vállalniok. Nem lehet meg nem hallani az Apostol korholását: „Nektek azonban, testvérek, nem beszélhettem mint lelki embereknek, hanem mint testieknek, mint kisdedeknek Krisztusban. Tejjel tápláltalak, nem szilárd étellel, mert nem bírtátok el. Sőt még most sem bírtátok el” (1Kor, 3,1—2). A kiskorúak hagyják, hogy ide-oda dobálja őket minden hullám, a vélemények minden ütközése: engedik magukra hatni a csalást és a ravaszkodást, nem tudnak semmit sem tenni a csábítók rafinériájával szemben (vö. Ef, 4,14). Igazában már tanítóknak kellene lenniök, de elakadtak a hit kezdeti mozzanatainál, még mindig „tejre” van szükségük. „Aki tejen él, járatlan az igaz tanításban, hiszen még csecsemő. A tökéletesnek, aki gyakorlattal jól kiművelt képességet szerzett a jó és a rossz megkülönböztetésére, szilárd eledel való” (Zsid 5,11—14). A gyermek és tápláléka a korai keresztény hagyományban egy *kezdő szakasz képe*, amely szakasz nem lehet hosszan tartó. Talán nem is téves az a feltevésünk, hogy már az egyház kezdetén félreértették a keresztények Jézusnak a gyermekeké levéről szóló szavait, és kényelmes alibinek használták. Ahol a hívők azt akarják, hogy folyton karon hordozzák őket, és képzelt „gyermekvultokban” minden megoldást felülről várnak (akár a felelősöktől, akár magától Istentől), azokhoz a gyerekekhez hasonlóan Jézus példabeszédében, akik nem akarnak a többiekkel közösködni sem a lakodalmi játéokban, sem a temetésen, mert a hangulatuk irányítja őket, és egyszerűen nincs kedvük (vö. Mt 11,16—19). Aki „kicsinységére” hivatkozással mindig félreáll, hogy finoman kihúzza magát, az nem értette meg az evangélium kihívását. S amint egykor Izrael egy bölcs embere fölismerte: „Jaj neked, ország, ha gyermek a királyod” (Préd 10,16), úgy ma az egyházhoz kellene szólnia a figyelmeztetésnek: „Jaj neked, egyház, ha vezető embereid úgy viselkednek, mint az ostoba gyermekek, akik korlátozott látásukat az egésznek gondolják, minden hullámot meglovagolnak, ha az tekintélyt ad nekik, haszontalannak tartanak minden ‚számadást a reménységről’, egyszerű megoldásokhoz nyúlnak, s egy naiv lelkesedés spiritualitását propagálják!”

Legyetek olyanok, mint a gyermekek, . . . de ne legyetek gyerekek gondolkodásokban. „Testvérek, *gondolkodásokban* ne legyetek olyanok, mint a *gyerek*. Csak a *gonoszságot* illetően legyetek *kisdedek*, *gondolkodásokban* azonban felnőttek” (1Kor 14,20). A gyermekség kettős jelentése világosodik meg Szent Pálnak ebben a figyelmeztetésében: helytelenül gyermeknek maradni ellentmond az igazi gyermek-ségnek. A „*gonoszságot* illetően” gyermeknek lenni: ez áll újra meg újra a középpontban az egyházban, a gyermeknek az a tulajdonsága, amelyre Jézus mutat rá, hogy fenntartás nélkül és bizalommal kezd mindenbe. Az a gyermek, akit Jézus karjára vett és tanítványai elé példának állított, a gyöngék és védtelenek közé tartozott. A tanítványok ugyanígy a jelentéktelen emberek közül vannak, de teljes szívvel keresik Istent anélkül, hogy az Isten Országában betöltendő pozíciójukat számítgatnák, vagy a saját előnyüket tartanák szem előtt. Ilyen osztatlan szívvel és lenyűgözve hallgatják Jézus beszédét, s engedik magukat bekapcsolni Istennek a világgal való tervébe. A „*gonoszságot* illetően” kiskorúak azok, akik minden kudarc ellenére még mindig hisznek a jóban. De a gyermek példája kötelességükké teszi azt is, hogy a szegényeket és az elnyomottakat fivéreiknek és nővéreiknek tekintsék, s hogy odanyújtsák nekik a vízzel telt poharat, amely élteti őket (Mk 9,41). Végezetül itt van az a nagyon drasztikus, de szemléletes kép: a tejért síró csecsemő, aki a kisgyermek állhatatosságával és vitális életösztönével teljesen eggyé válik követelőző vágyával (vö. 1Pt 2,2). Ilyen intenzív módon és ilyen „éhesen” kell vágyakozniok Jézus tanítványainak az evangélium igéjére, ilyen tántoríthatatlanul kell afelé fordulniok, ami élteti és növeli őket. Olyan erősek kell bennük lenni az „élni akarásnak”, az Isten országára és annak igazságosságára irányuló „éhségnek”, olyannyira „rá kell jönniök annak az ízére”, hogy az éhség lehetetlenné tegye a rezignációt és az elfáradást, de minden egoista számítást is.

(Diakonia [Herder] 1986/5. 326—329.)

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

Fodor György

„HA OLYANOK NEM LESZTEK MINT A GYERMEK...”

(Mt 18,3)

Figyelemre méltó, hogy a címül választott jézusi kijelentés ilyen formában csak Máténál található meg. Az evangélista átalakítja és kibővíti azt a Márktól átvett hagyományt, amelyben a tanítványok versengéséről van szó (Mk 9,33-37). Ez utóbbiról Máté nem tesz említést, hanem rövid bevezető (18,1a) után azonnal a tárgyra tér, megfogalmazva a 18. fejezet alapkérdését: „...ki a legnagyobb a Mennyei Országában?” (18,1b). Már nem csupán arról van szó, ki a legnagyobb a tizenkettő közül, hanem sokkal többről: ki az igazán nagy Isten szemében, ki a valódi elsőbbség Isten Országának értékrendje szerit? Máté tehát kiemeli a problémát a konkrét történeti keretek közül, és egyetemes, az egész egyházat érintő perspektívában tisztázza azt.¹

A szinoptikus evangéliumokban máshol is szóba kerül Jézus és a gyermekek viszonya.² Az irántuk tanúsított szereteten és gondoskodáson kívül az a legszembeötlőbb, hogy Jézus a gyermekek példáján mutatja meg, hogyan kell fogadnia mindenkinnek Isten Országát. Nemcsak a szinoptikusok, hanem János is közli ennek a tanításnak a lényegét (Jn 3,3-5), amiből arra következtethetünk, hogy a gyermek—gyermekké válás—újjászületés, valamint az Isten Országába való bejutás együttes jelképes értelmezése közös kincse mind a négy evangéliumnak, és feltehetőleg a szájhagyomány egyik legősibb rétegéhez tartozott az Ósegyházban.³

Köztudott, hogy Máté a Mennyei Országa (baszileia tón uranón) kifejezést használja az Isten Országa (baszileia tu Theu) helyett, zsidókeresztény közösségre való tekintettel. De vajon ez a baszileia jelenvaló vagy jövőbeli? Tény, hogy Máté a végidőbeli eszkatológián kívül ismeri a már megvalósult, közöttünk lévő baszileiát is

(mind krisztológiai, mind ekleziológiai értelemben), s hogy a tanítványok kérdése, továbbá Jézus válaszában végkicsengése (a 4b vers igealakja „eszti” jelenidejű, tehát: az „van” a legnagyobb a Mennyek Országában) arra utal, hogy az itt és most, miközöttünk érvényes igazi nagyságrendről van szó, vagy még pontosabban: Isten Országának örökérvényű, nem horizontális vagy kronologikus, hanem vertikális törvényéről.⁴

Jézus válasza szűkszavú: olyanná kell lenni, mint a gyermek (vö. Mt 18,3), mert aki magát olyan kicsivé teszi mint egy gyermek, az a legnagyobb (vö. Mt 18,4). Mit jelent hát olyanná lenni, mint a gyermek (az eredeti szövegben többes szám: hószt ta paidia), vagy — Lukács fogalmazásában — Isten Országát úgy fogadni, mint a gyermek (vö. Lk 18,17)?

Kicsivé lenni (tapeinószisz) nem gyermeki gondolkodásmódot vagy „tisztá, büntelen” gyermeki érzelmet jelent, hanem azt, hogy Jézus tanítványainak olyan kicsinné kell lenniük és kicsiségüket úgy kell megélniük Isten előtt, mint ahogyan a gyermek kicsi a felnőtthöz képest és vele szemben magát valóban kicsinynek tapasztalja meg. Ebből az első megközelítésből tehát kitűnik, hogy Jézus hasonlatának alapja az a nagyon reális és objektív különbség, amely a gyermek és a felnőtt között áll fenn, s ez kizárja azt, hogy a szóban forgó verseket a gyermeki „ártatlanság, alázatosság, igénytelenség” vagy netalántán „naivitás” oldaláról közelítsük meg.

Az összehasonlítás objektív tartalmának ismerete szükséges ahhoz, hogy megértsük a tulajdonképpeni mondanivalót: aki Isten előtt valóban (egzisztenciális értelemben) olyanná lesz, mint a gyermek, az be tud menni a Mennyek Országába (4. vers: eiszlthéte eisz tén baszileian) és ott a legnagyobbnak számít. Az ilyen tanítvány ugyanis átéli kicsiségét, törekenységét, lépten-nyomon tapasztalja, hogy kiszolgáltatott, segítségre szoruló, következésképp boldogan és igazán el tudja fogadni a neki Krisztusban ajándékképpen felkínált országot, „be tud menni” abba.⁵

Kicsinek lenni... Ha felidézük azt az eredeti helyzetet, amelyben Jézus most elemzett szavai elhangzottak (a tanítványok versengése), kitűnik, hogy a tanítás magában foglalja egymás előtti kicsinységünket is. Ha ugyanis valóban megéljük, hogy Isten Orzága ajándék, amit Isten nekünk, embereknek nyújt, felismerjük, hogy az ország belső törvénye minden irányban és minden helyzetben érvényes: arra kötelez, hogy megszüntessük önzésünket, kiirtsuk magunkból a másokon uralkodni akarás vágyát, feladjuk valóságos vagy vélt egyéni privilégiumainkat, tehát kicsiként, bizalommal, adni és elfogadni készen nézzünk egymás szemébe.⁶ Jézus válasza tehát nem hagy kétséget afelől, ki az, aki nagynak számít Isten előtt, Isten Országában: nem a bölcs, nem az írástudó, nem a gazdag, nem az, aki a világ szemében nagy, hanem az, aki — bármilyen körülmények között él is — mindent Istentől vár, kicsinek és rászorulóknak érezve magát mind Isten, mind pedig az emberek előtt.⁷

Ahhoz, hogy a Mennyei Atya gyermekei legyünk (végső soron ugyanis ezért kell „gyermekké” válnunk) tudatosan is az Isten Országában, fordulatra, megtérésre van szükségünk (vö. Mt 18,3a: „Ha meg nem változtok...”).⁸ Jézus tanítása ezt a belső átalakulást — a hittal együtt — feltétlenül szükségesnek jelenti ki követői számára.

A szükséges — és helyes — gyermeki magatartást és fordulatot értelmezve nem hagyhatjuk figyelmen kívül az üdvtörténeti előzményeket sem, nevezetesen azt, hogy a prófétai teológia e téren is előkészítette a talajt az Újszövetség számára. Izajás és különösen Ozeás az, akinek könyvét feltétlenül figyelembe kell venni az adott újszövetségi téma kifejtése során. Izajás gyermekeinek és a királyi házból születendő Immanuélnek fontos jel-szerep jut osztályrészül, olyasvalami, ami nemcsak az adott helyzetben sürgeti a megtérést (sub), hanem túlmutat az Újszövetség irányába. Ozeás könyvében viszont — gyermekeinek jel-szerepén túl — szoros tartalmi összefüggéseket is felfedezhetünk a szóban forgó evangéliumi szakasszal: Izraelnek gyermekké kell lennie, hogy Jahve újra magához tudja fogadni.

„Még gyermek volt Izrael, amikor megszerettem. Egyiptomból hívtam ki fiamat” (Oz 11,1) — mondja Jahve a próféta által. A kivonulás és a pusztai vándorlás idilli korszaka után azonban a nép megrögzötten elfordul Jahvétől (vö. Oz 7,11; 11,7 stb.). Jahve szövetségi hűséget (heszed veemet) és visszafordulást (sub) kér népétől, sőt ő maga

készíti elő ezt az átalakulást. Miután ugyanis Izrael a Baalokhoz pártolt, így beszélt Jahve: „Azért most én csábítom el őt, elvezetem a pusztába, és szívére beszélek... Ott majd úgy felel nekem, mint ifjúsága idején, mint akkor, amikor kijött Egyiptom földjéről” (Oz 2,16—17). Jahve tehát arra a helyre, abba az állapotba vezeti vissza Izraelt, ahol az teljesen rá van utalva, ahol termékenységi istenségek s Kánaán egyéb veszélyei már nem zavarhatják népével való bensőséges viszonyát. Ez a fordulat Ozeás szerint azért történik, hogy Jahve újra csak a magáénak tudhassa Izraelt s hogy még egyszer neki adja a megígért országot.⁹

A Szentírás tanításából tehát kiviláglik, hogy Isten Országát az fogadja gyermekként, aki kicsinek tudja magát Isten előtt, aki mindent Istentől vár és nem a maga teljesítményei, érdemei alapján akar bejutni az Ő országába. A hallatlan igény és tekintély, amellyel Jézus az evangéliumokban Isten Országáa ügyében nyilatkozik, világossá teszi: Isten Országáa az ő személyéhez van kötve, „őhöz menni” és „Isten Országát befogadni” egyet jelent.¹⁰

„Ha olyanok nem lesztek mint a gyermek...” legfontosabb tanítását a fentiekben foglaltuk össze, de röviden egy-két további szempontra is fel kell figyelünk. Jézus ebben a jelenetben a gyermekek iránti helyes magatartásra is tanít minket, szavával és tetteivel egyaránt. A tanítványok elutasító magatartása (vö. Mk 10,13) azzal magyarázható, hogy a korabeli zsidó társadalom ranglétráján a gyermekek meglehetősen alul helyezkedtek el.¹¹ Sőt, a gyermekkor lenézett állapotnak számított, mivel a gyermekek még nem ismerik és nem tartják meg a Törvényt. Egyes rabbik vitatták, hogy vajon az elhunyt gyermekek részesei lehetnek-e Isten eljövendő királyságának, ahova csak azok juthatnak be, akik megtartják a Törvényt.¹² Jézus viszont megvédi és megáldja a gyermekeket, sőt őket állítja oda példaképpen azok elé, akik be akarnak jutni országába, egyértelművé téve, hogy a gyermekek számára mindig nyitva van az üdvösség kapuja.¹³

Manapság sok esetben a gyermekek iránti helytelen magatartás ellenkező előjelű szélsőségével találkozhatunk („gyermekkultusz”). A tanítványokat felszólító jézusi szavak azonban egyformán köteleznek mindnyájunkat: „Hagyjátok, hadd jöjjenek hozzám a gyermekek és ne tartsátok vissza őket, mert ilyeneké az Isten Országáa” (Mk 10,14). A gyermekeket Jézushoz vezetni s rajta keresztül számukra a helyes Isten-képet megtanítani (karácsonykor is!) a keresztény ember legszentebb kötelességei közé tartozik.

Túl azon a vitán, miszerint egyes Szentírás-kutatók a gyermekkereszttség legkorábbi igazolását vélik felfedezni Jézus szavainak jelenlegi megfogalmazásában (O. Cullmann, J. Jeremias),¹⁴ az bizonyos, hogy a hagyomány jánosi feldolgozása (Jn 3,3-5) szentségtani (kereszttségi) utalásokat is tartalmaz. Számunkra ez nagyon lényeges, hiszen az egyéni értelmi—lelki—kegyelmi folyamatok (megtérés, hit) a szentségi életben konkretizálódnak és nyernek beteljesedést. A gyermekké válás az újjászületésben, a kereszttségi fürdőben, s ennek egyre mélyebb, tudatosabb megélésében éri el a csúcst, hogy aztán a többi szentséggel együtt alkalmassá tegyen Isten Országának mind teljesebb befogadására.

A Keleti Egyház első századaiban Nagyszombat éjjelén történt a jelöltek (katekumének) megkeresztelése, majd fokozatosan a nagy ünnepeken is (karácsony, vízkereszt, pünkösöd). Ezt a hagyományt ma annyiban őrzik a Keleti Egyház, amennyiben a régi keresztelési napokon a Háromszorszent (Triszagion) ének helyett a következő éneket a liturgiában: „Akik Krisztusba keresztelkedtetek, Krisztusba öltözködtetek, Alleluja!” (vö. Gal 3,27). Ennek mai jelentősége többek között abban áll, hogy alkalmat ad a jelenlévő ünneplőknek kereszttségi hitvallásuk és elkötelezettségük megújítására és elmélyítésére, tehát a lelki újjászületés, a gyermekké válás folyamatos fenntartására. Karácsonykor mindez sokat segít abban, hogy az éretünk gyermekeké és emberré lett Isten Fiát méltóan fogadjuk. Azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a szóban forgó ének mind a mai napig szerepel a kereszttség és a bérmálás kiszolgáltatásának liturgiájában, a bérmálás szentségi formája után, hiszen eredetileg átmenetet képezett a két első beavató szentség és a harmadik (az Eucharisztia) között.¹⁵ Gyermekké lenni...

Hosszú és nem könnyű folyamat. Jézus feltételül szabja követéséhez (vö. Mt 18,3; Mk 10,15; Lk 18,17; Jn 3,5), azért, mert csak ilyen módon tudjuk igazán befogadni Őt és megkapni országának örömeit.

Jegyzetek: 1. *W. Trilling:* Das wahre Israel, Studien zur Theologie des Matthäus-Evangeliums, Leipzig 1975. 106—107. Ami a 18. fejezet irodalmi és formatörténeti problematikáját illeti: formai szempontból aligha beszélhetünk (tartalmilag annál inkább!) „közösségi szabályrendeletéről” (Gemeindeordnung) vagy bizonyos fajta „közösség-katekizmusról” (Gemeindekatechismus — így pl. Bultmann). Egyrészt azért, mert Máté ezt a négy részből (18,1-5. 6-14, 15-20, 21-35) álló, s a 19,1 verssel egyértelműen lezárt beszédkompozíciót a többi nagy tanítói beszédegységhez hasonlóan építi fel, másrészt pedig azért, mert bár a 18,15-17 versekben tágabb értelemben valóban a „közösség szabályai” (Gemeinderegeln) fogalmazódnak meg, ilyeneket az evangélium egyéb helyein is találhatunk (vö. pl. 7,15-20; 10,40-42; 23,8-10). — 2. Vö. pl. Mk 9,42-47; Lk 9,46-48; Lk 17,1-2; Mk 10,13-16; Mt 19,13-15; Lk 18,15-17. — 3. A szóban forgó hagyomány különféle irodalmi formákban való megjelenése, a kortárs irodalomtól és szemlélettől való elhatárolhatósága (a rabbinikus hagyomány nem ismeri), valamint az a tény, hogy Jézus magatartásában és Atyjához való viszonyában ez az általa adott új tanítás tükröződik vissza, majdnem teljesen bizonyossá teszi, hogy jézusi logionnal van dolgunk. A bizonyítás kritériumait részletesen lásd: *J. Imbach:* Die Bibel lesen und verstehen, München 1986, 138—143. — 4. *W. Trilling:* id. mű 107. A kontextuson és a létege jelen idejű alakján kívül ezt támasztják alá a már idézett szinoptikus párhuzamos helyek is. A kutatók többsége az aktualizáló értelmezést osztja, fenntartva természetesen, hogy a végső beteljesedés Isten Országá teljes felragyogásában következik be. Máté teológiájában a Boldogságok tükrözik leginkább ezt a „kettős beteljesedést”, nyelvilleg is: jövő idejű igealakok mellett „esztiin”, akárcsak a 18,3-4 versekben. — 5. A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy Jézusnak ez a tanítása radikális kritikát mond a korabeli (főképp farizeusi) Tóra-vallásosság felett, mivel az a Törvény maradéktalan betartásával, saját képesség és teljesítmény által megszolgálni és biztosítani vélte az üdvösséget (vö. Róm 3,28). — 6. *J. Gnlika:* Das Evangelium nach Markus, Leipzig 1980. 81. — Az egymással szembeni bizalomról, szolgálatról szólva nem árt emlékeztetünkbe idézni, hogy a Máté által használt paidion (kisgyermek) szó a paiszból származik, amelynek értelme kettős: gyermek, szolga. Gyermekké válni tehát szolgává válást is jelent, az egymás iránti kötelező szolgálat értelmében. — 7. Nagyon fontos, hogy embertársainkról gondolkodva vagy velük kapcsolatba lépve megérezzük: rá vagyunk szorulva egymásra, főképpen hitbeli-lelki vonalon. Szükségünk van egymás hitére, imádságára, szeretetére. — 8. „ean mé sztraphéte”: Máté nem a — másik két szinoptikus által annyira kedvelt — „metanoein” igét használja, hanem az (epi)sztrepheint, vagyis ószövetségi hagyományanyagra támaszkodik. A Septuaginta ugyanis általában az episztrephein szóval adja vissza a héber sub igét, amely a prófétai nyelv sztereotip terminus technicus-a a megtérés legfontosabb mozzanatának kifejezésére. A metanoein kifejezés újabb keletű, először az újszövetségi nyelvhasználat fejezte ki ezzel a szóval a megtérés tartalmát. — *W. Trilling* id. mű 108. — 9. *G. von Rad:* Die Botschaft der Propheten, München 1967. 114. — Az üdvtörténeti tipológia természetesen nemcsak visszafelé, hanem előre is mutat, a babiloni fogság utáni új kivonuláson és honfoglaláson át egészen a végső beteljesedésig, Jézus Krisztus megváltást, Isten Országát ajándékozó exodusáig. — 10. *Dóka Z.:* Márk Evangéliuma, Budapest 1977. 255. — 11. *J. Gnlika:* id. mű 80. — 12. *Dóka Z.:* id. mű 253. — 13. Jézus ezzel ismételtlen bírálatot mond a korabeli zsidó (s minden kor) „kiérdemlem”-vallásossága felett. — 14. *J. Gnlika:* id. mű 81. — 15. *H.-J. Schulz:* Die byzantinische Liturgie, Trier 1980. 45.

Peter Eicher

AZ ÍGÉRET GYERMEKEI: A SZÖVETSÉG PARTNEREI ÉS AZ ORSZÁG ÖRÖKÖSEI

1. AZ INFANTILIS KOMPENZÁLÁS

A játékbolt hozzátartozik az iparhoz. A fenőttek világa van benne, kicsinyített, de technikailag adekvát formában: azt mutatja meg, hogy mit akarunk hagyni a gyermekeinkre. A préselt plasztikvilág a rakétákból és autóverseny-pályákból, postából, telefonból és vasútból, hadseregből, higiénikusan rideg építőelemekből és komputerjátékokból álló szervesetlen univerzumunk birtokosává teszi a gyerekeket. Az anyag törékeny volta csak még jobban alátámasztja a pénz-játék csere értelmét: így a következő nemzedék is megtanulja, hogy hogyan kell elhasználni a technikai világot. De hogy a gyermekek messzemenően ki vannak szogáltatva ennek a világnak, ez a felnőttek előtt nyilvánvalóvá teszi a gyermekek félelmét is. Az intimitás, a melegség és a bensőségesség vágya tehát arra ösztönzi őket, hogy a régi kutakban ássanak, mintha élő vizek árja folya még bennük. S ezért kér — a statisztikák egyértelműen kimutatják — a minden probléma nélkül nem hívők nagy része a gyermekeik számára továbbra is *hitoktatást*. A gyermekek világának kettészakadását egy megvásárolt és egy megálmódott világra paradox módon fejezi ki mindenki számára az, amivel évente egyszer a „Jézuska” megajándékoz bennünket: az isteni Gyermekek kompenzálja a megvásárolt ipari világot okozta károkat.

Nagykorúság függőség útján? Paradox módon bánik a gyermekekkel a fölvilágosult emancipáció is. Azt mondják, legyünk az önmagunk okozta infantilis voltunkból kiindulva nagykorúak. Hogy azután ezt idejében és hosszú távon elérjük, az ipari társadalom gyermekeit kezdettől fogva és a lehető leghosszabb ideig az oktató és nevelő intézmények függőségében tartják. Az elrendelt kiskorúság szétrombolja a felnőttek érdekében mindazt, amivel a gyermekek, saját nagykorúságukban, mindig és mindenütt megelőzik a technológiai funkcióvilágot. Még csak a konzervatív családpolitika — amely védelmezni akarja a kiscsaládi intimitást a társadalom beavatkozása elől — kerül igazán furcsa ellentmondásba saját teljesítményigényével, s azzal, hogy igazolja a technikai expanziót. Egészen nyilvánvalóan a (megfizetett) anyai melegségnek és a „papa—mama—gyermek” zárt háromszög biztonságának kell kárpótlást nyújtania az iparosított viszonyok erőszakosságáért. Következésképpen az egyházak kötelessége, hogy egy szigorú erkölcsködexszel megóvják a családot a pusztulástól, s hogy gondoskodjanak a rég elveszett gyermeki álmok intimitásáról. Ehhez a XIX. század óta eszményi képnek ajánlkozott Szent József munkáscsaládjá, amint már korábban a gyermek Jézus kultusza, valamint az Ország örömhírének — „Ha nem leszel olyanok, mint a gyermekek...” — regresszív értelmezése. Úgy tűnik, mintha az evangélium egy gyerekes túlvilágot ígérne, amely egy egész életen át megőrzi az igazi gyermekségre irányuló kompenzáló vágyakat, s ugyanakkor nem veszélyezteti a körülményeket.

2. ELLENTMONDÁS A CSALÁD-KULTÚRÁVAL...

„Mondom nektek, Isten ezekből a kövekből is tud támasztani Ábrahámnak gyermekeket” (Mt 3,9). Így hirdeti meg a Keresztelő, a próféta, hogy mit tesz az Eljövendő. Jézusnak éppoly keveset jelent az Ábrahám ivadékaira való hivatkozás, mint a saját családi kötelekei, amelyeket tizenkét évesen szétőr (Lk 2,49), s mint Isten akaratának hirdetője megtagad (Mk 3,34 sk). Hangsúlyozottan azokat mondja az Ő gyermekeinek, akiket ő keresett: a tanítványokat, a bénákat és a bűnösöket (Mk 2,5; 10,24): „Jeruzsálem, Jeruzsálem... Hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint ahogy a tyúk gyűjti szárnya alá csibéit...” (Mt 23,37). A kép nem tanúskodik családi érzésről, mert éppen ő, aki összegyűjti Izrael gyermekeit, gyökeres módon relativizálja a családi

és a házastársi kötelekeket: a házastársi kötelekek felbomlanak a föltámadáskor (Mt 22,30), s a tanítványi kötelekek szétúznak minden más kötöttséget is, nem csupán a szülőktől, a házastárstól és a gazdaságtól való függést. „Aki hozzám jön és nem gyűlöli... gyermekeit..., nem lehet a tanítványom” (Lk 14,26). Nyilván kizárja egymást a kettő: a saját gyermekekhez való kötődés és Jézus követése. Aki azonban ott van követői között és elhagyja a saját gyermekeit azon Ország végett, amelyet Ő hirdet, az már ezen a világon is kap százszorosan gyermekeket (is), az eljövendő Országban pedig elnyeri az örök életet (Mk 10,29 sk; Mt 19,29 sk; Lk 18,29 sk).

...a gyermekek felé fordulás miatt. A családi és házastársi kötelekkel való szakítást, amit az eljövendő Országhoz és annak Hirdetőjéhez való kötődés idéz elő, nem lehet spirituális módon eltussolni. A középkori megkülönböztetés — egyfelől Jézus „*tanácsai*”, amelyek a monasztikus és a papi Jézus-követés számára mutatják meg a tökéletességre vezető legkönnyebb utat, másfelől a „*parancsok*”, amelyek mindenkire érvényesek — tükrözi ugyan a társadalom középkori rendi felfogását, de nem tükrözi annak az eljövendő Orzágnak a rendjét, amelyet Jézus hoz el. Az ő ígéretei egyformán szólnak mindekinek. Mit jelentsen hát a szakítás az áthagyományozott életkultúrával, ha a Keresztelő mégis az evangéliumhoz vezet, amennyiben a Lélek erejében azért jött el, „*hogy az atyák szívét a gyermekek felé fordítsa*” (Lk 1,17), s ha az evangélium mégis egy olyan szeretetet hirdet, amely (Mt 5,22, 1Jn 3,15 szerint) föltárja, hogy minden gyűlölet egyben testvérgyilkosság is? A Fiú iránti atyai szeretetnek és a Fiú gyermeki szeretetének a metaforája nem a képek képe az Újszövetségben?

3. A SZÖVETSÉG PARTNEREI

A Gyermekek mint az ellentmondás... Az evangéliumban Jézus nem csupán egy gyermeket állít az Ország meghirdetésének a középpontjába (Mt 18,1—4; 19,13—15), hanem mint „Fiú” és mint „Isten Gyermeke” még inkább ő maga áll az ígéretek középpontjában. Ez arra a tévútra vezethetne bennünket, hogy az Újszövetség tanúságát gyermekded módon olvassuk. Jézusnak az evangéliumban leírt beszédes cselekedete mindenesetre olyannyira Isten népének a középpontjába állítja éppen a gyermekkel Isten Országának jó ellentmondását, hogy az Atya Fiaként való létezése, de még inkább Gyermekeként való születése az ellentmondásnak és a messiási kor kezdetének a jelévé lesz. Mi olyan ellentmondásos mármost a *gyermekben* és mi olyan veszélyes *ebben* a Gyermekekben, hogy képes kiemelni sarkaiból a felnőttek világát?

A tanítványok nem azt akarták tudni, hogy ki a leghatalmasabb a Római Birodalomban, vagy, hogy ki a legnagyobb Izraelben: ezt maguk is nagyon jól tudták. Sokkal nagyobb gondot okozott nekik az a kérdés, hogy ki a legnagyobb a Jézus által közelhozott Mennyek Országában (Mt 18,1—4). Jézus válasza nem valami új dolog (és főleg nem egyszerűen a középre állított gyermek infantilis voltára való utalás), hanem Istennek Izraelhez intézett felszabadító szövetség-ígérete: „Ha nem tértek meg és nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem juttok be a Mennyek Országába.”

...és a megígért szabadság jele. Megtérsni annyit jelent, mint visszatérni ahhoz a szövetséghez, amelyben Az, „aki van”, szabadságot adó módon mutatja meg ígéretének útját. A gyermek így Izrael képévé lesz, amely meghívást kapott a rabszolgaság teljes függőségéből Isten gyermekeinek a szabadságára: „Gyermekek volt még Izrael, amikor megszerettem. Egyiptomból hívtam meg fiamat... Én tanítottam meg jární Efraimot, a karomon hordoztam... Lehajoltam hozzá, enni adtam neki” (Oz 11,1.3 sk). Mivel a gyermek a szabadságban szerető Isten igazi szövetségését jelenti, ezért mindazok képévé lesz, akik befogadják Isten Országát. Mert kiválasztása a szabadságra és az igazságosságban való életre szóló meghívása nem az erősnek, nem a „felnőtt” népnek szól, hanem a függőségben tartott, a kiskorúvá tett, a legkisebb népnek. Azonban Isten „alászállása” (Kiv 3,8) elnyomott „fiának” Izraelnek a kiszabadítására, valamint Isten hűsége, még ellentmondásban ezzel a szenvedő

„gyermekével”, de leginkább az Ő jöveteléről szóló, s a hűségének megfelelő ígérete, az Atyának ez az állandó visszatérése kiválasztott népéhez nem ismerhető fel ott, ahol a szív annyira megkeményedett, ahol a bajokat annyira elfojtják, ahol a világ már régóta annyira dörzsölt, mint a felnőttek világában. Ígérete csak úgy ismerhető fel, csak úgy fogadható el és fogadható be, ahogyan a gyermekek képesek elfogadni a legvalószínűtlenebb dolgot is: „Ilyeneké a Mennyei Országá” (Mt 19,14). Azok a gyermekek, akik ilyesmit elfogadnak, valóban a „legnagyobbakká” tétetnek, az ebből a szegénységből kinőtt legnagyobbak viszont, akik csak azért alázzák meg magukat, hogy felmagasztaltassanak (Sir 20,11), magukat teszik utolsókká.

Jézus — az Ember-gyermek mindenki helyett. Nem erkölcsi megfontolásból tudja magát Jézus egynek a gyermekekkel, hanem mert szuverén szabadságban megtartja a szövetséget: „Aki nevemben befogad egy ilyen gyermeket, engem fogad be, s aki befogad engem, ...azt fogadja be, aki engem küldött” (Mk 9,37). Olyannak mutatja magát, mint aki valóban kicsi, mint aki a szövetség igazi partnere, aki Izrael helyébe lép, mégpedig mint Ember-gyermek minden ember helyett. Lukács és Máté gyermek-ségtörténete a Gyermek születését magasztalja, aki Isten Lelke által, az Isten teremtő szövetség-szavával szemben való engedelmesség lelkületéből fogantatik. A Messiás-gyermek, szegényen a jászolban, megvetetten a kereszten, imádásra méltó, de ugyanakkor veszedelmes is. A föld kicsinyei éppúgy magasztalják, mint a népek bölcsei, a királyi hatalom viszont kezdettől fogva életére tör. Így az önként vállalt gyöngesség ereje, Istennek Gyermekké való lealacsonyodása főlemel, de ugyanakkor leteríti is. Gyermekként köti oda magát az emberekhez, mert fönntartás nélkül szereti őket. Éppen a tenyegető hatalmaktól való függésükben, abban, hogy szabadítóra szorulnak, s abban, hogy szabadok az élet befogadására.

4. AZ ORSZÁG ÖRÖKÖSEI

Az Újszövetség közösségei számára a rokonsági és családi kötelékek elemi akadályt jelentettek az Országra való tevékeny várakozásukban, úgyhogy nem is tussolták el, hogy milyen kemény a törés Jézus követése és a hagyományos életkultúrában való fogvatartottság között, hanem ígéhirdetésükben továbbadták, és elvileg is végiggondolták. Gondolkodásukban nem lehetnek a hívők gyermekek (IKor 14,20), mégis nyilván minden azon múlik, hogy valóban Isten szabad gyermekeivé lesznek-e? Mégha Pál magát egyszerre vallja is a hitben nemzettek anyjának és atyjának (ITesz 2,7-11), s a közösség tagjait, mint János is, „gyermekének” szólítja (IKor 4,14 és másutt; 3Jn 4 és másutt), ebből mégis nem annyira a patriarkális-klerikális prédikátorhang szól, mint inkább az a magától értetődőség, amellyel a közösségek elvileg hitet tesznek az Isten Igéjével szemben való gyermekiségük mellett, amely Ige Krisztusban fönntartás nélkül emberré lett.

Nem a test, hanem a Lélek gyermekei... Hogy „Isten gyermekei nem a test gyermekei”, mert „nem a vérből és a test akaratából..., hanem Istenből születtek”, egyformán hangsúlyozza Pál és János (Róm 9,8; Jn 1,12 sk), mert a „gyermekség” meghatározása nemcsak a családi kötelékekből szakítottatik ki, hanem Izrael népének a genealógiájából is. „Isten gyermekének” lenni Jézus halála után — aki Izrael szövetségét minden nép számára megújította — már nem marad csupán Izrael kiváltsága, bár Izrael elsőszülöttségéhez nem lehet hozzányúlni: a szövetség ígérete minden kor és minden nép örökségévé lesz. Ezért a „gyermekség” Pál számára elsődlegesen jogi kategória, ez dönti el, hogy ki a szövetség ígéreteinek jogos örököse (Róm 8,14-17; 9,4-33). Mert Isten tulajdon Fiának önátadásában — egészen a kereszten végbemenő, az általa kiválasztott nép által történő elvetéséig — megmutatkozott Isten feltétlen hűsége *minden* emberhez, azokhoz az emberekhez is, akik nem ismerik fel és elvetik.

...Isten kiválasztása alapján. A törvényes gyermekiség — az igaz Izrael számára is — nem egy bizonyos néphez való tartozáson alapszik, hanem egyedül Isten kiválasztá-

sán, valamint a választás elfogadásán: Istennek ígéreteiben teljes *hűségén*, és az ezen hűség által lehetővé tett *hiten*. Krisztus Isten igazi Gyermeke, akiben Isten minden embergyermeket kiválaszt, önmagával kiengesztel, magához hív. Ennek az ígéretnek *tanúja* Isten Lelke, aki készségessé teszi a hívőket ennek a gyermekségnek a befogadására, megerősíti őket benne, és bizodalmas reménységgel tölti el őket. Most — ahogy azt az Apostolok Cselekedetei szerint Péter hirdeti közvetlenül a Szentlélek vétele után, majd később Pál a zsidók előtt — minden nép az ószövetségi ígéret gyermeke lett (vö. ApCsel 2,39; 13,32 sk). S ez Pál számára annyit jelent, hogy Krisztusban a megígért Isten Országa *törvényes örökösei* lettek: „Akiiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai. Nem a szolgaság lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljete, hanem a fogadott fiúság Lelkét kaptátok, amelyben azt kiáltjuk: 'Abba, Atya!' Maga a Lélek tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk. Ha pedig fiai, akkor örökösei is: örökösei Istennek, Krisztusnak pedig társörökösei...” (Róm 8,14-17).

5. A KÖZÖSSÉG SZOLGÁLATÁRA...

Jézus a Keresztelő ígéreténél is sokkal erősebben „fordította az atyák szívét a gyermekek felé”. Kőből való szívüket emberi szívvé tette, amennyiben saját története által kinyilatkoztatta: mit jelent, hogy Isten gyermekként, szeretetben, szabadságra kiválasztott emberként fogad el valakit. Az a gyermekség, amit Jézus élt, nem alacsonyítja le az embert gyerekes függőségbe, hanem felemeli Isten gyermekeinek a szabadságára.

...Isten gyermekeinek a szabadságában. Minden embernek megadta „a hatalmat, hogy Isten gyermekévé legyen” (Jn 1,12): a keresztre való fölemeltetése által, az által a feltétlen szeretet által, hogy önmagát adta az embernek; a halál hatalmából, a bűn állapotából és az elnyomás alól való kiszabadítására. Az ilyen önátadással együttjáró szenvedésben való részesedés nélkül nem fordulhat a felnőttek szíve Isten gyermekeinek a szabadsága felé (vö. Róm 8,17 kk). Ez pedig a reálisan létező bajokban megtilt mindenféle megálmodott istengyermekség által történő infantilis kompenzációt. Mert Isten gyermekeinek reális szabadsága nem emeli ki a társadalmi viszonyokból, nem zár be a polgári kiscsalád fészekmelegébe, hanem a *közösség* szolgálatára vezet.

Igaz, hogy a későbbi páli egyházközösségekben már nem hiányoztak a moralizáló felhívások a gyermekeknek „fegyelemben és az Úr útmutatása szerint” való nevelésére és a gyermekeknek a szülők iránti engedelmességére „az Úrban” (Ef 6,1-4), s az is igaz, hogy a későbbi közösségek aggódnak előljáróik, szenioraik és diakónusaik gyermekei miatt, nehogy a feslettség hírében álljanak és engedetlenek legyenek (vö. Tít 1,6 és 1Tim 3,1-13). Azonban ez a nyilván minden korban közös gond nem feledtetheti el velünk, hogy ezt az „Úrban” történő nevelést is egy egészen másfajta nevelés szolgálatába állították: a *közösségre való „nevelésbe”*. Jézus Krisztus története egy új szociális kapcsolatot hoz létre, amelyet nem „a test és a vér” teremt, hanem Isten cselekvő Igéje. Az egyházi közösségek választatnak így az új Szövetség népévé, és nem a családok.

A közösség elvesztése klerikális gyámkodás következtében? Azok a panaszok, hogy a családok nem nevelik már gyermekeiket „keresztény” módon, nagyon későn jelentkeznek csak. Előbb hangzik el a panasz, hogy elvesz az egyházi közösség, mint a keresztények primér szociális helye társadalmunkban. Paradox módon azonban Európában az egyházközösségek életét nem jelentéktelen fokban éppen azok a hierarchiához tartozó papok szabotálják, akik azt gondolják, hogy az egész közösséget önmaguktól való függőségben kell tartaniok. *Az Újszövetség tanúsága által hirdetett gyermekség éppen ebből a kiskorúságból szabadít ki: minden hívőről elismeri, hogy Isten fia, illetve leánya.* Mint Isten gyermekei olyan szabadságban élnek, amely megszabadítja őket azok gyámkodásától is, akik nemegyszer (a cölibátusban előírt) gyermektelenségük következtében, gyakrabban azonban dogmatikus módon elit jellegű öntudatuk miatt abban a veszélyben forognak, hogy összekeverik a felnőttek

közösségét a kiskorú gyermekekkel. Mint Isten *gyermekei* azonban a közösségben *mindannyian* függenek Isten megszabadító, kiengesztelő és ígéretekkel teljes Igéjétől, amely Jézus Krisztus történetében nyilatkoztatja ki emberségét. Isten Igéje emancipálja az embereket éppen a családi és a hierarchikus függőségükből, vagyis elvezeti őket a közösségre.

Egymás számára fölszabadítva... A közösségben a saját élettörténetükbe gabalyodott emberek fölszabadulnak egymás számára, mert elismerhetik kölcsönös bűnös voltukat. S a közösségben elismerhetik saját bűnüket s azt is, hogy a világ jelen korszakának hatalmai fogságban tartják őket, mert kiengesztelődést nyertek és ígéretet a szabadulásra.

...a „kiengesztelődszolgálatára” a társadalomban. Ettől az Igétől közösségi függőségben lenni viszont annyit jelent, hogy a saját lábunkra vagyunk állítva, hogy már ne önmagunknak éljünk — sem családi, sem egyházi kötöttségben —, hanem, hogy a „kiengesztelés szolgálatába” lépünk (2Kor 5, 18), a közösségnek a társadalom számára való fölszabadításának a szolgálatába álljunk. A közösség „gyermeksége” le tudja leplezni az ipari célú társadalom előtt azt az illúziót, amely a kiscsaládba való kompenzáló menekülésben rejlik: amit az oktatás, az elidegenített munka és az állam által történő igénybevétel funkcionált és rideg gépezete elrabolt az embertől a bürokrácia, a katonaság és a technológiai növekedés számára, azt nem képes visszaadni semmilyen családi idill. Az egyházi közösségeknek éppen azért nem csupán az a hatalom adatott meg, hogy megnyissák a családokat az új típusú emberi kapcsolatok előtt, amelyek megfelelnek Isten megígért Országának, hanem az is, hogy kritikusan, vonzó módon és jelszerűen lépjenek föl az embernek ember által történő, társadalmilag elrendelt elnyomásával szemben. Erre a szolgálatra kapnak meghívást a szabadság Lelke által, Jézus Krisztus Lelke által, akiben felnöttek, nagykorúak lesznek, mert képesek feladni az Istentől és megszabadító szövetségétől való félelmüket. Mert az igazi istenfélelem hatalmat ad az irgalmatlan, hűtlen és igazságtalan embernek arra, hogy irgalmas, hűséges és igazságos Teremtőjét, Urát és Megváltóját „Abbának, Édesapának” nevezze. Ebben az istenfélelemben nincs Istentől való rettegés, tehát nincs embertől való rettegés sem. Az Evangélium középpontjában álló gyermek ennek a képe: Isten képmása.

Diakonia (Herder) 1986/5. 302-309.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

Sulyok Elemér MÖGÉM! (MK 1,16-20)

„Opisó mou” (Mt 1,17)

Jézus nyilvános működése az evangéliumok egybehangzó tanúsága szerint a tanítványok meghívásával kezdődött. E jelentős eseményről Márk tényszerűen és egyszerűen tudósít (1, 16-20). A jelenet főszereplője egyértelműen Jézus, aki *áthalad, lát, mond és hív*. És ezek az emberi létezés alapvető „ős”-formáit kifejező igék valami egyszeri, megismételhetetlen titkot sejtetnek. A Jézussal való találkozás, az elhívás és küldetés sorsfordító eseményét.

Ha a tanítványokban önmagunkra ismerünk, akkor az egyház mindenkori gyakorlatát követjük. Az egyház ugyanis mindig úgy értelmezte önmagát, mint Isten végidőkben élő népét. Ám földi létét tekintve ugyanabban a helyzetben érezte magát húsvét után, mint a tanítványok húsvét előtt. Így az egykori tanítványok meghívása és küldetése a mi meghívásunk és küldetésünk példázatos képévé válhat. Ők tisztázzák bennünk, mit jelent tanítványnak lenni.

— 1. Az evangéliumok világos képet rajzolnak arról a hirtelen támadt megmozdulásról, melyet Jézus galileai működése váltott ki. Ismételten halljuk-olvassuk, a tömeg szorongatja Jézust, utána iramodik, s Jézus csak nagy nehezen tud kitérni előle. De ez a sokaság még nem a tanítványok csoportja. A sereglés még nem követés.

Márk evangéliumában a Jézus-követők sorát *Simon és András, Jakab és János* nyitja meg. Az a feladatuk, hogy tanúskodjanak. Ők az elsők, akik látják Jézus csodáját a kafarnaumi zsinagógában (1,21-28) és Péter házában (1,29-34). És ők az utolsók, akik hallják az Emberfia végső eljövételéről szóló ígéretet: „És akkor meglátják az Emberfiát eljönni a felhőkön, nagy hatalommal és dicsőségben” (13,26). Keretbe foglalják Jézus működését. Ott állnak az életút elején, aztán tanúi — András kivételével — Jairus kislánya föltámasztásának (5,37), a színeváltozásnak (9,2), a getszemáni szenvedésnek (14,33), majd ott ülnek az Olajfák hegyén a templommal átellenben, és hallgatják a világ végéről beszélő Jézust (vö. 13,3). És amint Simon-Péter az első meghívott, úgy ő lesz az utolsó megszólított: „Menjetek el, mondjátok meg tanítványainak és Péternek, hogy elöttetek megy Galileába...” (16,7).

Simon-Péter a szereplők szintjén keretezi Jézus történetét; helyrajzilag a *galileai tenger partja* (vö. 1,16; 2,13; 3,7; 4,1; 5,21) és *Galilea* (vö. 1,14.16.28.39; 3,7; 9,30; lsd. még 14,28; 16,7) körvonalazza azt a terepet, melyen Jézus otthonosan „mozog”. Az utóbbi sem pusztán véletlenül történik, hanem talán az Iz 8,23 „pogányok Galileájá”-nak eleven emlékezetéből. Topográfiailag is célozva arra a teológiai örömhírré, hogy a most elhívott tanítványok küldetése („emberhalászokká teszlek titeket”) a pogányoknak szól (vö. későbbi versek, mint 14,24; „Ez az én vérem..., mely sokakért kiontatik” és 15,39; a *római százados* ajkáról: „Ez az ember valóban az Isten Fia volt”). Ugyanezt az üzenetet sugallja az 1,16-ot megelőző, fejlécül szolgáló, Galilea nevét említő 1,14 is. János fogsága után (vö. paradidonai) Jézus nem Júdeába vagy Jeruzsálembe megy, hanem Galileába, hogy a kereszt teológiáját, mint Isten országának jelenlétét és mint az idők beteljesedését hirdesse. S mivel a nyilvános működés első színhelyének e teológiai felhangjai egybecsengenek a 14,27k-vel és a 16,6k-vel (mindkét helyen a szenvedés és föltámadás Galileával kapcsolatban kerül szóba), ezért a két testvérpár meghívásával már elkezdődik az evangéliumnak Jézus halálával és föltámadásával hitelesített eszkatologikus útja a pogányok felé (vö. 13,9-13). Azaz a tanítványság a közel lévő Isten országának eseménye, jól olvasandó jele.

— 2. A szűkszavú beszámolóból az is kitészik, hogy Jézus *szuverén módon* szólít és hív. Korábban sokat foglalkoztattak az elhívásról szóló bibliai jelenetek. Érdekelt, találók-e bennük utalásokat, mégha rejtettek is, a meghívottak lélektani motívumaira, hősi elszánására, emberi teljesítményeire. Éppúgy nem találtam, mint hogy nem kaptam választ, mikor diákkoromban megkérdeztem egyik tanáromat, miért lett pap? Azt válaszolta: „mert gyermekkoromban beleszerettem a reverenda suhogásába”. Ő talányosan mosolygott, én meg elszégyenültem. Később megértettem, titkot firtattam, melynek egyetlen főszereplője van: Jézus, aki csak annyit mond: Rajta, mögém!

Jézus, akárcsak Jahve az Ószövetségben, Isten gyermekei közül bizonyos embereket kiválaszt, és pedig — úgy tetszik — érdemre való tekintet nélkül, pusztán kegyelemből. Akkor hát Isten (Jézus) személyválogató volna? — borzongunk meg a kérdéstől. Földhözragadt eszünkkel azt gondolnánk-várnánk, mindenkivel egyformán bánik, mindenkinek egyenlő mértékben ad, hogy azután legföljebb a számonkérés idején kit megjutalmazzon, kit meg elmarasztaljon. Am nem ezt teszi. Nem játszik egyenlősít. Van, akinek többet ad, és van, akinek kevesebbet. Nem bánik mindenkivel egyformán. Nemcsak mindenkire érvényes parancsokat szab ki, hanem mindenkivel megvan a maga külön terve. A négy halász „tükrében” persze a későbbi tanítvány eltűnődhet: miért éppen engem választott, mikor a másik egészségesebb, kiválóbb, feddhetetlenebb, netán igazabbnál. Vagy: miért éppen tőlem vár többet, több imádságot, áldozatot, munkát, és nem a másiktól, aki könnyedebben veszi az életet. Nem hiszem, hogy választ kereshetünk-találhatunk e kérdésekre. Meghívásáról a kései tanítvány is csak szűkszavúan szólhat — Márk puritán szókészletével. Egyszer egy szürke hétköznapi Jézus *áthaladtában* — elem sietve vagy éppen életutamat keresztezve — *meglátott, és mondta*: Mögém!

Áthaladtában, lát, mond: névleges stilisztikai értékük csekély, tényleges értékük viszont jelentős. *Kosztolányi Dezső* szavai jutnak eszembe: „Ha egy férfi egy leánynak este a fasorban egyszerűen, minden szenvedés és színpadiaság nélkül ezt mondja: 'szeretem',... voltaképp semmi se történt. Megrezzent a levegő egy ember hangjától... De ez a leány már minden lehetőségét magába szívta, élete egy másodperc alatt átalakult, sok mindent lerombolt és fölépített, amit azelőtt nem mert volna, számára merőben más a világ, s lehetséges, hogy ez a szó nagyobb fölfordulást... okoz majd benne, mint egy tűzvész...”

Az ostobák prózai és költői szavakról beszélnek. Ezeknek a *virág* költői, de például a *kefe* prózai. Holott a kefe, ha költő veszi kezébe, s fölemeli a végtelenbe, szinte bimbókat hajt.”

Áthaladtában, lát, mond — három prózai szó, de Jézus vonatkozásában mindent lerombolva és fölépítve az örökkévalóságba emelve. A három szóval felparcellázott valóságtól, mint a leányé a „szeretem”-től, lobbort vetett a négy tanítvány szívé és minden utána következőé.

A három szó megválasztását a szakemberek ugyancsak nem tartják esetlegesnek, hanem „burkolt, lappangó krisztológiát” fedeznek fel benne. Erről *Jelenits István* így ír: „A tanítványok meghívásáról szóló jelenetekben például az, hogy Jézus „mentében” szólítja meg a hálójukkal foglalkozókat, hogy egyetlen pillantással „kinézi magának” a Zebedeus-fiakat (de később a város asztal mellett ülő Lévit is), hogy egyetlen mondatot „mond” nekik; mind-mind megannyi burkolt utalás az Ószövetségre, ahol Jahvét láthatta Mózes, amint „elhaladt” előtte, Jahve szólt hatalmas, nyomban világot formáló szóval, és ő „látott” úgy, hogy a tekintete nemcsak regisztrálta, hanem szinte megformálta a valóságot. Ezek mögött az utalások mögött tehát *Jézus-Jahve azonosítás* húzódik meg.”

— 3. Jézus az embert *hétköznapi életében*, kenyérkereső munkájában, az élet sűrűjében *szólítja meg*. Miként Jahve Mózeset legeltetés, Gedeont cséplés közben, akként Jézus a két testvérpárt halászás, Lévit pénzszedés közben. Így válik Jézus megszólító szava frissé, elevenné, újszerűvé. Egyébiránt is meglepetten észlelhetjük, legtöbb szava egy családi otthon légkörében, egy zsinagóga szűk terében, egy csapatnyi ember közösségében, egy csónaknyi tanítvány társaságában hangzik fel. Szinte észrevétlenül. Kimondatlanul is érzékeltetve, az igazán nagy dolgok csendben születnek s kezdenek bontakozni.

A négy halász s a később „tizenkettő”-vé bővült kör nem kereste meghívásának feltűnő jeleit. Beérte a „földre rejtett kincs” tudatával. És vajon mit tesz a mai tanítvány, ha meg akar bizonyosodni elhivatása felől? Bizony felszegi a fejét, és az eget kémleli, mint Jézus halála után a megzavarodott apostolok tették. De ma is érvényes, amit az utóbbiaknak mondott az angyal: menjetek, hiszen előttek megy Galileába! Vagyis: nem az eget fürkészní, hanem elindulni a hétköznapiakba, belefeledkezni a napi munkába. És nem várt módon, épp a hétköznapiakban újra felfedezheti helyét az ember: „Mögém!”

E meghívás egyben *küldés* is. A kettő elválaszthatatlanul összetartozik: az Ószövetségben éppúgy, mint az Újszövetségben. Egyfelől: „Rajta, utánam!”, másfelől: „emberhalászkokká teszlek titeket”. Jézus, mint mindig, most is a konkrét helyzetből, az élet sűrűjéből veszi a képet. Így válik szuverén szólítása és küldése szavakhoz kötődve is észben tarthatóvá és felidézhetővé.

— 4. Jézus áthaladtában lát és mond. *A megszólítottak meg „mögé” lépnek, utána mennek, követik őt*. Bár e követés formailag hasonlított is a rabbik és növendékeik kapcsolatához, tartalmilag mégis más volt. Mert a rabbik tanítványai maguk választották ki, s keresték föl mesterüket. A mi jelenetünkben pedig éppen fordítva: a Mester keresi föl, és hívja meg tanítványait. „Nem ti választottatok engem, én választottalak titeket” (Jn 15,16). Továbbá, a rabbik esetében a tanítványság csak „tanulmányi idő” volt — azzal a céllal, hogy egyszer a tanítvány maga is mester, rabbi legyen. Jézus hívó szava azonban nem időleges, két-három évre szól, hanem egy életre, s a haláláig tart. „De ti ne szólíttassátok magatokat mesternek, mert egy a ti mesteretek, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok” (Mt 23,8). Azután a zsidó tanító és

növendék kapcsolatának értelme a Tóra, az ószövetségi törvény és magyarázata. Jézus és tanítványai kapcsolatában viszont maga Jézus élő, eleven személye a középpont. Jézus mintegy a Tóra helyére lép, és személyével, szó- és gesztusrendszerevel új tartalmat ad, jó irányzat szab a tanítvány életének.

Noha a tóparti eseménynek, amint már említettük, Jézus a főszereplője, a tanítványok magatartása is kifejeződik. Igaz, hallatlan egyszerűséggel, nyelvi eszköztelenséggel. A hívó szóra „tüstént”, vagyis vonakodás nélkül válaszolnak. Tehát nem úgy, mint a Lukács-evangélium megszólítottjai (9,59-62) vagy az ünnepi lakoma példázatának (14,18-20) meghívottjai, akik voltaképp emberileg elfogadható és érthető okokra hivatkozva szabadkoznak. Márk a tanítványok viselkedését jellemző „azonnal”-t azzal teszi hitelessé, hogy hozzáfűzi: „otthagynak a hálót”. S ha ezek a hálók nem átvitt értelemben értendőek is — a holt konvenciók, formalizmusok fogvatartó, visszahúzó erőinek —, azért a szó többet sejtet elsődleges szótári jelentésénél. Utalhat a „bárkák”-val, „atyjuk”-kal, „halászegények”-kel kikövekelte családi-társadalmi, egzisztenciális-szociális környezetre, megélhetést lehetővé tevő, biztosító közösségeire. És ez az „azonnal” a „nyomába szegődtek”, „háta mögött elindultak” kifejezéssel végérvényesül.

— 5. A tanítványok imént említett engedelmissége, engedjük meg, merészsége vall. De korántsem jelenti, hogy tisztában voltak azzal, amire vállalkoztak. A későbbi események igazolják, elhívásuk pillanatában mennyire *nem „értették” Jézust*. Gondolt-e Péter arra, hogy háromszor fogja megtagadni Mesterét? Vagy a két Zebedeus-fiú, hogy Illés emésztő tűzével kívánja majd elpusztítani a barátságatlan samáriai falvakat? Egyszóval: *tanulniuk kell, egy életen át*, hogy mit jelent Jézus „mögött” lenni, járni, élni. Akár kudarcok árán is, mint Péter, aki arról értesülve, hogy az Emberfiának sokat kell szenvednie, magához vonja Mesterét, és meg akarja dorgálni. Erre Jézus megfordul, ismét lát (idón), és mondja (legei): *mögém (opiso mou)*. S mindez megint útközben, áthaladtában, Jeruzsálem felé tartva történik (Mk 8,31-33). Péter újra hallja Jézus szájából az egykor bátorító, meghívó, de most rendreutasító, helyét kijelölő szót. De a kemény leckéből még ekkor sem tanul. Két fejezettel később, a Mk 10,28-ban már meghívásával dicsekszik: „Íme mi elhagytunk mindent és követünk téged”. A dicsekvés miatt szégyeníti meg Jézus: „Bizony mondom nektek: senki nincs, aki úgy hagyta el házat vagy testvéreit, anyját vagy apját, gyermekeit vagy földjét értenem és az evangéliumért, hogy ne kapna százannyit: most ebben a világban házakat és testvéreket, anyát, gyermeket és szántóföldeket üldöztetésekkel együtt, a jövő világban pedig örök életet. Ellenben sok elsőből lesz utolsó, és sok utolsóból lesz első” (10,29-31).

Szerencsére minderről a tó partján még semmit sem tudnak. Ha előre ismerték volna későbbi vakságaikat, értetlenségeiket, hitetlenségeiket, hűtlenségeiket, szót fogadtak volna-e Jézus felszólításának? De nem is kellett aggodalmaskodniuk a jövő miatt. Akkor elég volt nekik annyi, amennyiük volt. A Jézusba vetett „gyermeki” bizalmuk és küldetésükbe vetett hitük. Erre a bizalomra és hitre életet lehetett építeni, még a polgári biztonságot is fel lehetett érte adni. Mert ez a csak hit és bizalom, voltaképpen *minden* volt, maga az élet.

— 6. *Jézus* mindezt ismerve és minderre gondolva *oktatgatja-nevelgeti őket* arra az életre, amit az ő követése jelent. Tapintattal, de ha kell: nemcsak szóval, hanem egész személyével. S ez érthető is, ha meggondoljuk, hogy az idő tájt a tanítómesterek taglejtéssel, arckifejezéssel, énekléssel, sójtáncsal — ha szabad mondani —, egész személyiségük „bevetésével” adták elő szavaikat. Különösen az arckifejezés volt fontos egy-egy történet megjelenítő tolmácsolásában. A tanulók például a Biblia szövegeit úgy sajátították el, hogy a szöveget éneklő-tanító rabbi arckifejezéseit utánozták.

Nincs tudomásunk arról, hogyan tanított Jézus. De találunk néhány utalást az evangéliumokban, melyek alapján élénk, szemléltető tanítónak véljük őt. Az utolsó vacsorán például, amikor felkelt az asztaltól, letette felsőruháját, és egy kendőt véve körülkötötte magát, aztán vizet öntött a mosdótálba, és elkezdte a *tanítványok lábát mosni és törölni* azzal a kendővel, amellyel körül volt kötve. Így tette szavai fölé

emelkedve szemléletessé és emlékezetessé, mit jelent: aki nagy, legyen kicsi, és csak aki kicsiny, az a nagy (vö. Jn 13,2-20).

Amikor pedig az apostolok korábban arról vitakoztak, ki a legnagyobb közöttük, *odahívott egy gyermeket*, majd közékük állította és így szólt: „Aki az ilyen kisgyermek közül egyet is befogad az én nevemért, az engem fogad be; és aki engem befogad, az nem engem fogad be, hanem azt, aki engem küldött” (Mk 9,33-37; vö. Mt 18,1-5; Lk 9,46-48). E szövegekből világosan kiderül, hogy ilyesfajta oktatásra a tanítványok egymás közti civakodása — mármint ki a legnagyobb közöttük — adott okot. Lukács evangéliumában a szakaszt közvetlenül a következő szavak vezetik be: „Véssétek jól szívetekbe e szavakat: Az emberfiának emberek kezébe kell kerülnie. De azok nem értették meg ezt a beszédet. Rejtve maradt előttük, és nem fogták föl értelmét. Mégsem merték őt megkérdezni a dologról” (9,44-45). Értelenségükben inkább viszálykodnak. Erre föl szólít közékük Jézus *egy gyermeket*, és rámutatva oktatja őket: „Aki a legkisebb köztetek, az nagy igazán” (9,48). A közvetlen szövegkörnyezet figyelembevételével elszomorító, helyesebben: nagyon realista „diptichon” rajzolódik elénk. Az egyik oldalon ott áll Jézus, aki Jeruzsálem felé tartva hamarosan emberek kezébe adatik, a másik oldalon pedig a tanítványok, akik azon versengenek, „ki a legnagyobb közöttük”. Egyfelől a kiszolgáltatottság vállalása, másfelől a fölülkerekedés biztosítása. Jézus elindul, hogy elveszítse életét, a tizenkettő meg arra törekszik, hogy „megmentse” életét. Jézus után kezek nyúlnak, ők pedig függetlenedni kívánnak. Az egyik táblán a keresztre menő szolga, a másikon az úrrá válni akaró tanítványok. Ki az igazán kicsiny, és ki az igazán nagy?

Amíg a tanítványok a gyermekben a „felöltt”-et keresik, addig Jézus ellenkezőleg: a felnőtben a gyermeket látja. Amíg az apostolok saját kicsinységükben akarnak nagyok lenni, addig Jézus ellenkezőleg: a nagyságot, a legnagyobbat a kicsinységben, a legkisebben fedezi fel, és mutat rá — szóval és tettel — az életértékek átrendezett „ellenpontjai”-ra. A *lábmosás példájával* és a *gyermek metaforájával* arra, hogy „mögötte” csak a szerető szolgálatnak és a szolgáló szeretetnek van helye, vagyis annak, ami Ő maga.

K Ö R K É P

Székely János GYERMEKKÉ LETT AZ ISTEN (Betlehem, 1987. Karácsony)

Gyermekké lett az Isten, és nem csak most, karácsonykor; örökre. Pedig mi azt hittük, hogy Ő egy hatalmas gyár igazgatója, aki rendkívül erős és okos, aki előtt mindenkiné inába száll a bátorsága. De nem úgy van. Nem látjátok, hogy pályában fekszik?

Este tíz óra felé járt, és meg-megeredt a langyos eső, amikor az ősi Betlehem két kis dombocskája alatt eldöcögött a busz, amivel érkeztünk. Kétezer évvel ezelőtt Betlehem mindössze egy 300 méter hosszú utcából, és — Szent Jeromos tanúsága szerint — mintegy 70 házból állt. Ahogy az ember leereszkedik a második dombról, elhagyva a régi városkapu helyét, alig 200 méterre azoknak a barlangoknak a helyére ér, amelyeket valaha a legszegényebbek lakásul, istállóul, a pásztorok pedig melegedőhelyül használhattak. Ezek egyike fölé emelkedik az betlehemi bazilika. A katonák mindenkit megmotoznak, csak nehezen engedik be azt a kis embersereget, mely a világ minden tájáról érkezett. A török uralom alatt a bazilika márványlapjait a

jeruzsálemi mecsetekbe vitték, a főkaput pedig egy alig 120 cm magasságú kis nyílássá alakították. Minden olyan szegényes és olyan kemény ebben a városkában, mely talán még ma sem adna szállást Neki. Mélyen meghajolva lehet csak a Megtestesülés szentélyébe lépni a kis kapun át; igen, ezek azok az ősi kapuszárnyak, melyeken át a Dicsőség Királya bevonult (Zsolt 24,7). A mustármag iróniája ez, azé, amely olyan meghatóan apró, hogy még a legkisebb hitű és legbűnösebb embert is felbátorítja.

Mintegy ötvenen várjuk a csöppnyi barlangban az éjfélt — a hívek nagy része fönt, a bazilikában ünnepelt —, halk suttogás néha, a gyertyafény az arcokra vetődik. Földre kuporodott apácák, fiatal párok, idősebb asszonyok. Néha egy csendes arab ének. És máris áldozunk. Kicsit erőlködni akartam, hogy elérjem Őt. Valami szép gondolatot találni, szavakat, érdemeket, hogy Neki adjam. De azután a szemébe néztem, mély, fájdalmasan tiszta, ragyogó gyermekszemébe, és elszállt a félelmem, az erőltetett igyekezésem. Nem kellene közvetítő elemek, okos gondolatok, mély érzelmek. Megkértem Őt, hogy öleljen meg, mert olyan szerencsétlennek éreztem magamat. És Ő megtette... És megengedte, hogy én is megöleljem Őt, sőt, örült neki. Ilyesmit nem szabadna leírni, de Kis Szent Teréz is mondja: „A király titkait meg kell őrizni, Isten tetteit azonban föl kell fedni és hirdetni kell” (Tób 12,7). Felém szaladt, mint egy nevető kisgyerek, és én karjaimba kaptam. „Mint, aki arcához emeli a csecsemőt” (Óz 11,4). Éreztem, hogy nem haragszik rám, amiért annyiszor megcsaltam.

Egy Gyermeket kaptunk azon az éjszakán. Mert „gyermek született, fiú adatott nekünk...” (Iz 9,5). És ki félne egy gyermektől? Mi félünk Istentől, nyomorunk fáí mögé rejtőzünk előle (Ter 3,8), és arra kérjük, ne szóljon hozzánk közvetlenül, csak Mózes által (Kiv 20,19). Félünk tőle, és fogalmakat, szavakat építünk védőfalul, mert tűz Ő; mert ha kinyitom az ajtót, nem tudom, hova fog vezetni, nem tudom, mibe fog kerülni az nekem (Lk 14,28). De hányszor mondja Ő, hogy ne féljétek? „Ne félj József, mert a benne fogant élet a Szentlélektől van, de fiút szül...” (Mt 1,20). Ne félj, én minden gyarlóságodban veled vagyok. Elfogadlak téged. Kellesz nekem. Ne keress lázasan szavakat, nem kell magyarázkodnod. Csak ennyit mondj: „Atyám”, és én ott vagyok. Mert öröktől fogva kerestelek. Hogy elsírhasam könnyeid, hogy végigszaladjunk a tengerparton, és nevetésünkbe beleszakadjanak az egkek. Hogy szobámba vezesselek, s az éjjel elmondjam neked némán titkaim. Adj innom! Virrassz velem! Jöjj közelebb, te egyszerű pásztor...

Minden a helyén van, a nap visszamosolyog a földre (Óz2,23). Az élet ajándék, nem termelő munka. Mindenről elfeledkeztem, legfőképp magamról, és mindenkit megöleltem volna — de ezzel nem csak én voltam így. Milyen szép, amikor egy apáca és egy menyasszony egymásra mosolyognak. Kiszaladtam, s hagytam, hadd hulljon arcomba a langyos eső.

Másnap a pásztorok mezejéről Betlehem felé gyalogolva az járt a fejemben: „Ez lesz a jel: találtok egy gyermeket...” Jel, életprogram. Vándorolni a gyermekség felé. A tudatlan önteltségtől a tudatos önmegfeledezésig. A keresztségig. Az akarat oltáráig. Ábrahám leül az útfélre naplementekor, s fáradtan a tarisznyája aljára nyúl, száraz kenyérdarabokat keresgél, és nevet. Ábrahám hangosan nevet! Ugye tudtad, hogy ez lesz a vége? Hogy semmi sem marad? Beteljesedett.

Gyermekké lett az Isten. Vagy talán mindig is az volt? Mi azt gondoljuk, hogy van egy Isten, aki végtelen, mindentudó, mindenható, igazságos, dicsőséges, nem szorul rá senkire, végtelenül boldog. Aki ezen kívül még meg is testesült, sőt megmosta tanítványai lábát. De nem így van. A krisztológia nem a teológia egyik fejezete, inkább fordítva. Nekünk nincs más Istenünk, mint Jézus Atyja. „Aki engem látott, látja az Atyát is” (Jn 14,9). A mi Istenünk barlangban akart születni, akart egy tiszta-gyönyörű Anyát. Ránk akart szorulni. Harminc évig alázatosan, csendben akart maradni. Együtt akart lenni velünk ünnepeinkben, és velünk akart sírni fájdalmainkban. Nem varázspálcával jött, hogy megszüntessen minden szenvedést és bajt. Végtelenül tiszteletben tartotta szabadságunkat, mert nem fabákkal akart játszani: szeretetünket szomjazta. Utolsó vacsorájának, örök szeretetének titkát a lehető legegyszerűbb szavakra és jelekre bízta. Meg akart halni szeretetből. S feltámadását sem akarta meglepégedetten

rendeletileg kihirdetni. A mi Istenünk alázatos Isten. S tudnánk-e Őt imádni, ha nem lenne az? Semmit sem akar önérekből, semmi feltételt nem szab, az Ő szeretete tiszta. Mindig ilyen valakire vágytunk, aki akkor is feltétel nélkül szeret minket, akkor is, ha nem tudjuk azt viszonzni. Neki a szeretet nem egy tulajdonsága a sok között. Ő a szeretet. Így ahelyett, hogy azt mondanánk: Isten hatalmas, inkább mondjuk ezt: a szeretet hatalmas. Mert van hatalma gyengévé lenni. S mondjuk ezt: az alázat dicsőséges. Mert van-e ragyogóbb fényű arc a Megfeszítetténél? (Jn 13,31; 2Kor 4,6). A mi Istenünk a szeretetre való elhatározás, azaz az önküresítés akarása (Fil 2,6). Nem az, aki trónusán ülve, végtelen messzeségből, egyetlen könnyecsepp nélkül nézi végig a katasztrófákat, vagy a getszemáni éjszakát. Hiszen van-e más öröme az Atyának, mint az, ami a Fiú (és a fiak) arcáról tükröződik vissza rá? A létezés titka nem az önmagában való lét, hanem az önküresítés, mely létét minden pillanatban a másiktól kapja. S a létezésnek ez a módja világot teremt, hogy ne ő legyen az egyetlen, hogy legyen másik, akinek felajánlja az ürességet, hogy betöltse. Felajánlja nekünk szomjúságát, hogy felüdítsük. Az az ő legnagyobb ajándéka, hogy elfogadja a mi gyatra szeretetünket. Nem színházat rendezett, amiben el-elgyönyörködik, vagy monológot, hanem valódi és véresen komoly beszélgetést kezdett velünk. A Golgota a teremtéstől kezdve ott áll a földön. Isten titkának, a szeretetnek a szíve az alázat és a szenvedés.

Mi a szenvedést fájdalomná, a boldogságot pedig jó érzéssé alacsonyítjuk. Ám jobb pillanatainkban tudjuk, hogy az anya nem lesz boldogabb attól, ha nem okoz neki szenvedést a fia. Ilyenkor megértjük, hogy boldogság lehet a másikért való szenvedés is. Igen, valójában mi is szeretnénk szenvedni, és meghalni is, mindent elveszíteni a teljes ürességben és sötétségben — és az Ő karjába vetni magunkat. A szeretetnek ezekben a mélységeiben valóban — és nem csak jelképesen — imádkozhatunk a mi Istenünkhöz: szerelmed édesebb a bornál. Vigyél magaddal! Siessünk el innét! Kelj föl kedvesem, gyere szépségesem! Nézd, elmúlt a tél, elállt az eső, elvonult a felhő. A föld színén már virágok nyílnak. Mutasd meg arcodat, hadd halljam hangodat, mert szépen cseng a hangod és bájos az arcod. Mert mint a halál, olyan erős a szerelem, olyan a szenvedély, mint az alvilág. Nyíla tüzes nyíl, az Úrnak lángja. Tengernyi víz sem olthatja el a szerelmet, egész folyamok sem tudnák elsodorni (Én 1,2.4; 2,10-12.14; 8,6-7).

Gyermekké lett az Isten, és mi vendégségben voltunk nála. Mint a régi jámbor állatok, beleheltük jászolának hidegét. Szemléltük arcának ragyogását, és melegséggel telt meg a szívünk. Köszönjük Neked betlehemi Kisdéd, Születetlen, aki gyermekké lettél, gazdag, aki szegényé lettél, élet, aki halállá lettél. Köszönjük, hogy mindennek élete lettél.

Lenhardt Vilmos ÉPÍTSÜK A SZERETET CIVILIZÁCIÓJÁT

(II. János Pál pápa új szociális enciklikája)

„A szociális gondok mindig és a legkülönbözőbb módon foglalkoztatták az egyházat” — állapítja meg legújabb enciklikájában, a „Sollicitudo Rei Socialisben” (SRS 1) II. János Pál pápa. Már az Apostolok Cselekedetei, Szent Pál levelei bizonyítják a szociális gyakorlat és tanítás kialakulását. Később megalakulnak az ósegyház intézményei, majd a következő évszázadok betegápoló, nevelő szerzetesrendjei foglalkoznak a rászorulókkal. Az industrializmus kialakulásával azonban, a XIX. században, új és Európa-méretű gondokkal találkozott az egyház és az állam: a munkás tömegek nyomorával. Az új szociális gond megoldására adja ki XIII. Leó pápa

Rerum Novarum körlevelét, mely az egyház modern szociális gyakorlatának és tanításának elindítója lett. Az évtizedek változásával ehhez az örökséghez kapcsolódott a *Quadragesimo anno* (1931), a *Mater et Magistra* (1961), az *Octogesima adveniens* (1971), és a *Laborem exercens* (1981) körlevél. Ezekben az egyház az evangélium fényében értelmezi az „idők jeleit” (Mt 16,4) és megoldásokat keres a társadalmi problémákra (GS 4).

A pápai megnyilatkozások sorában új korszakot nyitott VI. Pál pápa 1967-ben kiadott enciklikája, a *Populorum progressio*. Ez a körlevél bizonyos értelemben a II. Vatikáni zsinat határozatainak végrehajtását jelenti. Megállapítja, hogy a szociális kérdés már nem Európa ügye, hanem *világméretűvé tágult* (PP 3). Akárcsak XXIII. János a *Pacem in terris*-ben, VI. Pál is az egyház tagjai mellett *”minden jóakarátú emberhez”* (PP 1.) intézte megnyilatkozását. A második ipari forradalom kezdő éveiben, a fejlődés támogatásáról, irányáról, erkölcsi értékeléséről szolt világosan. A teljes értékű fejlődés hozhatja meg az emberiség számára az óhajtott békét (PP 87). VI. Pál pápa e körlevele húsz esztendő távlatában is megőrizte időszerűségét. Tanításának továbbfejlesztését jelenti II. János Pál hetedik, 1987-ben elkészült és 1988 februárban közzétett enciklikája.¹ Természetesen egy cikk terjedelmében nem foglalkozhatunk a körlevél minden fontosabb megállapításával. A Szent István Társulat kiadásában magyar fordításban mindenki megismerheti annak teljes szövegét.² A következőkben röviden összefoglaljuk fejezeteit, majd az eddig megjelent kommentárok figyelembevételével II. János Pál pápa legfontosabb gondolatait emeljük ki az enciklikából.

Az enciklika kiadásáról, szövegezéséről a következőket kell tudnunk: A *Populorum Progressio* megjelenésének huszadik évfordulója alkalmával „a pápai *Justitia et Pax* bizottság körlevelet küldött a keleti katolikus egyházak szinódusainak, és a püspöki konferenciáknak, amelyben véleményt és javaslatokat kért: hogyan lehetne a fenti enciklika jubileumát legméltóbban megünnepelni, tanítását elmélyíteni és napjainkra hasznosan alkalmazni” — írja II. János Pál új körlevelében,³ majd így folytatja: „Most helyénvalónak vélem, hogy tekintettel az adott válaszokra, az 1987. év befejezéseként a *Populorum Progressio* témájáról saját enciklikát adjak ki”⁴ — A kommentárok szerint az enciklika 40 oldalas tervezetét maga a pápa készítette el, majd azt megvitatta Tadeusz Styczen lublini teológus professzorral.⁵ Így elmondható, hogy az új pápai megnyilatkozás az egész *világegyházra kiterjedő közvéleménygyűjtés és konzultáció gyümölcse*. Ez a pozitív tény megfigyelhető a problémák világméretű felismerésében és a megoldások keresésében is. A *Sollicitudo Rei Socialis* világosan bizonyítja, hogy a kollegialitás milyen értékes eredményekre vezet, ha kellő előkészítéssel gyakorolják.

A kommentárokat olvasva érdekes, hogy ezek címe, alap gondolata sok esetben kitűnően kiemeli a dokumentum talán legfontosabb alapfogalatait, de persze néha írójuk elfogultságáról is tanúskodik. — Johannes Schasching, a római Gergely egyetem szociálteológusa, a bécsi „Die Furche”-ban írt cikkében „a pápa 2000-re ható riasztó szavának” nevezi a körlevelet. Korunk problémái — a világhírű szerző szerint — „súlyos adósságként” nehezednek a társadalomra. „A fejlődés problémáit csakis az erkölcsi erők mozgósításával lehet megoldani.”⁶ — A „L' Osservatore Romano” kommentárjában az enciklikát „az emberek lelkiismeretéhez szóló felhívásnak” nevezi. A Szentszék félhivatalos lapja szerint az új dokumentum „ne csupán olvasmány, hanem munkaeszköz legyen, melyben választ találunk korunk kérdéseire.”⁷ — A bécsi egyetem szociálteika professzora, Rudolf Weiler ez év március végén tartott gyűlés keretében méltatta a pápai megnyilatkozást. Előadásában „az egyház szociális tanításának új mérföldköveként” jellemezte azt, és megállapította, hogy „az igazi fejlődéshez erkölcsi elkötelezettség szükséges.”⁸ — A grazi egyetem tanára, Valentin Zsifkovits cikkében így jellemzi a körlevelet: „A fejlődés meghívást jelent számunkra” majd hozzáteszi: „az egyház szolidaritása az emberekkel, különleges felelősséget jelent a szegények érdekében.”⁹ — Roger Etchegaray bíboros a francia „La Croix”-ban a következőket írja: „Az egyház szociális tanítása nem alkot harmadik utat. Az egyház nem utasít el két ideológiát, Poncius Pilátusként mosva kezét. Egyik szemével az evangéliumot nézi, a másikkal az emberi valóságot, hogy a jelenlegi

világról egységes szemléletet alkosson. Az egyház nem kínál eszményi modellt a társadalomról. Arra biztatja az embereket, hogy olyan házat építsenek maguknak, melyben jól lehet lakni”.¹⁰ — A hazai, nem egyházi sajtó, általában korrekt módon ismerteti a körlevelet, bizonyos megnyilatkozásait pozitívan értékeli, mint például Várkonyi Tibor cikke a Magyar Nemzetben.¹¹ Az értékelés mellett természetesen kritikai megjegyzések is olvashatók pl. Bognár Károly a Világosságban megjelent cikkében: Ellentmondásosnak látja, ahogyan „II János Pál súlyos problémaként tárgyalja a népességszaporulatot, de elítéli a családtervezés minden szisztematikus politikáját”; hasonlóan bizonyos következtetlenséget lát abban, hogy a pápa sürgeti a szembenálló tömbök politikájának legyőzését, a mások feletti uralom elvetését (SRS 39), de „nem egyenlően reális és a valóságon alapuló a mérce és a megítélés” a liberális kapitalizmussal, illetve a kollektivistá marxizmussal szemben.¹² — A Méréleg folyóirat recenziója szerint viszont a New York Times-ban *Safire* gúnyosan azt kérdezi, hogy az egyház miért nem foglal jobban állást a nyugati világ mellett, és miért viszi túlzásba a pápa a pártatlanságot? „Egyetlen jó gondolatnak azt tartja a körlevélben, hogy az egyház adja el kincseit. Majd javasolja, hogy vegye át a katolikus egyház a vezető szerepet az Egyesült Államoktól a fejlődésben elmaradt országok támogatásában.”¹³

Természetesen a kommentárok csak egy-egy gondolatot emelnek ki a körlevélből, így szükséges, hogy annak legalább legfontosabb gondolatait, fejezeteit megismerjük az eredeti szöveg alapján. A *Sollicitudo Rei Socialis* hét fejezetre oszlik, a fejezetek címeit a modern fordítások egységesen közlik, de ezek a latin szövegben nem szerepelnek. Rövid felsorolásként a fejezetek címei: 1. *Bevezetés* — 2. *Új gondolatok a Populorum Progressio enciklikájában* — 3. *A mai világ képe* — 4. *Az igazi emberi fejlődés* — 5. *A modern problémák teológiai elemzése* — 6. *Néhány különleges eligazítás* — 7. *Befejezés*.

A *Bevezetésben* a pápa utal az új körlevél kiadásának körülményeire: A *Populorum Progressio* megjelenésének 20 éves évfordulója alkalmat ad arra, hogy *napjaink szociális gondjairól* szóljon a hívekhez és minden jóakarátú emberhez. De a problémák mellett *távlatokat is akar nyújtani*, az igazi fejlődésről kíván szólni. Közeledik a kereszténység harmadik évezredének „*ádvantje*” és ezért szükséges, „*hogy teológiai elemzés segítségével a jelen problémákat világosabban feltárjuk és pontosabban meghatározzuk a fejlődés fogalmát*” (SRS 4).

A *Populorum Progressio* új gondolatait a pápa három pontban rögzíti: VI. Pál körlevele, bár látszólag gazdasági és szociális kérdéssel: a *fejlődéssel* foglalkozik, de tárgyalása jogosságát indokolja, hogy ennek *erkölcsi és kulturális jellege is van*, melyben az egyház Krisztus akarata szerint és nevelői hivatásánál fogva *illetékes* (SRS 8). Így „*a szociális tanítás a kereszténység lényegéhez tartozik, mert Isten szavát alkalmazza a közösség életére*” (SRS 8). A szociális kérdés *világméretűvé* vált, ezért már nem csupán egyes rétegek nyomoráról, hanem elmaradott országok helyzetéről kell szólni. VI. Pál körlevelében megállapította, hogy a „*haladás a béke új elnevezése*”; ebből az is következik, hogy „*a háború vagy annak előkészítése a fejlődés legnagyobb ellensége*” (SRS 10.)

A *mai világ képe* sötétebb, mint azt húsz esztendővel ezelőtt a fejlődéshez fűzött reményektől a szakemberek várták. Tovább *mélyült a szakadék*, mely a fejlett északi országokat elválasztja az elmaradott déli országoktól. De a nyomor egyes rétegekben és csoportokban a gazdag országokban is megjelenik. — Problémát jelent, hogy a szegénységnek és elnyomásnak többféle formája létezik: az oktatásból való kizárás valósága az *írástudatlanságban*, az *emberi személy jogainak korlátozásában*: vallási, politikai, faji *diszkriminációkban*. A pápa a fejlődés érdekében rendkívül fontosnak tartja az egyéni gazdasági kezdeményezés: a vállalkozás jogának biztosítását. „*Mégha az 'egyenlőség' nevében korlátozzák is ezt, valójában az egyesek alkotószellemét, kreativitását és aktivitását bénítja meg*” (SRS 15). Hangsúlyozza, hogy egyetlen társadalmi csoport vagy politikai párt sem jogosult a vezetés monopóliumát magához ragadni, mert ez is a közösség életét rontja meg. II. János Pál napjaink negatív vonásai között sorolja fel az urbanizációval együttjáró *lakáshiányt*, az egyre növekvő

munkanélküliséget. Az iparilag fejlett országokban a munkanélküliek száma elérte a 29 milliót! (SRS 18). Hasonlóan egyre növekvő problémát jelent nemzetközi szinten a *nemzetek eladósodása*. A kölcsönök, melyeket eredetileg a fejlődés előmozdítására szántak, bizonyos pénzügyi mechanizmusok következtében sokszor visszájára fordultak. Ezzel pedig a szegényebb nemzetek, növekvő adósságaik miatt, még szegényebbé válnak. — *Politikai* tekintetben a pápa aggasztónak tartja, hogy az „*első és második*” világ nagyrészt két tömbre szakadt: Keletre és Nyugatra. Ezek társadalmi rendszerét és kettészakadását a hatalom gyakorlásában kétféle ideológia határozza meg: a *liberális kapitalizmus*, illetve a *marxista kollektívizmus*. Ezek az ideológiák hatalmi törekvésükkel létrehozták a két szembenálló fegyveres blokkot is, mely feszültségekre vezetett. A két szembenálló ideológia korrekcióra szorul, és ezért „az egyház kritikával illeti és elutasítja mind a liberális kapitalizmust, mind pedig a kollektivistá marxizmust” (SRS 21). — Az enciklika ezután korunk problémái között sorolja fel a *fegyverkezési versenyt*, a nemzetközi *fegyverkereskedelmet*, az *atomfegyverek felhalmozását*, a *terrorizmus* terjedését, a *politikai menekültek tömegeit* és a *népességfejlődés* kérdéseit. Árnyaltan mutat rá, hogy egyes fejlett országokban a *születések számának csökkenése*, másutt viszont (főleg a fejlődő országokban) ezek *gyors emelkedése* okoz gondot. II. János Pál e helyen nem kíván szólni a *családtervezés természetes és erkölcsileg jogos módszeréről*, csupán *elítéli a társadalmilag kényszerített születésszabályozást* (SRS 25).

A körlevél azonban *korunk pozitív vonásairól* is megemlékezik: *növekszik* világszerte az *emberi jogok fontosságának értékelése*, terjed az emberek között a kölcsönös *összetartozás és szolidaritás vágya*, továbbá az *igazságos békére való törekvés*. Sokan felismerik a *környezet- és természetvédelem* fontosságát. Elkötelezett emberek *fáradoznak a béke ügyéért* és az emberi igények teljesítéséért.

A pápa, az enciklika negyedik és ötödik fejezetében az igazi emberi fejlődésről és ennek teológiai elemzéséről szól. Helyesen különböztet a felvilágosodás korának „*haladás*” és a teológiai tartalmú „*fejlődés*” szava között. (A hivatalos német fordítás az elsőt a „*Fortschritt*”, a másodikat az „*Entwicklung*” szavakkal adja vissza). A felvilágosodás bizonyos együgyű optimizmussal hitt az „*egyenesvonalú, automatikus és végtelen*” haladásban (SRS 27). De a „*fejlődés*” helyes fogalmát is meg kell tisztítani az egyoldalú közgazdasági elképzelésektől. A pápa egyértelműen kimondja: „*Ma már világosan látjuk, hogy a javak és szolgáltatások pusztá felhalmozása, mégha a többség hasznára is szolgál, nem elegendő az emberi boldogulás megvalósítására*” (SRS 28). A pápa szól ezután a *fogyasztói társadalom* pazarlásáról és környezet-szennyezéséről, mely „*az elmaradottak túrhetetlen nyomorúsága mellett elfogadhatatlan*” (SRS 28). Sürgeti a teljes értékű *fejlődést*, mely nem a „*birtoklásban*” látja élete célját, hanem az erkölcsileg tökéletesebb „*létezésben*”. Teológiailag elemzi a fejlődés tartalmát, mely az Istenhez való hasonlóság kibontakoztatásában, illetve a teremtmények feletti helyes megőrző uralom gyakorlásában valósul meg. A fejlődés erkölcsi és isteni kötelezettsége is az embernek: természetes „*talentumait*” is kamatoztatnia kell üdvössége érdekében (Mt 25,26). A *fejlődés* azonban nemcsak egyéni kötelesség, *közösségi feladat* is. Ebben a tekintetben „*a fejlődésnek a szolidaritás és a szabadság keretében kell haladnia... és az igazi fejlődésnek az Isten és felebaráti szereteten kell alapulnia*, mert csak így valósulhat meg a „*szeretet civilizációja*” (SRS 33).

A modern problémák teológiai elemzésében a fejlődést gátló „*bűnös struktúrák*” valóságára hívja fel figyelmünket a pápa. Ezek mélyén személyes bűnök láncolata húzódik meg, főleg a *profit utáni kizárólagos vágy*, illetve *hatalomvágy*. Ezek a fejlődést akadályozó bűnös mechanizmusok csak *erkölcsi döntések* segítségével hátrithatók el. Ezért állapítja meg a körlevél, hogy „*a fejlődés nagyrészt morális jellegű feladat*” (SRS 35). Csak az együvértartozás öntudatával, a *szolidaritással* és őszinte „*megtérréssel*” (Mk 1,15) hátritható el a bűnök struktúrája. Szinte meghatározását adja az enciklika a szolidaritásnak. „*Eltökélt akarata és állandó gondoskodás a közjóért, külön-külön és összességben*” (SRS 38). Itt állapítja meg a pápa körlevelének egyik alap gondolatát: „*A béke a népek szolidaritásának gyümölcse!*” (SRS 39).

Néhány különleges eligazítást is nyújt a körlevél számunkra. Megállapítja, hogy az

egyház nem akar kész technikai megoldást adni az elmaradottság problémáira. Nem kíván egy lenni a sokféle gazdasági rendszer között, hiszen ez nem is tartozik hivatásához. De feladatához tartozik, hogy az evangélium fényében segítséget nyújtson a társadalomnak a fejlődést gátló bűn legyőzésében és a „szeretet civilizációjának” kiépítésében. Így alakult ki az *egyház szociális tanítása*, mely „nem kíván 'harmadik' út lenni a liberális kapitalizmus és a kollektivistá marxizmus között” (SRS 41). Ez a tanítása az egyháznak „szorosan hozzátartozik evangéliumi küldetéséhez” (SRS 41) és sajátos értékelése és segítése a társadalmi problémák megoldásának. — A pápa rendkívül fontosnak tartja, hogy az egyház egyértelműen a *szegények érdekében kötelezze el magát*, hiszen ők aligha tudják érdekeiket érvényesíteni. A pápa újra megállapítja, hogy „a világ javai mindenki számára szólnak” (GS 69) és ezért szinte „szociális tartozás”-ként használatra kapjuk ezeket Istentől. Viszont az enciklika azt is hangsúlyozza, hogy a fejlődés vállalkozási szellemet és szorgalmat is kíván a fejlődő népektől.

A *Befejezésben* a pápa arra figyelmeztet, hogy a gazdasági fejlődés még nem szabadíthatja meg az embert a bűn szolgaságából. Erre csak a teljes értékű: *anyagi és lelki fejlődés képes Krisztus kegyelméből*. Ebben a munkában együttműködésre szólítja fel a pápa a különféle vallások híveit és a keresztényeket, hiszen a harmadik évezredre is érvényes feladat megvalósítása csak az emberiség összefogásával és az Úr Lelkének kegyelmével lehetséges. *Szűz Mária évében „Máriára és az Ő közbenjárására bízunk korunk súlyos gondjait, hogy hozzájáruljunk a népek igazi fejlődéséhez.”* (SRS 49).

Számunkra, a magyar egyház számára, véleményem szerint, alapvető megállapítása a körlevélnek, hogy nekünk is a „*szerepet civilizációját*” kell építenünk országunkban. Ez elsősorban azt jelenti, hogy híveinket nevelnünk kell arra, hogy az „igazi és teljes értékű fejlődésre” törekedjenek. Ezzel elkerülhető a fogyasztói társadalom sivár anyagiassága és tudatosan bennünk, hogy a *szerepet, a szolidaritás, az erkölcsi értékek tisztelete lényegesen hozzá tartozik az emberi felemelkedéshez, boldogsághoz*. Meg kell tanulnunk, hogy nem a „birtoklás” egyedül, hanem az „erkölcsös lét, élet” jelenti életünk célját. Ebben a munkában nyújt segítséget a hazánkban oly sokszor hiányzó *szolidaritás*, mely egyedül képes a társadalmi bűnök összefonódását megszüntetni és békésebb, szabadabb és boldogabb társadalmat kiépíteni. Ebben a fontos munkában nyújt segítséget az új körlevél, mely az evangélium fényében nyújt tájékozódást korunk problémái között.

Jegyzetek: — 1. Encycl. Sollicitudo Rei Socialis: L' Osservatore Romano 1988. febr. 26. 11—19. — 2. II. János Pál pápa Sollicitudo Rei Socialis kezdetű enciklikája a Populorum Progressio XX. évfordulójára. Ford: Kiss L. Bp. 1988. (Kézirat) — 3. Sollicitudo Rei Socialis (SRS) 2.p. — 4. SRS u. ott. — 5. Mérés 24/1988/1. 2—3. — 6. Johannes Schasching SJ: Schwere Hypotek, Die Furche 44/1988/8. 1. — 7. L' Osservatore Romano 1988. febr. 26. 1—2. — 8. Kath. Soziale Tagung 25. März 1988. Wien. Kummer Institut: Rudolf Weiler: Die zweite Sozialenzyklika Johannes Pauls II. 1—9. — 9. Valentin Zsifkovits: Entwicklung als Berufung. Graz 1988. 13. — 10. Vö. Mérés 24/1988/1. 4. — 11. Várkonyi Tibor: A hetedik: Magyar Nemzet 1988. márc. 5. — 12. Bognár Károly: Az egyház szociális gondja: Világosság 29/1988/7. 484—486. — 13. Vö. Mérés 24/1988/1. 5. — 6.

Varga Domokos
HA NEM LESZTEK OLYANOK

Bizony, mondom nektek: ha nem változtok meg, s nem lesztek olyanok mint a gyerekek, nem mentek be a mennyek országába. Aki tehát megalázza magát, mint ez a gyermek, a legnagyobb a mennyek országában.

Máté 18,3—4

Milyenek legyünk? Talán gyermekegek? — Aki felnőtt létére gyerekhez illően — gyerekesen, gyermekdeden — viselkedik, az infantilis. Ez volna a jézusi ideál hívei számára? Aligha. — Akkor viszont micsoda? Miben kellene megváltoznunk és a gyermekekhez hasonlónak lennünk, hogy az ne legyen olcsó infantilizmus? — Nyilván olyanféle paradoxonról van itt szó, mint amikor az újjászületésről beszélt Jézus Nikodémusnak, szintén az Isten országába való bejutás feltételeként. „Bizony, bizony mondom neked: aki nem születik újjá, nem láthatja meg az Isten országát”. — A mi szánkon az újjászületés már közhelyé vált: vallási fogalomtárunk elfogadott, sőt megszokott fordulatává. Nikodémus még csodálkozott: Hogy születhet valaki, amikor már öreg? Csak nem térhet vissza anyja méhébe azért, hogy újra szülessék?

A *gyermekkéválásból* — hogy, hogy nem — sohasem lett ilyen közkeletű fogalom. Talán azért sem, mert nem volt rá szükség: az újjászületésbe ez is beleértődött. Éspedig teljes joggal, hiszen a szóban forgó két paradoxon szinte egybevág.

A *lényeg*: felnőtt emberi lényünk olyan átalakulása, amely mintegy isteni természetet olt belénk vagy más szóval: részesévé tesz — már itt a földön — Isten országának. Csakhogy ez a metamorfózis: *életünk nagy misztériuma*. Bajos róla beszélni. Megérteni még nehezebb — valójában nem is lehet. Legjobban mégis egy-egy paradoxon sejtethet meg belőle valamit, épp a maga belső ellentmondásosságával vagy, ha úgy tetszik: abszurdításával. Öregem újjászületni — igaza volt Nikodémusnak —, nem lehet. Es mégis szükséges — mondja Jézus —, Isten országát más nem láthatja meg, csak a „visszagyerekültek”, az újjászületettek.

Nem ismételhetjük elégszer, misztériumról van szó. Jézus hasonlatai mégis azt sugallják: valami sejtelmünk csak lehet arról, ami a maga teljességében merőben érthetetlen. Ezért beszélhetünk — habár dadogva — a *felnőtt lényünkben feltámadó gyermeklélekről*.

„...ha nem változtok meg, s nem lesztek olyanok mint a gyerekek...” — mondja Jézus, s az általa odaintett gyerek már ott is áll a tanítványok körében, mint eleven példa, láthatóan, megfigyelhetően. Ott áll ma is előttünk más gyermekek képében — mégsem igen tudjuk, mit is kellene magunkévá tennünk természetéből, tulajdonságai-ból.

Hadd kockáztassam meg: külső követelményként semmit sem. Hiszen még azzal az egy tulajdonsággal is alig tudunk mit kezdeni, amelyet külön megemlít Jézus, vagyis a gyermeki alázatossággal. A gyermekből ugyanis egyszerűen hiányzik a mi fogalmaink szerinti alázat. Ha engednek is nekünk, nem alázatosságból teszik. Az, hogy mi felnőttek vagyunk, ők pedig „csak” gyerekek: nem önérzeti kérdés számukra. Ezt kell elfogadniuk, respektálniuk: nem megalázkodás, főleg kicsi korukban nem. De valójában később sem, amikor már láznak a szülői mindenhatóság ellen; ahogy egymással is folyvást vetekednek, huzakodnak, versengenek. Vesztesként sem alázzák meg azonban magukat, legfeljebb elfogadják az erősebbet erősebbnek. „Okos enged, számár szenved” — ez nem az alázat szava, csak a józan alkalmazkodásé. Gázsulálnak, ha gázsulálniuk kell, de aztán jön az újabb kísérlet, a századik, az ezredik: kényszerű belső készítés hajtja őket, hogy mindig újra próbára tegyék akaratukat, erejüket. Vannak persze vadabb és szelídebb természetű gyerekek, de még a legszelídebbjére is áll, hogy ez a megújuló tréning szinte elengedhetetlenül szükséges testük-lelkük egészséges fejlődéséhez.

Másrészt az is igaz, hogy, amíg gyerek a gyerek — vagyis, amíg nem lépett be a serdülőkorba —, tökéletesen természetes számára a maga nem felnőtt állapota.

Játékainak és ábrándjainak felnőtt szerepeit is mindig gyermekként éli meg. Nincsenek identitászavarai. Pontosan tudja, hol ér véget a valóság világa, s hol kezdődik a képzeleté. Elfogadja, hogy van egy felsőbb szféra — titokzatos és hatalmas —, amelyet ő figyelhet, leshet, utánozhat, de igazából se ki nem ismerhet, se meg nem hódíthat. A felnőttek — felnőttek. Ő gyerek.

A mai fogalmaink szerint aligha nevezhetjük ezt alázatnak. De a jézusi kor és társadalmi kör fogalmai mások voltak. A tanítványok nyilván megértették: Jézus egy felsőbb, isteni szféra gyermeki lélekkel való elfogadásáról beszél. Arról tehát, hogyan lehetnek felnőtt létükre a mennyei Atya gyermekei.

Ennyit talán mi is értünk. De érthetünk-e egy kicsivel többet? Ehhez mintegy alá kell szállnunk gyermeki múltunk mélységeibe. Jobban meg kell ismernünk a serdülőkor idején elsüllyedt — és jórészt el is feledett — hajdani énünket. Minden felnőttben ott él ugyanis az egykori gyerek. Nem tűnt el, nem halt meg, ha „benőttük” mi is, ahogy a fák is benövik — évgyűrűről évgyűrűre — fiatalabb önmagukat, s őrzik, míg ki nem dőlnek, el nem pusztulnak. — Nekünk természetesen nincsenek évgyűrűink. Mi másképp őrizzük hajdani zsenge mivoltunkat. De valahogy mégis őrizzük, mindhalálig. Akkor is, ha nem tudunk róla. Akkor is, ha nem akarunk tudni róla. Aki valaha voltunk, — csecsemő, kisgyerek, nagygyerek, serdülő, fiatal —, az ott lakik bennünk. Részben nagyon töredékesen, az emlékeinkben is, de sokkal inkább lelkünk tudattalan mély rétegeiben.

Nem vagyunk többé gyerekek. De egy kicsit azok is vagyunk. Sőt, titkos vágyainkkal, amelyeket gyakran mi magunk sem értünk, nagyon is szeretnénk azok lenni: visszatérni mintegy anyánk ölébe, apánk karjába, a kisgyerekkor melegébe, biztonságába, elveszített paradicsomába. — A huszadik század lélektana sok mindent kibogozott már bensőnk efféle rejtelmeiből. Ezek közül a legfontosabb: a kisgyerekek és a szülők igen erős egymáshoz kötöttsége. Az egy-két éves kicsik szüleiknek — vagy az ő szerepüket többé kevésbé betöltő más felnőtteknek — oltalma és gondoskodása nélkül létezni sem tudnának. De vajon ugyanilyen nagy szükségük van-e korai életkorban a köztük és szüleik között szövődő szoros érzelmi szálakra is? Ez természetesen átmeneti állapot. A magzat az anyaméhből indul, a teljes védettség és ellátottság helyzetéből, s egyúttal a teljes függőségéből. A már megszületett gyerekek azonban idővel el kell jutnia a társadalomban önállóan is boldoguló, autonóm felnőtt létig. Az emberré válásnak ez a folyamata hosszú évekre kerül, s bőven tarkítják — főleg a serdülőkorban, de már előtte is — kisebb-nagyobb konfliktusok. Az első néhány év azonban többnyire még életünk Édenkertje, amelyből csak később üzetünk ki. Nem mintha a két-három-négy éves — vagy akár még kisebb — gyerek ne ismerne fájdalmakat, csalódásokat, félelmet, ne tapasztalná napról napra a környező emberi és nem emberi világ sokféle veszedelmét, valóságos és megszemélyesített rosszindulatát, gyakran még a saját szüleinek a türelmetlenségét, ingerültségét, haragját, sőt dühét is. Alapérzése szerencsére mégis majdnem mindig az, hogy szülei szeretik őt. Mosolyognak rá. Örülnek neki. Csókolgatják, simogatják, magukhoz ölelik-szorítják. Óvják, védik, táplálják, mindennel ellátják. Nem hagyják a maga bajára, ismeretlen, idegen hatalmak kényére-kedvére. Bízhat bennük, mert erősek, és mert nagyon fontos nekik, hogy őt baj ne érje. Bármilyen fenyegetné, önáluk mindig otthonra lel. Rendíthetetlen biztonságra. Az alig egy-két éves kisgyerekek hallatlanul fontos ez a szüleire való hagyatkozás, ez a teljes biztonságérzet. Akit idő előtt megfosztanak tőle, az egész életére ennek a lelki rokkantja lehet. Akinek viszont megadatik, hogy jól kezdje életét: holtig szóló útravalóval indulhat neki a jövőnek.

Idézzünk magunk elé néhány képet! Az egyikén még szopik a pici. Fél kezét anyja mellére teszi. Elmerülten, teljes odaadással szívja a tejet. Nem tekinget semerre. Megszűnt számára a környező világ. — Ennek ellenképét József Attila rajzolta meg *Izonyat* című versében. Nem részletezem, mert sokan ismerik. Elég most annyi: egy kislány gyötri a rábízott csecsemőt, aki miatt nem mehet játszani. Azzal szórakozik, hogy akarattal bőgeti, ríkatja. Élvezi, ahogy magánkívül üvölt kínjában, amikor újra kirántja szájából a tejesüveg édes, tápláló cucliját.

Egy másik képen, egy karonülő gyereket dobál a levegőbe az apja. Az nagyokat kacag. Nemcsak nevet. Nem ismer félelmet. Tudja, hogy vigyáz rá apja, nem ejti le. Maradékalan bizalom él benne. — Az ellenkép: este van, a szülők álmosak. A kicsi gyerekek valami baja lehet. Anyja csitítani, nyugtatni próbálja, hiába. Visszafekteti. A gyerek már nem is üvölt, hanem vonít, éles, szinte sikoltó hangon. Apja nem bírja. Előbb ráordít, aztán felkapja, megrázza teljes erejéből. Már az asszony is ott sikoltozik, próbálja elvenni tőle a gyereket. A férfi dühében levágja a kicsit az ágyba ...

Az ellenképek, szerencsére, nem átlagosak. Inkább csak kivételekre utalnak. A kicsi gyermek eredendő érzése, fogadjuk el, majdnem mindig az, hogy szülei, nagyszülei, idősebb testvérei stb. neki jót akarnak. Van mitől, van kitől félnie, de azok nem félelmetesek. Nyugodtan rájuk bízhatja magát, kivált apjára-anyjára, legfőbb éltetőire, védelmezőire. — És miért soroltuk fel mindezt? — Ha kicsi korban megvolt bennünk ez az érzés — vagy akár csak a heves vágyakozás az ilyesféle teljes biztonság után —, felnőtt korunkra is meg kellett, hogy maradjon belőle valami, bárha nagyon mélyen, többnyire magunk előtt is elrejtve: életünk ritka perceiben felszellő sóvárgásként az elveszített Édenkert után. Egészen nem tűnhetett el, amiképpen az a gyerek sem, aki valaha voltunk.

Ilyesmíró van tehát szó Jézus tanításában: kicsi gyerek korunkban apánk-anyánk iránt érzett maradékalan hitéhez, bizalmához kell felnőtt fejjel visszatérnünk. Akkori rájuk hagyatkozásunkhoz, köcsönös szeretetünkhöz. Gyerekké kell lennünk ismét Isten országáért, de nem földi szüleink gyerekévé immár, hanem a mennyei Atyáé. Ez nem infantilizmus. *Minél gyerekebb lesz így valaki, annál nagyobb lesz, mondhatnánk, annál felnőttebb az Isten országának mértéke szerint.* Ahogy Pál apostol mondja: Gyerekkorban úgy beszéltem, mint a gyerek, úgy gondolkodtam mint a gyerek. De, amikor elértem a férfikort, elhagytam a gyerek szokásait.

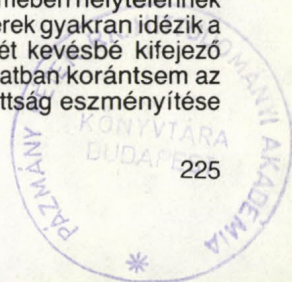
A gyerekes beszéd, a gyerekes viselkedés, gondolkodás senkit sem üdvözít. Annál inkább a gyermeki hittel, bizalommal való kötődés a Nagy Családhoz, ahol mindnyájan egy Atya fiai-lányai vagyunk.

Az Öszövetség mindenható, félelmetes Úrként ismerte az Istent. Jézus ellenben mindvégig Atyaként, mennyei Atyaként, mintegy családfőként emlegette, akihez mint édes gyermeke közeledhet az ember, s nyugodt lélekkel kérheti tőle, amire csak szüksége van. Sőt kéretlenül is számíthat szüntelen gondviselésére. Az ég és föld hatalmas, rettegett Ura elsősorban hűséget kívánt a maga népétől, s kegyetlenül megtorolt minden elpártolást, akárcsak a kisebb-nagyobb ókori királyságok, birodalmak korlátlan uralkodói. Jézus példázataiban is megjelenik egy-egy király vagy más földi hatalmasság, akinek a személye, szerepe Isten szuverén uraságára utal. Az evangéliumok mégis inkább a szerető Atyáról szólnak, aki még tékozló fiainak is kész megbocsátani, de tőlük ő is szeretetet vár, irgalmat és megbocsátást.

Időközben nem az Isten változott meg. Sokkal inkább az ember istenképe, amely természetesen mindig csak homályos és bizonytalan lehet, Jézus földi léte óta mégis jóval kevésbé az. Ha pedig Atyjának fogadja el Istent az ember, ahogy Ő hirdette, akkor csak gyermekként fordulhat feléje: „Bizony mondom nektek: ha nem változtok meg, s nem lesztek olyanok, mint a gyerekek, nem mentek bé a mennyek országába.”

Pajor András
KICSINYSÉG ÉS KISEBBSÉGI ÉRZÉS
— A LÉLEKALKÍTÁSBAN

Nem szabad félnünk az olyan önkritikától, amely a kívülálló szemében helytelennek tűnő vonásainkat veszi tudomásul. Bibliát felületesen ismerő emberek gyakran idézik a Hegyi beszéd kezdő mondatát, méghozzá a régiesebb, értelmét kevésbé kifejező fordításban. „Boldogok a lelki szegények” — s valahogy a köztudatban korántsem az anyagi eszközöktől való függetlenség, mint inkább az ügyefogyottság eszményítése

vált e mondat magyarázatává. Mi tagadás, a rossz értelmezéshez eleven példák is akadnak bőven. Az egyház „jótékony” szárnyai alatt találunk számos olyan hivatást, állást kereső embert, akiről esetleg méltán gyanítjuk: máshol nem állná meg a helyét. Ugyanakkor nem alaptalan feltételeznünk azt sem, hogy a gyermeki lelkültre hivatkozva ugyanők tartósítják magukban a keményebb küzdőterre való alkalmatlanságukat. Komoly lélekformáló és lelkivezetői feladat tehát a „kis út” lelkiségének gyógyító alkalmazása a kisebbségi érzés káros hatásaival szemben.

Annál is inkább így van ez, mivel a komplexus jelentkezésének nem csupán a visszahúzó, félénk kicsinység az egyetlen megnyilvánulása. Ez az egyik szélsőség, melynek ellenpárja az a kicsinnyé lenni még lsten előtt sem tudó „szuperember”, aki a benne folyamatosan föltámadó kisebbségi érzés visszahúzó erejét igyekszik legyűrni szembetűnő teljesítményekkel. Ezen a téren szinte hihetetlen példákat tár fel az élet és a szakirodalom: körülrajongott filozófust, aki elképesztő szellemiségével mindvégig alig észrevehető testi hibáját igyekezett ellensúlyozni; enyhe beszédhibáját feledni és feledtetni próbáló banktulajdonost; származásának és titkolt pszichikai betegségének tudata ellen küzdő élsportolót stb. Joggal feltételezhetnénk: a kisebbségi érzése ugyan hasznosan inspirálhat, de ez így mégsem reális. Ezek az emberek ugyanis éppen a legfontosabbat, a boldogságot, emberségük kiteljesedését nélkülözik, — talán mindvégig, még a siker csúcán is. Hiszen bőrük alatt meghagyják a tüskét, és inkább több réteggel elfedik, míg végül is az egészen elmergesedik. A benső saját kisebbséget a helyes megoldás helyett valami egészen másnemű tulajdonsággal próbálják ellensúlyozni, hogy a kívülről figyelmét fogyatékoságukról eltereljék. Ezért akad például szakmájában tehetségtelen ember, aki megszállottan szorgalmas; kis természetű izomember, aki végtelenül lelkes; megfakult hangú színész, aki túlzóan mimikál. Hiszen, ha az emberek arról beszélnek, hogy milyen szorgalmas — szóba sem kerül tehetsége; hogy milyen erős vagy lelkes — ez feledtetni természetét; sajátos arcjátéka, artikulálása — megfakult hangját. Csakhogy ettől még minden marad a régiben, és a küszködő ember egyre inkább megunja, feladja önmagát.

Ha a szentek „gyermekességét” vesszük szemügyre, meglepő, hogy éppen a „kis út” nagy követőiből mennyire hiányzik mindez. — Szent Pál a testébe kapott tövis elvételét háromszor kérte az Úrtól. Indokolt a gyanú: Vajon a megtérése utáni többéves várakozás alatt nem épp a titokzatos tövis tartja-e vissza a missziós munka megkezdésétől? Az „elég neked az én kegyelmem” — válasz (2Kor 12,9) még annak is kiteheti őt, hogy a hívek közötti lelki munkája veszélyt szenvedjen azok körében, akik tanúi testi gyengeségének. Végül azonban belátja: e veszély, e próbatétel épp javukra, megerősödésükre szolgál.

Jó példa lehet Assisi Szent Ferenc mozgalma is. Népszerű kissé eltúlzóan ábrázolni az ő teremtésbe burkolózó, rajongásszerű kicsinységét, ez a kép azonban nem hiteles. Ifjúságában önbizalommal, ambíciókkal teli embernek látjuk. Később, „megtéréseivel” lassan a rendalapítás folyamata is elindul. Ezt a szentséget jelentő szerénység mellett olyan karizmatikus felelősséggel viszi végig, amely szükséges egy emberre bízott, ide illő műhöz.

Lisieux-i Szent Teréz maga a talpraesettség, ahogy tizenévesen a pápa előtt föltárja lelkét, „kis út”-jának megjárása viszont nem menekülést, főleg nem pótcselekvést mutat, hanem egy lelkiség kialakulásának nagyon is „megmunkált”, megfontolt folyamatát.

A lelki vezető ritka esetben találkozik a gyermeki lelkültre hiteles példáival; a kényelmesen, félszegen, de „lilás ködben” visszavonult egyéniségekkel vagy az önmarcangolóan elégteletlen szuperemberekkel gyakrabban. Általában rögzös terepnek tűnik itt a pszichológizáló kísérletezés valós értékeik feltárására, hogy ezekben azután megnyugodjanak. A kisebbségi érzés nem távolítható el úgy, mint egy vesekő. Azzal együtt, hogy e kellemetlen adottság meglétét elfogadjuk, azt is tudomásul kell vennünk, hogy a benne szenvedő ember többnyire a kívülről jövő

értékelés tükrében képes csak értékelni önmagát. Ha pedig ennek során megáll az emberek véleményénél, akkor óhatatlanul ki fogja válogatni és maga köré fogja gyűjteni csodálóit, családtagjai, gyermekei, barátai, munkatársai körében. Ők azután az állandó „tömjénezéssel” úgy torlaszolják el előle a fejlődés lehetőségeit, hogy lassan mindenki másnak súlyos teherré válik. Akik viszont csak elviselik, azok nem fognak takarékoskodni saját véleményük tudtára adásával. Ez pedig arra lesz jó, hogy újra és újra megingassa önbizalmát.

Ezért — bár külső elfogadásra szüksége van —, mégis függetleníteni kell őt az emberek véleményétől. Igaz, Istennek rólunk alkotott képe jócskán föltáruhat emberi viszonyainkban is, az az ember azonban, aki emberi kapcsolatait nem tudja reálisan feldolgozni, jobb, ha erre mégsem ad. Az evangéliumból kirajzolódó értékrend viszont sokat elárul Isten végtelenül megértő „véleményalkotásáról”, jóságáról. A kisebbségével gyürköző ember inkább eszerint tekintsen magára. Egyrészt az „elfogadott vagyok” — tudatával, másrészt azzal a törekvéssel, hogy bizonyítsa: „én is elfogadom az engem elfogadót” — azaz Istent. „Belső törekvéseimben is, és az emberekkel kapcsolatos teljesítményeimmel is.”

Végül lényeges, hogy a kisebbségét viselő ember ne meneküljön ábrándokba terhe alól. Rá kell őt vezetni, hogy a valóság jóval gazdagabb, és számos lehetőséget rejt számára — mindezt azonban jelentősen leszűkíti, ha meg nem valósult álmaihöz viszonyítja.

E néhány szempont után talán nem tűnik majd rendhagyónak még több szerző még több tapasztalatának közreadása e témában. Napjainkban egyre számosabb hasonló krízisjelenségben élőknek kell lelkipásztorainknak és közösségeinknek rendelkezésre állnia, hogy a sérültek, deviánsok, politikai menekültek tornyosuló, elsősorban lelki problémáinak orvoslásánál közreműködhesse nek. Jó néhány olyan emberről, — zömében fiataloknál —, akik számára az életre, üdvösségre való alkalmasságuk még sosem nyert megfelelő és támogató igazolást.

Görbe József

LEGYETEK KICSINNYÉ, HOGY NAGGYÁ LEGYETEK!

Minden hívő embernek vannak olyan kérdései, amelyek nem a hittitkokra kérdeznek rá, hanem az emberi öntudatból fakadnak. Tipikusan ilyen kérdésünk az, amikor a másik kiválóságára, elsőbbségére kérdezzük rá. Miért éppen ő és miért nem én? Neki miért lehet, nekem miért nem? Saját magunk nagyságára, személyes értékünkre akarunk választ kapni. De miért is kéne visszautasítani egy olyan kérdést, amely ennyire „emberi”? És talán pontosan ezért az igazi, a Krisztus által adott válasz ott érinthet meg minket, ahol a legérzékenyebbek vagyunk. És képes lehet arra is, hogy kizökkentsen minket az emberiből és lendületet adjon az Istenhez vezető kegyelem útján. Ennek reményében tegyünk fel egy általunk megfogalmazott kérdést. Amikor Krisztus visszavonult imádkozni, hogy az imádsága végén biztos kézzel tudja kiválasztani az apostolokat, Ő maga nem kérdezte-e meg: „Atyám, miért pont ezeket akarod apostolokká tenni?” Ez a kérdés a mi feltételezésünk, a választ azonban (szinte isteni garanciával) meg tudjuk rá adni. „Azért Fiam, mert ők olyanok, mint a gyermekek.” Az apostoloknak ez a „titka” érdekelt bennünket, ami miatt igazi tanítványokká és igaz Krisztus-követőkké tudtak válni.

TEST. A gyermekről szerzhető tapasztalatok élén a kicsinység áll. A kicsinység a gyermekiség lényegéhez tartozik. Nem beszélhetünk úgy a gyermekekről, hogy közben kifejejtenénk gyöngeségüket és törékenységüket. Nem véletlenül azonban éppen ezek az adottságok adnak lehetőséget a naggyá levésre. Hiszen egy kisgyerek, a benső biológiai kényszernek engedelmessé, napról napra a növekedésre van „predestinálva”. Számára a növekedés nemcsak lehetőség, hanem az élet egészséges kényszere. A növekedés nem kizárólag ösztönös (testi) dolog. Az egész

gyermeket meghatározó valóság, vagyis az alakulóban lévő szellem is a naggyá levésre van beállítva. A szellem növekedése abban áll, hogy kinyílik és rácsodálkozik a „nagyobbakra”. Ez a csodálkozás akkor tudatosul, amikor már ő maga nagyot gondol saját magáról. Nem akar megmaradni többé kicsinek. Ellenkezőleg, az életet, az egész jövőt annak rendeli alá, hogy kiteljesedjék. Ezek a testi és lelki energiák az életbe vetett hithez szükséges reményt adják meg. A gyermek számára a jövő nem értelmetlen küzdelmek sorozata, hanem az igazi „ÉLETBE” (az Isten és a szentek életébe) való bekapcsolódásnak a lehetősége. A kicsinység tehát predestinál a naggyá levésre, méghozzá úgy, hogy közben a jövő (az élet egésze) megtelik reménnyel. Aki nagy akar lenni, annak előbb kicsinné kell válnia. „Mert, aki a legkisebb köztetek, az az igazán nagy” (Lk 9,48). Krisztus ezt a mondatot kinyilatkoztatásnak szánta a nagyságról vitatkozó apostoloknak. A naggyá levés lehetőségét Krisztus a befogadásban adja meg. Ez a befogadás nem olyan mint a „világ fiaiei”. Ők tágnak, növekednek ugyan, nagyságuk azonban viszonylagos, hiszen a végén a halál megsebzí őket és „szétpukkannak”. A keresztény ember növekedése felülmúl minden elképzelhető. Mert, amikor a legkisebbet fogadja be Krisztus nevében, akkor magát Krisztust fogadja be és vele együtt a végtelen és határtalan Istent. Erre a befogadásra a lélek tesz képessé minket. A továbbiakban mi is a lélekre figyelünk, ám nem veszítjük szem elől, hogy a gyermek lelke azért lehet mint a felnőttek számára, mert a gyermek testével együtt harmonikus egységet alkot.

LÉLEK. A rólunk elképzelt isteni teljesség méretei túlnőnek saját emberi elképzeléseinken. Ezért szeretné Krisztus, ha újra gyermekekké válnánk, akik elfeledve a felnőttek józanságát, mernek gyermekien nagyot gondolni önmagukról. „Mivel engedelmes gyermekek vagytok, életeteket ne szabjátok múltbeli vágyaitokhoz, amikor még tudatlanságban éltetek, hanem, mint ahogy szent, aki meghívott benneteket, legyetek ti is szentek bármilyen körülmények között: mert meg van írva: „Szentek legyetek, amint én is szent vagyok” (1Pt 1,16). Krisztus az Atyához intézett imádságában tudunkra adja azt is, hogy a megszentelődésünk elszakíthatatlan az igazságtól. Atyám: „szenteld meg Őket az igazságban, mert hiszen a tanításod igazság” (Jn 17,17). Ez a megszentelő igazság el van rejtve a csupán kíváncsiskodó emberi elme elől. Krisztus igazsága a „kicsinyeké”. Azoké, akik számára a másokra (Istenre) való ráhagyatkozás nem megalázó, hanem a biztosság, az élet és a növekedés alapja. „...amikor eljön az igazság Lelke, Ő majd elvezet benneteket a teljes igazságra” (Jn 16,13).

Ahogy a gyermeket szokták vezetni, úgy akar vezetni minket a Lélek. A krisztusi alázat és engedelmisség lényege: hagyni, hogy vezessenek. Nem lehet megalázó számunkra Krisztus Lelkének vezetése, mint ahogy nem megalázó a gyermeknek sem, ha tanítják őt. A gyermek tanulása az engedelmes befogadás által valóság meg. (Itt is a befogadás — az engedelmisség — a növekedés alapja). A valós és valótlan dolgokat is elhiszi, s szellemissége révén alázatosan befogadja azokat. A „tisza szellem” tulajdonsága ez. Mindehhez képes hasonulni és ezért mindent meg tud ismerni. A gyermek szellemisségének olyan engedelmissége ez, ami lehetővé teszi a Léleknek, hogy a gyermeket vezesse és így birtokba is vegye. De lehetséges-e az, hogy a gyermek ilyen értelemben „szellemibb” legyen mint az őt tanító felnőtt? Hiszen a gyermeknek a tanulásban eltöltött fáradozalmi is azt jelzik, hogy még nem „szellemi” lény, hanem csak azzá akar lenni. Igen, de a gyermekkor egybeesik a tanulással, a szellem éledésével és a tudatosulással. Sőt figyelembe véve azt, hogy minden létező olyanná válik, amilyen valóságra irányul — a jót kereső jóvá, a rosszat kereső rosszá — nyugodtan állíthatjuk, a tudásra és az igazságra vágyó gyermek „értelemmé” — megértéssé és szellemmé válik. A gyermek lényege szerint szellemibb mint a felnőtt, akiben az igazságkeresés vagy kihunyóban van, vagy talán már be is fejeződött. És minden bizonnyal az „újszülöttnék” ezt a szellemibb valóságát hangsúlyozza Péter apostol is, amikor (valószínű az újonnan kereszteltettek) ezeket írja: „Mint újszülött csecsemő, kívánjatok lelki, vizeztesen tejet, hogy tőle felnőjete az üdvösségre...” (1Pt 2,2).

Az igazságkeresés ezért lehet a gyermekség (fiatalság) legfőbb jellemzője. Ez a jellemzés nagyon közel áll ahhoz, amit Krisztus kér az igaz imádóktól: „Mert elérkezik az óra és már itt is van, amikor az igazi imádók lélekben és igazságban imádják az Atyát” (Jn 4,23).

AKARAT. A gyermek életének van egy másik oldala is, amely szoros kapcsolatban van az előbb elmondottakkal, de mégis új utakat nyit meg a gyermekség és az Isten-gyermekség kapcsolatának megértésében. Ennek az új útnak a kapuja a gyermekek életmegnyilvánulásait — a mozgékonytságot, a tevékenységet, a cselekvést — figyelve nyílik meg előttünk.

A gyermek ezek által tud kibontakozni. A gyermek nemcsak azért nyugtalan, mert nagy a mozgási igénye, hanem azért is, mert számára minden nyugtalanító, idegen és titokzatos. Fordított itt a helyzet, mint a gyermekek szellemiségénél. A gyermek szellemi élete az engedelmes befogadás, „a naiv hiszékenység”. A szellem nem tudott önállóan cselekedni, nem tudott elvonatkoztatni. A szellemnek a testen keresztül nyílik lehetősége a tevékenységre. Ez a test pedig tele van erővel és lendülettel. Így szemtanúi lehetünk a lélek egyik legnagyobb csodájának: a fizikai erőből fakadó cselekvés mozgásba hozza a szellem energiáját, az akaratot. A gyermek akarati élete a cselekvésben bontakozik ki. A gyermek első „tudatos” ellentmondásait — ezek az akarat első megnyilvánulásai — a cselekvésben valósítja meg (hisztizés, feleselés stb.). Lelki életünk szempontjából ez döntő fontosságú. Mert nem születhet meg bennünk a lelki élethez nélkülözhetetlen „jóakarát” addig, amíg a lélek el akar szakadni a cselekedetektől. Az ilyen lelki élet valamiféle elvi, szellemi síkon fog mozogni, de nem lesz benne jelen az akarat. (A cselekvésben korlátozott gyermek szellemileg megsérül. És ugyanígy a jócselekedetek híján az ember a lelkében károsodik).

A cselekedetek igazi mozgatórugója tehát a lélek. Ezért minden cselekvésnek van valami rejtett célja. Az egyik ilyen rejtekben meglapuló cél az eredetiség. Újat és „rendkívülit” akar véghezvinni. Ezen a ponton a gyermekek és a felnőttek teljesen egyformák. Azt gondolják: az az igazán eredeti, amiről más nem tud. A felnőttek életében ez haszontalan titkolózás. De a gyermekekben mindez a lélek indítására történik. A lélek valami rendkívülit akar: át akarja lelkesíteni és be akarja tölteni őket. A lélek ezt láthatatlanul, a legnagyobb titokban viszi véghez. Az Istenből akart növekedésnek mindig jellemzője és ismertetőjele az észrevehetetlenségbe való burkolózás. A gyermek azáltal növekszik, ami láthatatlanul dolgozik benne (lélek által). Éppen ezért a gyermek számára magától értetődő Jézusnak az a kérése, hogy rejtekben imádkozz, és rejtekben böjtölj. Számára a legnagyobb és legfontosabb dolgok azok, amik titokban, a szemektől elrejtve mennek végbe. Öntudatlanul is a szentek tudományát éli meg: a szív mélységeiben történő dolgok a legjelentősebbek. Az ember legeredetibb cselekedetei ezek, amit egy keresztény nemcsak megtehet, de meg is kell tennie.

Ha elfogadjuk, hogy a gyermek cselekedeteiben a lélek törekvései fejeződnek ki, akkor el kell fogadnunk azt is, hogy a cselekedetek igazi értékét nem bírálhatja el csak maga a lélek. A lélek ezt az értékelést a gyermekben reflexszerűen végzi el. Ezért a gyermek lelke öntudatlanul is kioktat minden keresztény embert a cselekedetek helyes értékelésével kapcsolatban. Ez a szembesülés kizár minden ellentétet, ha végiggondoljuk a következőket. A lélek a teljességre törekszik. Mivel a gyermekben a cselekvés mozgatórugója a lélek, ezért ő a játékaiban is a maximumra törekszik. Ki nem látott még gyermeket a homokban várat építeni? A játék élvezete és a vár elkészülte után azonban minden szívfájdalom nélkül képes azt szétrombolni. A „felnőttek” számára mindig érthetetlen, amikor a gyermekek így tesznek. Ez az értetlenség leleplezi a felnőttek gondolkodását: ők maradandót akarnak alkotni. A gyermekek tettei a szentek életében kapnak értelmet és igazolást. A szentek azok, akik nem engednek más értelmes cselekvést, mint azt, ami a gyermekekre a legjellemzőbb: a bekapcsolódást. Ez a tevékenységben megvalósuló kapcsolat az Isten eredeti szándékának felel meg. Az ember elsődlegesen társ. Az Isten társa. Az egyedüli értelmes dolog az, ha társként bekapcsolódunk Krisztus nagy művébe, a megváltásba. Nem feledve azt, hogy amit mi

teszünk, az olyan mint a gyermekek építette homokvár: lerombolható. Sőt, a növekedés törvénye (amint a következőkben majd látni fogjuk) az, hogy minden, amit teszünk, egy idő után kevésnek és értéktelennek tűnik, mivel egy értékeesebb és nagyobb villan a szemünk elé. És úgy, mint a gyermek, elfeledve az előzőt, mi is az új után kapunk. De nemcsak az emberek dolgai után, hanem mindaz után, amiket Krisztus és az Ő egyháza mutat nekünk.

SZEMÉLYISÉG. A gyermekek cselekedeteiben életre kelő akaratnak van egy egész életet átfogó nagy törekvése: a személyiség kimunkálása. A személyiség hallatlan elsőbbséget élvez a kereszténységben minden „dolog”-gal szemben. Ólyannyira, hogy az üdvösségünk lényege szerint egybe is esik az Istentől szándékolt személyiségünk teljes és végérvényes megszületésével. Ennek ellenére a személyiség kialakulásában az üdvösség nemcsak távlati tervként van jelen. Hiszen az üdvösségünk szerzője Jézus Krisztus, az egyedüli igaz formálója az ember személyiségének. Ő az a tanító, aki saját lelke által vezet minket. Semmi nem követeli meg annyira a gyermekké (tanulóvá) levést, mint személyiségünk, amely folyton úton van a beteljesedés felé. Ebből következően sehol nem ragadható meg annyira a gyermek és a felnőtt, a Krisztus és a világ közötti különbség, mint itt, ahol a gyermek küzd a „felnőttért” és Krisztus küzd a viláért. Ennek a küzdelemnek a „Sarokköve” megegyezik az áldozat — minden áldozat — alapját képező lemondással. A személyiség kialakulásában az áldozat (lemondás) központi helyet foglal el. Krisztus keresztje és az ember személyisége szinte nem szétválasztható valóság. „Így hát, aki közületek nem mond le mindenéről, amije csak van, nem lehet a tanítványom” (Lk 14,33). Az üdvösség és a saját személyiségünk paradoxona ez. A lemondás által növekszünk. Mert, aki képes lemondani valamiről, az elismeri, hogy az a dolog nem nélkülözhetetlen számára. Ugyanakkor bevallja azt is, hogy van benne valami több, valami értékeesebb annál, amiről lemond. Aki önmagáról mond le, az hittel tanúskodik a benne élő Istenről. Az ilyen ember soha nem alacsonyodik le a „dolgok” szintjére. A dolgok világába süllyedt ember számára az embertelenség magától értetődő.

A lemondás a gyerekek számára a legreálisabb valóság. A gyermeknek a lemondás (élet)-feltétel ahhoz, hogy be tudjon kapcsolódni az „életbe”, a felnőttek életébe. A gyermek nem tehet mást, mint hogy folyton lemond önmagáról, az ő gyermeki dolgairól, viselkedéséről azért, hogy magára tudja öltetni a felnőttek szokásait. A gyermekek elfogadják azt, amit a felnőttek akarnak tőlük és így fölé is emelkednek a felnőtteknek. A gyermekek tehát minták, mégsem kell utánózni őket. Az ő esetükben a lemondás nem (mindig) erény. A krisztusi értelemben vett lemondás egy döntés által valósul meg. Ehhez a döntéshez kell a gyermekeknek felnőni. „Testvérek, az értelem dolgában ne legyetek gyerekek. Csak a gonoszság terén maradjatok kiskorúak, gondolkodásotokban azonban legyetek felnőttek” (1Kor 14,20).

A keresztény ember döntéseiben lemond önmagáról azért, hogy maga Krisztus tudjon növekedni benne. Ennek a növekedésnek (a személyiség kiteljesülésének) gyümölcseként a lélekben megszületik a béke. Jóval több ez a „gyermeki békénél”. Mert a lemondásból megszülető béke maga mögött hagyja a tehetetlenségből fakadó nyugtalanságot, idegességet és rettegést. Hiszen a lemondás által mindig tehetünk valamit. Ha mást nem, akkor lemondhatunk az életünkről (barátainkért), hogy a szenvedések által kiegészítsük azt, ami még Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az egyháznak javára (vö. Kol 1,24).

Összefoglalva a mondottakat, erre az eredményre jutunk: Krisztus szavait — „Ha nem lesztek olyanok mint a gyermekek...” — nem szabad statikusan értelmezni. A gyermek nem maradhat meg gyermeknek. Krisztus a búzamag növekedésében és elhalásában mutatja be a keresztény élet teljes távlatát. És ahogy magában a búzamagban van meg a lehetőség a növekedésre is, és az elhalásra is, ugyanúgy a nagygyá levés kritériumaiban — az alázatban, az engedelmességben (a befogadásban) és a lemondásban — vannak meg az áldozat lehetőségei is. Tehát kicsinyvé vagy nagygyá lenni, gyermekké vagy szentté lenni — végső soron — ugyanaz.

Frenkl Róbert

VILÁGIAK A MA ÉS A HOLNAP EGYHÁZÁBAN

Pontosabban a világi elem *feladatairól, szolgálatáról* van szó. A kérdés ma kétségkívül új megvilágításba került, új összefüggések derültek ki a nem lelkészek szolgálatának a területén.

Péter apostol első levele 2. rész 9—10. versére szokás hivatkozni — locus classicus —, amikor a világiak szolgálatát a Szentírással kívánják alátámasztani. Ez a szakasz az úgynevezett *egyetemes papság* elvét tartalmazza. „Ti pedig választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet, megtartásra való nép vagytok, hogy hirdessétek annak hatalmas dolgait, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket. — Akik hajdan nem nép voltatok, most pedig Isten népe vagytok; akik nem kegyelmezettek voltatok, most pedig kegyelmezettek vagytok.”

Természetesen a keresztény élet mindig *szolgáló életet* jelentett. Koronként (később egyházanként) változott azonban a *szolgálat tartalma*. A szeretet-munkában, az áldozatvállalásban soha nem volt vitatott a nem lelkészek szolgálatának fontossága. Századunkban azonban — részben szükségszerűen, részben törvényszerűen — szinte az egyházi élet minden területén, olyanokon is, amelyek korábban kizárólag a lelkészek feladatát jelentették, szóhoz kell jutnia a világi elemnek is. A szükségszerűségről: „Az aratni való sok, de a munkás kevés...”, idézhetnénk az Írást. De nemcsak arról van szó, hogy a lelkészek abszolút vagy relatív létszámcsökkenése teszi szükségessé a laikus munka kiterjesztését, hanem arról is, hogy valószínűleg fel nem tartóztatható módon terjed a találón *kisközösségi formának* nevezett gyakorlat a különböző országok egyházaiban. Talán éppen ez a legfigyelemreméltóbb vonása a jelenségnek. Nem csupán egy országhoz vagy egy nagy egyházhhoz kötött megújulás, hanem a mai élet, a mai ember igényeivel nagyon is jól értelmezhető közösségi gyakorlat ez. A kisközösségek igen alkalmasak a nagy közösségen belül, azzal összhangban — intenzívebb, a tagokhoz jobban igazodó, az elmélyült lelki életet és a feladatvállaló aktivitást egyaránt hangsúlyozó, valóban korszerű kereszténység közvetítésére. A kisközösségek a tagok aktivitása révén jelentősen megnövelik a lelkipásztori munka hatékonyságát.

A lelkipásztor egyidejűleg több kisközösség működését irányíthatja, közvetlen és közvetett részvétellel, egyben elősegítve a kisközösségek élő kapcsolatát.

Csak a jövő fogja eldönteni, hogy betölt-e majd hazánkban az egyház — a lelki közösség nyújtásán túl — olyan szerepet is, mint számos országban, amelyekben a tagok számára segít a szabadidő értelmes eltöltésében, kulturális javak élvezetében, művelődésben, szórakozásban stb.

A továbbiak előtt két emlék:

1952 augusztusának utolsó napjaiban az akkori Deák téri ifjúság háromnapos konferenciát rendezett a Húvösvölgyben. Érdemes lenne szinte az egész programot felidézni. Jellemző volt az akkori ifjúság érdeklődésére, hogy igencsak zsúfolt volt a három nap. Délelőtt és délután két-két alkalom is volt, reggel és este áhítat. Amiért az eseményt felidéztem, az az egyház jövőjével foglalkozó előadás-sorozat volt. Gyapay Gábor történelem és történelemtudomány alapján foglalkozott az egyház jövőjének kérdésével. Elmondta, hogy mint evangélikus ember, szívesen mondana sok biztatót, de a történelem tanulmányozása arra mutat, hogy az úgynevezett Nagy Constantinus-i korszak a végéhez közeledik. Az egyház trendje — legalábbis a látható kereszténységé, nem túl szerencsés kifejezéssel a „közegyházé” — negatív, jövője ezért kétséges. Az azóta eltelt több mint három évtized igazolni látszik a történelem szavait. Bár a

különböző társadalmi rendszerekben különböző módokon a keresztény egyházak hatalmas intézményrendszere tartja is magát, mégis, a csökkenés a jellemző, sajnos a lelki tartalmat tekintve is.

Másik emlékem 1957 nyaráról, Gyenesdiásról, a gyülekezeti munkások konferenciájáról él máig is bennem. Előadásra kértek, az Egyházak Világtanácsának Evanstone-i Nagygyűlése jelmondata volt a cím: „Laikusok az egyház reprezentánsai a világban”. Kicsit berzenkedtem a cím ellen. Ma be kell látnom, igen előremutatott. Előadásomban akkor a hangsúlyt arra tettem: Az egyház az Isten reprezentánsa, megjelenítője, képviselője a világban. Az egyházban ezért együtt kell, hogy érvényesüljön a lelkesítő és a világi elem. Az utóbbi túlhangsúlyozásától féltettem a teológiai tisztaságot, a stabilitást, a jó értelemben vett struktúrát. Akkor érthető volt az, hiszen nálunk sok-sok gond ellenére 1948 és 1957 között is mennyiségileg és minőségileg imponáló volt a laikus munka az egyházban.

Nem kétséges, hogy hazánkban a keresztények több milliós tábora rendkívül pozitív szerepet játszik a társadalom feladatainak megoldásában. Az élénk egyházi élet, az új nemzedékek bekapcsolódása nemcsak az egyház számára lényeges, hanem az állam céljait tekintve is kívánatos, — ha ez nem is világos mindenki számára — hiszen a keresztényeknek az állampolgári tisztesség, hűség természetes állapot. Igyekeznek gyermekeiket is hasonló szellemben nevelni, devianciáktól megóvni. Az egyház jövőjének kérdése nem választható el a nép, a nemzet jövőjének a kérdésétől.

Felelősek vagyunk utódainkért. Ez kell, hogy legyen egyik meghatározó szempontunk. Nem járható út az egyházi élet, a gyülekezeti munka meglévő pozitívumainak számbavétele, és az ezzel kapcsolatos defenzív megkönnyebbülés; no, nem is olyan rossz a helyzet, mi még egész jó kis egyházat adunk át. Igaz, csökken a létszám, a lelkészek száma is, sok helyütt a munka minősége is, kevés a világi munkatárs, de azért mennek a dolgok. Boldoguljanak majd az utódok is.

Milyen lesz a huszonegyedik század egyháza? Milyennek kell lennie? Ez a másik kérdéssor, ami segíthet kilépni a defenzív szemléletből. A prognosztikában segíthet az elmúlt fél évszázad tendenciáinak a vizsgálata. — Annyi bizonyos, hogy csak a dinamikus, hatékony, missziós erővel rendelkező, nem csökkenő létszámú, nem csak öregedő híveinek „szinten tartásával” megelégedő egyház az, amiről álmodunk.

Sajnos, a világi elem nem érvényesül vagy nem eléggé érvényesül a mai egyházban, mert a lelkészek félnek, hogy a fokozott aktivitás kiválthatja az állam és—vagy az egyházvezetés rosszallását. Furcsa ellentmondás ez.

Az egyház jövőjének problémája nemcsak a szocialista országok egyházainak a gondja. Mindenütt a szekularizáció, az elvilágiasodás és az erre válaszoló, tartalmában és módszereiben megújuló misszió megtalálása a téma. Igaz, a különböző társadalmi rendszerekben és a különböző országokban különféleképp jelentkezik a probléma. Nálunk sajátos veszély, hogy nem látjuk a fától az erdőt. A politikai probléma lehántásával juthatunk el sajátos gondunkhoz, a misszió kérdéséhez, lehetőségéhez. Nagy veszélye a nem tisztázott helyzetnek az önfelmentés. „Még ez is szép, hogy ennyit elértünk, ennyien maradtunk — ilyen körülmények között.” „Nem lehet, nem lehetett jobban csinálni...” Több mint három évtizede él a prognosztikus kérdés: „Meddig lehet visszavonulni, hogy még egyház legyünk?” — Rossz kérdésre csak rossz válasz adható.

Lelkészeknek és világiaknak egyaránt fontos, hogy túllépjenek ezen a helyzeten. Meg kell találni a belső egyensúlyt, a megértést, az egyetértést. Nehéz ez, mert szinte pathhelyzet alakult ki a teológia és politika keveredéséből. Nehéz, illetve nem lehet úgy evangéliumot hirdetni, hogy közben állandóan megnyugtatóan az állapot: nem ellene tesszük. Igaz, érted haragszom, nem ellened, de a hangsúly a haragon van. A lojalitás — mely végső soron evidencia — elfed sok kérdést. Például az egész egyházi múlt kritikus, őszinte átértékelésének a lehetőségét. Ehhez járul az egyházat sem kímélő és évtizedek alatt sokat ártó kontraszelektációs trend.

Nemcsak a lelkesítő munkával kapcsolatban került napjainkban előtérbe a laikusok fontossága. Számos hagyományos foglalkozásban dőltek meg évszázados, évezreides szakmai „tabuk”. Persze, ez a folyamat sajátosan valósul meg a különböző

foglalkozási ágakban. A jó megértést talán legjobban az orvosi pályával való összevetés segíti. Nem is olyan régen — valljuk be, sokszor ma is — úgy vélték az orvosok, hogy a beteg egyetlen feladata gyógyulása érdekében, maradéktalanul végrehajtani orvosa utasításait. Kétségtől, a feltétel nélküli engedelmesség, főleg bizalommal párosulva, bizonyos esetekben maga is gyógyító hatású lehetett. De minél több betegségnek lett ismertté valódi oka, tisztázódtak a kóros történések részletei és a gyógyulás lehetőségei, annál inkább szükségessé vált a beteg aktív részvétele a gyógyítás-gyógyulás folyamatában. Elég, ha az életmód jelentőségét említjük, melynek tudatos tervezése mind a betegségmegelőző, mind a gyógyító és utókezelő stratégiában nagy fontosságú. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, milyen változást jelent a hagyományos orvosi gondolkodásban ez a helyzet.

Természetesen nemcsak a „betegszerep” megváltozásáról van szó, hanem a gyógyítás „tudományának” demisztifikálódásáról is. Minél inkább helyeződik ugyanis valóban tudományos alapokra az emberi tevékenység egy életterületen, annál kevésbé igényli, sőt igyekszik kizárni a félhomályt.

További következménye a megváltozott helyzetnek, hogy az egészségügy is igyekszik — figyelembe véve rohamosan növekvő gondjait — csak ott igénybe venni az orvosi szaktudást, ahol az okvetlenül szükséges. Az orvosi felkészültséget nem igénylő egészségügyi munkaterületekre szerényebb képzettségű egészségügyi szakembereket irányít.

Az egyháznak viszont valóban a krisztusi gyökereikig visszanyúló gyakorlata az egyetemes papság elvén alapuló laikus munka. Csak éppen a történelem viharai és az egyházi élet vargabetűi olykor háttérbe szorítják. — Nem az a kérdés, melyek az egyházi élet azon területei, amelyekben nem kaphat helyet a világi elem, hanem az, hogyan válhat a leghasznosabbá a mindennapi életben.

Különösen hangsúlyt kaptak az egyházi élet megújítását segítő laikus munkában *egyház és értelmiség*, valamint *egyház és ifjúság* kapcsolatai. E lelki gondozásban, de általában az egyházi munkában meglehetősen hiányzik a tudomány — a pszichológia (pszichoterápia, szociálpszichológia stb.), medicina, szociológia stb. — eredményeinek az alkalmazása. *Szükség van a tudomány fejlődésével való lépéstartásra a lelkészképzésben és továbbképzésben is.* Egyház és értelmiség aktív kapcsolatát az is elmélyíti, hogy az értelmiségiek, felkészültségüket is felhasználva, részt vesznek az egyházi életben, munkában. Nem erőltetett kegyeskedéssel, de nem is objektív kívülállással, hanem sajátos szolgálattal.

Őnálló, nagy kérdéskör az *egyház és ifjúság* kapcsolata. Ez annál izgalmasabb terület, mert itt az *egyház valóban társadalmi fontosságú szerepet vállalhatna.* Országos gond ma az ifjúság alakulása, változása. A mai fiatalok számára nemcsak a második világháború, hanem az ötvenes évek is történelem. Nem érték számukra az a viszonylagos nyugalom, a kompromisszumos béke, amely az idősebb korosztályokat akár megalkuvásra is készíteti. — Az egyháznak részt kell vállalnia az ifjúsággal kapcsolatos gondok megoldásában, a fiatalok társadalmi beilleszkedésének és a nemzedékek együttélésének elősegítésében.

A ma és feltehetőleg a holnap embere azzal tud igazán azonosulni, amiben feladatot is talál. Felvetődhet a kérdés, vajon a változások szükségességének a hangsúlyozásakor, többek között a világi elem szerepének a kiemelésekor: mi az a mondanivaló az egyház örök üzenetéből, ami ma is a középpontba kívánkozik?

Nehéz erre válaszolni, hiszen az örök mondanivaló minden mozzanata, a teljes evangélium ma is az egyház kincse. Mégis, úgy vélem, hogy a mai életben, a ma embere, a ma közösségei számára talán minden korábnál hangsúlyosabb a kereszténység legsajátosabb üzenete, *a feltétel nélküli krisztusi szeretet tolmácsolása* — szóban és életben. Ez talán soha nem volt annyira ellentétes az uralkodó szokásokkal, mint a mai pragmatikus világban. Az egyházi tanítás minden részlete izgalmas lehet, és megbecsült érték kell, hogy legyen a hívők közösségében. De a misszióban eddig soha nem gondolt ereje lehet és lesz az „értelmetlen”, bűnbocsátó, minden elfedő szeretetnek.

A GYERMEKEK HELYE AZ EGYHÁZKÖZSÉGBEN

A szerző egy konkrét városi plébániának s a plébánia gyermekekhez fűződő tudathasadásos viszonyának a háttére előtt vázolja, hogy a közösség hogyan élheti meg a közösségen belül a gyermekeket ténylegesen úgy, mint az üdvösség jeleit, s hogy hogyan kell együtt — és nem egymástól elkülönített csoportokban — élniük mint közösségnek.

A szerk.

1. A gyermek: az üdvösség jele vagy az egyház szocializációs törekvéseinek a tárgya?

A gyermekeknek különös jelentőségük van Jézus életében. Hangsúlyozottan mutatkozik meg ez Máté evangéliumának 18. fejezetében. Itt Jézus arról beszél, hogy aki befogad egy gyermeket, az őt fogadja be (Mt 18,5), és arra szólít fel, hogy olyanokká kell lennünk, mint a gyermek, hogy bejuthassunk a mennyek országába (18,3), óv továbbá attól, hogy megbotránkoztassunk gyermekeket (18,6.10). A gyermekek megáldásának a története aláhúzza ezeket a mondandókat: Ne akadályozzátok meg a gyermekeket abban, hogy hozzám jöjjenek.

Nincs szándékomban itt és most ezeket a kijelentéseket részletesen vizsgálni; ezek a kijelentések csupán azt mutatják, hogy megalapozottan mondhatjuk: a gyermekek az üdvösség jelei.¹ Olyan jelek, amelyek nem csupán rámutatnak a jelzethez vezető útra, hanem egyúttal ők maguk a jelzethez vivő út is. Egy indiai bölcselő találoán fejezte ki ezt: Minden újszülött gyermek Isten üzenete arról, hogy még egy kísérletet akar tenni a világgal.

Mennyiben az üdvösség jelei a gyermekek?

Hans Leu hat nézőpontját jelöli meg ennek a valóságnak²:

— A gyermekek az üdvösség jelei, mert a gyermek, mint olyan ember, aki érkezőben van, különösen is rávilágít az üdvösség eljövételének az aspektusára.

— A gyermek világossá teszi számunkra, hogy az üdvösség nem teljesítmény. A gyermekek még nem tudnak felmutatni teljesítményt; rajtuk megtapasztalhatjuk, hogy az ember a teljesítményét megelőzően is valaki már, hiszen Isten ajándékozta önmagának.

— A gyermek még tiszta reménység. Még nincs múltja, még nem alakította, még nem terhelte meg semmi.

— A gyermekben lesz érthető, hogy az üdvösség nem hatalmi üdvösség. Nem lesz úrrá az emberen „leigázás” értelemben. Meg akarja nyerni az embert, beleegyezését kéri. A gyermeknek nincs hatalma a környezete fölött, csak létezésének bájjával rendelkezik.

— A gyermekben a felnőtt megtapasztalja a neki szóló kihívást is. Fölismeri, hogy ideje határok közé van szorítva, hogy egyszer távoznia kell. Ilyen a krisztusi üdvösség is: kérdéssé tesz minden eddigit, minden fennállót.

— S végül minden gyermekben újrakezdődik a világ. Nem véletlenül kapták a pásztorok a karácsonyi történetben a Gyermeket, jeléül annak, hogy új kor kezdődött meg: „Ez lesz nektek a jel: találtok egy Gyermeket, pólyába takarva jászolban fekszik” (Lk 2,12).

Szükség van rájuk az aktuális közösségben

A keresztény közösség tehát szükségképpen rá van utalva a gyermekekre: az üdvösség jelévé lehetnek számára. Éppen ezért nem szabad, hogy a gyermek csupán mint jövőendő felnőtt, mint a jövő közösségét alkotó tag kerüljön a plébánia látóterébe. A gyermekek nem csupán azért lehetnek fontosak az egyház jövőjeként, mert ők a

jövendő felnőttek. A gyermekek azért az egyház jövője, mert az aktuális egyházhoz, az itt és most a plébánián élő felnőttekhez a gyermekekben jöhet közel Isten. A gyermekek tehát azért fontosak a plébánia számára, mert tanulnia kell tőlük, mégpedig nem csupán valamit, hanem az üdvösség szempontjából nagyon fontos dolgot. Tehát belső teológiai szükségszerűségből fakad, hogy a plébániának érdeke legyen a gyermek. A plébánia miatt, belső feladata végett kell a gyerekeknek jelen lenniük a plébánia közösségében, nem mint „tanoncoknak” csupán, akiket be kellene vezetni a hitéletbe és a plébánia életébe, hanem mint mestereknek is, akik a felnőttek számára az üdvösség jelévé lesznek.³

A hasadás legyőzése

A plébánia kétarcúvá hasadását— egyik oldalon az istentisztelet világa a felnőttekkel, a másik oldalon a gyerekek világa a plébánia épületében — át kell törni. S itt nemcsak arról van szó, hogy bevigyük a gyerekeket az istentiszteletre, hanem a felnőtteket is össze kell hoznunk a gyermekekkel. Ennek az érdeknek nagyobb súlyt kellene kapnia. A felnőtteknek meg kellene tanulniuk, hogy hallgassanak a gyermekekre. Hans Leu ezt így fogalmazza meg: „Ebben a megtérésben számomra nem kisebb dologról van szó, mint arról, hogy nekünk, felnőtteknek föl kell fogjunk a gyermekek üzenetét. A számtalan sok üzenet és hír között, amely naponta hull ránk, meg kellene tanulnunk meglátni a harmat cseppjeit, a gyermekek üzenetét.”⁴ — Ennek komolyan vétele azonban sokat jelent. Mert a gyermekeket az egyházban általában csak a szocializáció szempontjából veszik tekintetbe mint olyanokat, akik kívül állnak, s akiket be kell vezetni a hívők közösségébe. Ebből a szempontból nézve a felnőtt a norma, a felnőttből kiindulva gondolkodnak és cselekszenek.

Újrakezdés a gyermekeken keresztül

Érvényesülnie kell azonban az ellenkező szempontnak is, hogy ti. érdekünknek tekintsük a gyermekeket (és a fiatalokat) a bennünk rejlő újrakezdés végett, azon ígéret végett: Isten még egy kísérletet akar tenni a világgal. A gyermek felé fordulással megtérésünket fejezzük ki, készenlétünket, amely a keresztény gyakorlat lényege. Akkor azután már nem egyszerűen a felnőtt a mérce, amelyiken le lehet olvasni, hogy mit kell még megtanulnia a gyermeknek, hogy közéjük tartozzék, hanem sokkal inkább jel lesz a gyermek, s ez a jel megmutatja a felnőttnek, hogy hol kell újrakezdenie, és miben kell megváltoznia.

A célcsoportos lelkipásztorkodás egyoldalúsága

Éppen ezért kritikus szemmel kell nézni a célcsoportos lelkipásztorkodást, amely külön csoportként szól a gyermekekhez, s ehhez nagyon sokrétű eszköztárat fejlesztett ki. Az egész egyházi gyermek- és ifjúsági munkára gondolok itt, a gyermek-istentiszteletre, a hitoktatásra, a szentségek vételére való fölkészítésre.

Fontosabb ennél az integrált lelkipásztorkodás, amely összehoz és összeköt, amely képes arra is, hogy a gyermeket állítsa a közösség középpontjába. Ezért újra kellene gondolnunk a keresztelés, az elsőáldozás, a bérnálás külső formáját. Ezekben az esetekben mindig hallhatóvá kellene lennie annak az üzenetnek, amit a gyermek jelent a felnőttnek.

Sokszor igen gyorsan a gyermekekre és a fiatalokra terelődik a beszélgetés, ha az egyház jövőjéről van szó. Aggódó hívők nagy súlyt fektetnek a gyermek- és ifjúsági pasztorációra abból a meggyőződésükből kiindulva, hogy ennek kell kialakítania a jövő egyházát. Ez jogos, de veszélyessé is válhat.

A gyermekeket és a fiatalokat könnyebb föllekesíteni, mint a felnőtteket. A tanrendbe beépített hitoktatás a lekipásztornak közvetlen és egyenes utat nyit a gyermekhez. A felnőttekkel már nem ilyen egyszerű a dolog. Így a gyermekekkel való foglalkozás menekülés lehet a felnőttekkel való foglalkozás elől. Amikor a gyerekekről és a fiatalokról beszélnek, ez lehet pótléka egy olyan beszélgetésnek, amelyben arról lenne szó, hogy hogyan lehetne őket megnyerni a plébánia ügyének. A gyerekekből és a fiatalokból csinálnak problémát, hogy ne kelljen fölvetniök a plébánia felnőtteinek a problematikáját. Meg kellene tehát néznünk a hitoktatási tanterveket. Nem olyan dolgokkal szembesítjük-e ebben a gyermekeket, amilyenekkel tulajdonképpen csak a felnőttek tudnának kezdeni valamit? Nem túlságosan korán vetünk attól való félelmünkben, hogy később már nem leszünk képesek vetni? A gyermekek agyába és szívébe előreláthatóan begyömöszölünk mindent, mert attól félünk, hogy a felnőttekhez már nem tud hozzáférni raktározó igyekezetünk. Így tehát a gyermek nem gyermekként kerül a látóterünkbe, hanem mint az a felnőtt, aki majd lesz egyszer.

A plébániának azonban a gyermekeket és a fiatalokat kell szolgálnia, s nem engedheti, hogy a gyermekek és a fiatalok szolgáljanak neki. A gyermekek és a fiatalok szocializációja az egyházközségben nem lehet a plébánia gyermek- és ifjúsági munkájának első és legfelső célja, főképp nem lehet az abban az esetben, ha a plébánián a felnőttek szocializációja nem szívügye az egyházközségnek. A plébánia számára fönnáll a veszély, hogy a gyermekeket és a fiatalokat, mint a társadalom leggyöngébb tagjait, a saját érdekében használja föl.

2. Gyakorlati következtetések

— 1. A plébániának felül kell vizsgálnia, hogy milyen helyet foglal el munkájában a gyermek- és ifjúsági munka, valamint a hitoktatás — a felnőttek körében végzett munkához viszonyítva. Nem a hiányzó vagy csenevész felnőtt-munka pótléka-e a gyermekekkel való foglalkozás? Nem úgy nézik-e csak a gyermekeket, mint leendő felnőtteket? Valóban az egyház jövőjéért való aggodás-e a gyermekekkel való foglalkozás legbelső motívuma?

— 2. A plébániának az egyházközségi otthonban kell kifejezésre juttatnia a gyermekfoglalkozások iránti érdeklődését és becsülését. Az ott megforduló gyermekek a plébánia nagy lehetősége, még ha időnként nagy rendetlenséget csinálnak is. Támogatni és védelmezni kell az ott folyó életet. A plébániának mindent el kell követnie, hogy a gyermekeknek legyen terük ahhoz, hogy gyermekek lehessenek. Ennek érdekében a plébánia nem állhat meg a saját határánál. A gyermekek szószólójává kell lennie a városnegyedben, védelmükre kell kelnie mindenütt, ahol a felnőttek világa el akarja venni a gyermekek életterét (várostervezés, a gyermekek áruvá tevése, az iskolák tantervei).

— 3. Ápolni kell a felnőttek és gyermekek közötti kapcsolat kultúráját. Egy olyan világban, amelyben a különböző nemzedékek életterei mind jobban elszakadnak egymástól, a plébánia feladata elvezetni őket egymáshoz. A gyermekek és felnőttek összehozása azonban igényes feladat, a lakónegyed kapcsolatrendszerén végzendő munka.

— 4. A szentségi pasztoráció nem redukálható a gyermekekre, nem is csupán a gyermekek szüleire. Nem szabad a gyermekeket csupán az egyházközségbe való szocializáció eszközének tekinteni, hanem lehetőséget is kell adni számukra, hogy valóban jelen is legyenek az egyházközségben.

— 5. Felül kell vizsgálni a gyermek-istentiszteletek gyakorlatát. Nem szolgálják-e azt a célt is, hogy a gyermekeket elkülönítsük a felnőttektől, hogy a felnőttek maguk közt maradhassanak, és hogy ne zavarják őket? Nem volna-e fontos, hogy a felnőttek időnként hagyják, hogy a gyermekek zavarják őket? Az egyházközségi istentiszteletet, amelyen együtt van a plébánia minden csoportosulása és korosztálya, nem szabad feloldani célcsoportos istentiszteletekké. Természetesen nem szabad az ilyen isten-

tiszteletük alakításában egyedül a felnőtteket mértékül venni. Hiszen nagyon jó az a páli gondolat, hogy a fegyelem terén a leggyöngébb legyen a mérték, és ne a legerősebb.

Jegyzetek:—1. Vö. H. Leu: *Kinder, Zeichen des Heils*, Luzern 1980. — 2. Uo. 105—110. old. —3. Ez volt az 1981-es Osztrák Lelkipásztori Tanácskozás tézise is a gyermekpasztoráció témájához; vö. a J. Wiener és E. Erharder szerkesztésében megjelent „Kinderpastoral” című beszámolót, Wien 1982. —4. i. m. 24. old. [Diakonia (Herder) 1986/5. 309—316.]

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

Hubert Windisch

SZEMÉLYKÖZPONTÚ LELKIPÁSZTORKODÁS — A LELKIISMERET MINT A LELKIPÁSZTORI SZOLGÁLAT CÉLJA ÉS TARTALMA

Valamennyien, akik a lelkipásztori szolgálatban tevékenykedünk — papként vagy laikusként, férfiként vagy nőként —, naponta megtapasztaljuk, mennyire igénybe vesz ez a hivatás. Egyszerre több területen is szakértőnek kellene lennünk.¹ Gondoljunk csak a hitoktatás kérdésére, az egyházközségi katekézisre, a fiatalok pasztorálására. Vagy vegyük a liturgikus szolgálatot, a diakóniai feladatokat, a prédikációval szemben támasztott követelményeket, nem is beszélve a lelkipásztori beszélgetés nehézségeiről. A szolgálatnak ebben a sűrűjében megtapasztaljuk, hogy a lelkipásztori illetékeséghez és hitelességhez nem elegendő egyedül sem a hivatal, sem a kinevezés. A teológiai tanulmányokban megszerzett illetékeségnek is megvannak a határai. Mindennek ki kell egészülnie a személyes illetékeséggel, hogy a mai emberek életérzését és közérzetét az élő Isten igéjével érinthessük meg.

Ebben az értelemben a lelkipásztori szolgálatnak az egyik személy középpontjából a másik személy középpontjára terjedő történésnek kell lennie. Ehhez azonban az szükséges, hogy a lelkipásztor maga is értsen valamit az életből és annak nehézségeiből, és nem szabad, hogy rendelkezések sáncai mögé bújjon; neki is lelkiismerettel kell rendelkeznie, és mernie kell vállalni a kockázatot, hogy mások lelkiismeretét vállalja. A lelkiismeret a személy legbenseje, és a lelkipásztor személyes illetékesége éppen ennek a kockázatvállalásnak a bátorságában áll, hogy bátran vállalja saját és más lelkiismeretét.

Ez a megállapítás igen nagy kihívást jelent a lelkipásztorkodás (és annak teológiája) számára. Ezt a kihívást két lépésben kívánom megvizsgálni: előbb a *keresztény lelkiismeret*et veszem szemügyre, majd a *lelkipásztor lelkiismeretét* vizsgálom meg, hogy végül megfogalmazzak *néhány kívánalmat az egyházközséggel szemben*, amely a keresztény lelkiismeret gyakorlásának fóruma.

1. A LELKIISMERET — A SZEMÉLY LEGBENSEJE

Ha az etikára alapozott párbeszéd manapság a hittartalmakról szóló dialógus lényeges előfeltétele, akkor jogos, hogy erkölcssteológiai szempontból induljunk ki.

Az erkölcs azonban a szabadságban gyökerezik. Csak a szabadságban válik az ember emberré. Látásmodunk gyakori moralista leszűkítése helyett magát az erkölcsöt kell úgy felfognunk, mint ami az emberi létet egyáltalán emberiként tételezi. Mert a szabadságban tapasztaljuk meg létünket, amely a van és a legyen feszültségében valósuló valóságunk. Ennek az elfogadása kiindulópont ahhoz, hogy az emberi szabadságot mind személyesen, mind közösségben összehangolhassuk, bármennyire is esetleges és befeszítetlen legyen az.

De hogy is valósuljon meg a konkrét szabadság? — kérdezzük minden időpontban. Az embernek ugyanis mindig a mindenkori szituációban helyes állásfoglalásra kell rákérdeznie. Szabadsága annak a törekvésnek a közege, amely az e szabadság megvalósulása számára jót és megfelelőt felismerni akarja. Azaz, szabadságunk az értékjellességre irányul. Az értéknek a felismerése azonban már az erkölcsi valóság-hoz tartozó tett.

Ezzel azonban az emberi szabadság történeti alakítására vonatkozó kérdés az ebben a szabadságban megnyilvánuló *igazság kérdésévé* vált. De „Mi az igazság?” (vö. Jn 18,38) — kérdezhetnénk rezignáltan, és ez a kérdés azonnal egybecseng a következő kérdéssel: „Mi a szeretet?” — amennyiben szabadságunknak eredeti történeti formáját a szeretettel írjuk körül. Hol rejtőzik az igazság igéje? — kérdezzük. Hol van az a hang, amely megmutatja az igazi utat? Mire kell számítanunk a mi életünkben? Ítéelve vagyunk-e a szabadságra (J. P. Sartre) vagy fel vagyunk-e rá szabadítva (vö. Gal 5,1)?

Az a fórum, amelyen mindezeket a kérdéseket végső gyakorlati következetességgel föltehetjük és meg is válaszolhatjuk, régóta a *lelkiismeret fogalmával* van körülírva. Tegyük fel tehát a kérdést, hogy a lelkiismeret keresztény felfogása milyen világosságot nyújt szabadságunk kérdésében, hogy az ne váljék kényszerré vagy önkényességgé.²

1.1 Isten Jézus Krisztusban — mint a keresztény lelkiismeret igazsága. A szeretet, mint a szabadság kívánt történelmi megvalósulása, amelytől végső soron minden függ (vö. 1Kor 13), nem más, mint az önmeghatározásnak, önmagam felülmúlásának végrehajtott mozdulata. Csak amikor önmagamból kilépek, akkor jutok vissza saját magamhoz. A szeretetnek ebben a mozgásában rajzolódik ki pontosan szabadságunk értelme, amelyre lelkiismeretünk irányul. Mert a szabadság igazsága a szeretet, és a lelkiismeret a radikális önmeghatározás fórumává válik az önközlés mozdulatában. Így lelkiismeretemben egészen önmagamnál vagyok, és egyben önmagamon kívül is. Lelkiismeretem megtapasztalása így saját Én-emnek a megtapasztalása a másokban, miközben ez a másik saját világomnak megszólítható része, Te-je lesz, és a személytelen, anyagi környezetben található másik mutatkozik meg. *Szabadságomat megszólításként tapasztalom meg.* — Az ember, létének első pillanatától fogva megszólított lény. Mivel a saját és az idegen természet — legyen az biológiai, pszichikai, társadalmi, anyagi vagy szellemi — úgy jelentkezik, mint magamat alakító felhívás, ezért életvilágomat megszólításként tapasztalom meg. Ilyen értelemben szabadságom számára minden jelentéssel bír. Minden adottság, amely szabadságom megvalósítási mezejébe kerülhet, minden kapcsolat, amelyben élek, ezért nem kezelhető pusztán tényként vagy szükséges folyamatként, amelyet ösztönösen biztosítok vagy szabályozok, hanem szabad felelősségemre irányul. Mindezekben az adottságokban és kapcsolatokban ezt az egy hangot hallja szabadságunk: a jót tenni, a rosszat kerülni kell!

Válaszomat igazságban szeretném megfogalmazni. — Ennek a felelősségnek az igazságért való elkötelezettségem révén szeretnék megfelelni. Mert a jónak a magva az igaznak felismert megvalósítása. Az igazságért való elkötelezettséggel így szeretetem helyességére kérdezek rá. A jónak a történeti megvalósítása azonban a mindenkori döntési szituációban, a helyes döntésre irányuló szándékban valósul meg. Így természetesen nem kerülhetők ki a konfliktushelyzetek. Mert a mindenkori döntési szituáció helyességére vonatkozó kérdés mindig úgy vetődik fel, mint életjavakra — azaz saját életem adottságaira és kapcsolatrendszerére — vonatkozó értékelés.

Az ember erkölcsi megvalósulása, mint a szabadság és igazság történeti egymásba fonódása, mindig konfliktusokban történő értékmegvalósulás folyamatként mutatkozik.

Válaszomat csak saját magam adhatom. — Ha az értékre vonatkozó döntés nem választható el az embertől — erkölcsi értékről lévén szó —, akkor fennmarad annak a reménye, hogy az igazság keresése közben, erkölcsi mivoltunk történeti kibontakozása folyamán, a cselekvés olyan erkölcsi normái segíthetnek, amelyek egy közösség tapasztalati kincseit tartalmazzák. A cselekvés erkölcsi normái ugyanis arra utalnak,

hogyan az emberi gondolkodás, rendezés és alakítás nem tetszés szerinti, hanem olyan mércéhez kötött, amellyel minden közösségi együttlét formája vonatkozásba lép. A cselekvés erkölcsi normái egyrészt egy bizonyos közösség tapasztalatára visszavezethető általánosan elismert értékeket képviselnek, másrészt az egyén történeti létmegvalósításának értékadó és legitímáló szolgálatát is elvállalják.

Természetesen mindig fennáll annak gyakorlati veszélye, hogy egyoldalúan felbontsuk azt a kölcsönös függőséget, amely a cselekvés erkölcsi normái és a személyes lelkiismeret között fennáll. Ha a lelkiismereti ítélet egyszerre csak átváltozik a változatlan normáknak való görcsös megfelelés igényévé, az emberből „eset” lesz. Ha a lelkiismereti ítélet totális autonómiára és önkényességre jut, amely képtelen kommunikálni más lelkiismeret-hordozókkal, az egyénből „mindenség” válik.

Ennek a félreértésnek mindenekelőtt az az oka, hogy túl kevéssé vesszük észre a cselekvés erkölcsi normáinak absztrakt jellegét. Elfelejtjük, hogy azok a konkrét gyakorlatra visszahajló etikai gondolkodásból keletkeznek, és ezért csak a konkrét döntési szituációk általánosításai lehetnek. Egyszerűbben fogalmazva, a cselekvés erkölcsi normái már és még nem erkölcsösek. Még ha egy döntési helyzetben engedelmesen átveszek is egy erkölcsi normát, ennek is a szabadság cselekedetének kell lennie, különben engedelmisségem még nem erkölcsi jellegű. Mivel tehát erkölcsi értéket csak szabadságom konkrét megvalósulása igényelhet, az ember erkölcsi cselekvése több, mint egy általános igény esetleges megvalósítása. „Ez egy olyan valóság, amelynek pozitív és tartalmi sajátossága az, hogy alapvetően és abszolút módon egyszeri.”³ Ezzel a következő felismerésre jutunk: mindannyiunk számára érvényes az erkölcsi egyszerűség kötelezettsége.

Lelelkiismeretemben Istennel találkozom. — Nem állunk-e azonban egy végső szakadék előtt, amely saját magunkban rejtőzik? Miután felmutattuk az erkölcsi egyszerűség kötelezettségét, megszívlelendőnek mutatkozik Marie von Ebner-Eschenbach egyik mondata, hogy elkerüljük a szabadság és igazság apórijáját. Ez a mondat így hangzik: „Légy akaratodnak ura és lelkiismeretednek szolgája!”⁴

Saját akaratomnak akkor vagyok ura, ha ember vagyok, és emberségemet teljes felelősségem tudatában fogom fel. Ha ezen túl lelkiismeretemnek szolgája vagyok vagy egyáltalán csak azzá válhatok, akkor lelkiismeretem több, mint én magam. Akkor ez valami több, mint csupán az ember maga, aki felfogja a lelkiismeret hangját. Akkor ez az emberen túl kell legyen. Más szavakkal, csak akkor lehetek lelkiismeretemnek szolgája, ha — önmagam és világom értelmezésében — lelkiismeretem emberségemet transzcendáló jelenséggé lesz, és így saját magamat is énem szabadsággal teli egzisztenciájában, a transzcendencia felől értelmezem. Lelelkiismeretem szolgája tehát csak akkor lehetek, ha a lelkiismeretemmel folytatott párbeszéd igazi dialógus, tehát több mint monológ — ha lelkiismeretem több, mint az énem: ha az egy valami másnak, egy egészen Másnak, *Istennek a szócsöve*. Csak akkor válik a lelkiismeret az erkölcs archimédeszi pontjává, mert benne az emberi szabadság mozgása Isten és ember találkozásában az igazság fórumává válik. Isten nélkül azonban szabadságunk abszolút igazsága elcsenevészsedne, és erkölcsünk ízlés és szeszély dolgává válna.⁵

Isten és ember találkozása Jézus Krisztusban történik. — Isten és ember találkozása Jézus Krisztusban, a megváltás teljességében történik meg. Benne valósul meg az Istennek az emberrel és az embernek az Istennel együttműködő szabadsága. Így a Krisztus-esemény az emberi igazság maradandó jelentésévé válik, és ily módon a történeti szabadság iránymutató lehetőségévé. Jézus ugyanis életével rámutat arra, miképpen lehetséges a másért való létben, Istenre figyelésben megtalálni az erkölcsi egyszerűséget. Az erkölcs így általa a hit és a szeretet kötelékének tágasabb horizontjába állíttatik. Legradikálisabb tette, keresztthalála, ebben az értelemben egészen magánál levőnek mutatja, egészen értünk valónak és egészen Istenben jelen valónak. A feltámadás pedig egészen megjeleníti Istent Jézusban. Isten joggal nevezhető meg Jézus Krisztusban a keresztény lelkiismeret igazságaként.

1.2 A lelkipásztori szolgálat mint a Krisztusban való szabadság. Szabadságunk jézusi értelmezése akkor lesz helyes, ha az nem másban történik, mint Istennek való engedelmisségben. Jézus igényt tart arra, hogy ő legyen Isten igazság-igéje a szabadságában kérdező ember számára.

Ha tehát az ember mint megszólított lény, egyben a legradikálisabb kérdés, amelyet Istennek feltehetünk, akkor Jézus Krisztusban megkapjuk azt a választ, amelyet maga Isten ad. Így Jézus Krisztus az ember isteni igazságává válik, és ez az igazság megszabadít benneteket (vö. Jn 8,32). A Jézus Krisztussal való találkozásban az ember egészen önmagához, és ugyanakkor egészen máshoz jut el, mert így egészen Istenhez érkezik.

A hit részesedés a Krisztus-szabadságban — Jézus Krisztusnak ebben az Isten—ember—eseményben vállalt szerepében a belé vetett hit által részesülünk. Isten Jézus Krisztusban ugyanis az az igazság, amelyet a hit a lelkiismeret révén szabadságunkhoz eljuttat. Bizonyosan megmarad eközben a hit és az erkölcs közti feszültség, mert a hit nem oldja fel gyakorlati szabadság-értelmezésünket, éppoly kevésbé, mint amilyen kevésbé vezethető vissza a Szentírás egy erkölcsi kódexszé. A Jézus Krisztusba vetett hitben felismerjük, hogy szabadságunk alapvető mozgása Istentől el és Isten irányába vissza történik, és hogy ennek a mozgásnak kettős irányulásában rendezhetjük el szabadságunknak a szeretetre irányuló világi mozgását. Ézért *saját* életünkben több is lehetséges, mert *Isten* ott van. Ugyanez érvényes — amennyiben társadalmi-egyéni tapasztalati világunk őstartományairól van szó —, az emberi törvényre, a bűn és a halál valóságára is (vö. 1Kor 15,55—57).

A Szentlélek a lelkipásztori szolgálat elve. — Ez a megnyilatkozó kegyelem végső soron maga a Szentlélek. Ő a hit és egyben a szeretet ereje. Amint Istennek és embernek a Jézus Krisztusban megvalósuló megváltó találkozását a Szentlélek működteti, ugyanúgy az embernek és Jézus Krisztusnak szabadító találkozását, az egyház lelkipásztori szolgálata közvetíti. Végső soron a keresztény erkölcsre vonatkozó feltétlen elhatározás a Szentlélek (egyházon keresztül történő!) kegyelmében történik meg. Ebben az értelemben mondhatja Aquinói Szent Tamás: Az Újszövetség erkölcsi „törvénye” maga a Szentlélek.⁶

A lelkipásztori szolgálat meghívás a Krisztussal való találkozásra. — Jézusnak a meghívását — „jőjjetek, nézzétek meg!” (Jn 1,39) az idők folyamán az egyház mondja ki. Ezt a meghívást úgy érthetjük, mint felszólítást szabadságunkat célzó megtérésre. Ez pedig a Jézus Krisztus követésére szólító megtérés, akiben az ember-lét kifejezetten elnyeri Istentől a neki szánt tökéletes formát. Jézus Krisztus követése ezért minden embert radikális ember-létéhez vezet el, amely magánál Istennél található adottság.

A lelkipásztori szolgálat pedig ennek a követésnek sajátos egyházi gyakorlata. Általa a leírt Krisztus-igazsághoz zárkózunk fel, Krisztus szabadságába gyakoroljuk bele magunkat. Eközben a lelkipásztori szolgálat magára veszi az ember ínséggel teli kérdését a szabadság és igazság helyes viszonyára vonatkozóan, miközben megkísérli, hogy a mindenkori időt történetileg találkoztassa Istennek Krisztusban adott válaszával. Másképpen: a lelkipásztori szolgálat az emberi lelkiismeret érdekében tett szolgálat azért, hogy az keresztény lelkiismeretté válhasson.

2. A LELKIPÁSZTORI LELKIISMERETE — A LELKIPÁSZTORI SZOLGÁLAT LEGBENSEJE

Ha a lelkipásztori szolgálat az emberi lelkiismeret érdekében történik azért, hogy az emberi élet Jézus Krisztusra irányuljon, akkor eljutottunk a lelkipásztor pasztorális illetékességének kérdéséhez.

2.1 A keresztények a felnőttiségre vezető úton. Ez az illetékesség olyan feszültségekben kell, hogy kiállja a próbát, amelyeket két alapvető formára vezetnek vissza. Az egyik az *egyháznak a világhoz való* feszültségére vonatkozó pasztorális szolgálat formája: A világban vagytok, de nem a világból valók vagytok (vö. Jn 15,19 és

17,11.16). Ahhoz, hogy ezt a feszültséget egyházként, az egyházon belül tudjuk kihordozni, nagykorú felelősségének tudatában lévő és meggyőződésre kész, világban élő keresztényekre van szükség. Az e világban élő keresztény ember nagykorúsága azonban nem más, mint a hitbeli lelkiismereti illetékesség. A keresztény nagykorúság a Jézus Krisztusra irányult lelkiismeret, mint a személyi cselekvés legbenseje. A keresztény embernek az élet problémái áttekinthetetlen sűrűjében azért lesz szüksége erre a nagykorúságra, mert a kereszténységnek a környező nem keresztény világban csak akkor lesz jövője, ha az egyház, mint intézményes és egyben szentségi valóság, sok nagykorú személyre számíthat. Ez a nagykorúság egyházilag-intézményesen is biztosítandó, még akkor is, ha ezáltal egyes egyházi hivatalok kevésbé lesznek láthatók.⁷

Ezzel már jeleztük is a második alapvető feszültséget, amely ma különösen is fontos a papi-lelkipásztori szolgálat számára. Ez nem más, mint a *hivatal hordozói és a laikusok közötti, egyházon belül jelentkező feszültség*. Úgy gondolom, elegendő ez a folyamat, mivel nem beszélhetünk a világban élő keresztény ember nagykorúságáról, ha egyidejűleg az egyházon belül nem tudnánk nagykorúsítani a laikusokat.⁸

A laikusok nagykorúságát különösen a hetvenes évek társadalmi változásait követően emlegetjük, amióta a II. Vatikáni zsinat után egyházközseinkben is új légréteget tapasztalunk. Sok esetben a példa a „születésszabályozás a *Humanae Vitae* után” témájához való viszonyulás, amely fényt vet a lelkipásztor feszült helyzetére: kifeszítve a keresztény elvárásai és az egyházi tanítás feltételei között. De ugyanúgy érett lelkiismeretet igényel az *újracházasodott elváltak problémája, az ökumené konkrét gyakorlata, az együttműködés kérdése a fegyverkezés vagy az atomerőmű-letélesítési programmal szembeni erőszakmentes ellenállás stb.*

Ezen túl megtapasztaljuk a *hívók elvárásai és az egyházi tanítás feltételei közti feszültséget* a keresztények sorai között is. Egyrészt a hamis engedelmességből fakadó rezignált magatartásban, másrészt a túl gyorsan kialakított egyéni meggyőződés diktatúrájában. Így a nagykorúság szólamának hangoztatása ahhoz vezetett, hogy belefáradtunk, és az úgynevezett maradó és szaladó csoportok gyakorta ellenségeskednek egymás között. Ha a lelkipásztor ilyen körülmények között „a lelkiismeretek bátorítója” akar maradni, tovább akar kísérni a keresztény módon értelmezett és gyakorlott szabadság útján (vö. Gal 5,13), amely „ahhoz az igazi szabadsághoz vezet”⁹, amely „az Istennel való hasonlóság fonséges jele az emberben” — és eközben össze akarja kötni az egyéni meggyőződést a társadalmi felelősségtudattal, akkor igencsak megnövekszik a lelkipásztori illetékesség terhe és méltósága. És mégis, az ismertett feszültségek közepette is, nem jelentkezhet másként a pasztorális illetékesség, mint a lelkiismeretre való képesség és képesíteni tudás, ha meg akarjuk találni az evangélium egyházi útját a pusztán autonóm lelkiismeret-felfogás Szküllája (jánosi világ) és a szabadságot megvető uralmi igény Kharübdisze (klerikalizált hivatal) között.

2.2 A lelkipásztor a szabadság szolgálatában. Az egyén szabadsága és az iránta támasztott egyházi norma közti viszony, a lelkiismeret és a tekintély kapcsolatára vonatkozó ismertett nehézségek megkívánják, hogy a lelkipásztor lelkiismeretét ennek megfelelően alakítsák. Más szavakkal, a keresztény lelkiismeret felnöött mivoltát nem szabad megtagadni a lelkipásztortól, és (kiképzése során) feltételezni is kell azt. Annak érdekében, hogy egy lelkiismeretet pasztorális illetékességgel ruházzunk fel, el kell fogadnunk, hogy az birtokolja az élet teljességét, annak összes problémájával és szükségével együtt. Másrészt nem mondhatunk le arról, hogy Jézus útjának átvételével alapvetően azonosuljunk az evangéliummal és konstruktív kritikussággal azonosuljunk az egyházzal, annak tekintélyével és tanításával. Az ily módon létrejött átfogó személyes illetékesség a lelkipásztor lelkiségében válik láthatóvá: a Szentlélekre való feltárulkozásban a lelkipásztor új helyzetben képes felfogni és megérteni az emberi szituációkat, a lelkiismereti törekvéseket és szükségleteket, ugyanakkor képes lesz az emberek üdvösségére alkalmazni az értékek és normák igényeit is — amelyeket különféle tekintélyi fórumok közvetítenek. A Szentlélek, aki egyrészt az önmagával

megelégedett lelkiismeret kritikai korrektívuma, provokációja és egyben tehermentesítője, másrészt pedig a testvéri tekintélynek való felelősség előmozdítója, elvezet a hitbéli közösségben megélt meggyőződéshez. Ebben az értelemben a lelkipásztor „lelkész”, a Szentlélek iránt megnyílt ember. Mert ahol az Úr Lelke működik, ott van a szabadság (vö. 2Kor 3,17).

„Az én feladatom — a te szabadságod”¹⁰, ez a könyvcím a lelkiismeretet bátorító és képesítő szolgálat alapvető perspektívája, s ez a szolgálat elkötelezett, önzetlen, keresztény szabadságra képesíti az embertársat — beleértve azt a következményt is, hogy sokan a keresztény felfogással ellentétesen döntenek. A lelkipásztor lelkiismereti nagykorúságára tartozik az, hogy kibírja ennek a végső következménynek a terhét. El kell tudni fogadnia a pasztorális kudarcokat is. (Így a szentmisén részt vevők számának folyamatos csökkenését, jóllehet lelkiismeretesen készülünk mind igehirdetésünkre, mind az istentiszteleték méltó végzésére; templomi rendezvényeink gyér látogatottságát, bár a legjobb előadókról gondoskodunk; vagy a gyermekek és a fiatalok távolmaradását, pedig erőfeszítéseket teszünk a katekézis hatékonyabbá tételére.) Sőt, ezek a kudarcok még üdvössé is válhatnak a lelkipásztori lelkiismereti felelősség számára. Nem a lelkipásztor a Megváltó, a végső felelősség nem rajta nyugszik. Így megszabadulhat a siker állandó kényszerétől, amely alatt egyre több lelkipásztor omlik össze. Ismét előnyben részesítheti azt a lelki tapasztalatot, hogy a megterés és a keresztény élet nem az ember manipulációjából fakad, hogy Istennek nem a siker az egyik neve (M. Buber), hogy az egyházat nem szabad azonosítani Isten Országával és, hogy nem mindenki hitetlen és erkölcstelen, aki távol marad az egyháztól.

Következésképpen szert tehet a lelkipásztori nyugodtságra és távolságtartásra. Ez a (hívó) távolságtartás nem kerül ellentétbe a lelkipásztori lelkiismeretességgel. Ellenkezőleg, a kettő együttes hatékonysága arról tanúskodik, hogy mindannyian a növekedés törvénye alatt állunk, és hogy emberi-keresztény erőfeszítéseink Jézus ígéletén állnak vagy buknak: „Ne féljete... én legyőztem a világot” (vö. Jn 14,1; 16,33)

3. A KERESZTÉNY KÖZÖSSÉG — A LELKIISMERETEK FÓRUMA

„Csak az egymással való lét biztosít szabadságot, de fordítva is igaz: csak a szabadság kölcsönös lehetővé tétele biztosítja az egymással való létet.”¹¹ Mivel az ember nem lehet szabad egymagában, a lelkipásztori szolgálat is közösségi út. Ezenkívül az ember nem eleve nagykorú lény, amely saját erkölcsi mivoltát egyszerűen a Semmiből tudja meríteni, szolgálat és segítség nélkül. Bár (theonóm!) autonómiára van szánva, ezt azonban csak akkor képes elérni, ha nem mond le arról, hogy beágyazódjék egy őt hordozó közösségbe. Szabadságban történő önkibontakoztatása állandó vezetést és támogatást igényel a közösség részéről.

Létezik tehát egy olyan *erkölcsi egyszerűség, amely megismételhetetlen, de egyedül a közösségben*. Így a lelkipásztor emberszolgálat is a közösségbe ágyazódik, amely ugyanúgy hordozza őt, amint ő is hordozza a közösséget. Hogyan kell azonban úgy alakítani az egyházközség életét, hogy az egyén az egymással való létben egy egészen személyi Krisztussal való találkozásra juthasson, és hívó módon tudja alakítani életét, személyének legbensőbből?

HIT. A keresztény egyházközség a hitnek az erőtere. A hit azonban a hallásból ered (vö. Róm 10,14). Annak érdekében, hogy a közösségben növekedhessék a hit, közösen kell meghallgatni Isten ígétét. Ez természetesen feltételezi az egymással együtt hallgatás és egymásra figyelés légkörét. Ebben a hallgatásra és figyelésre való készségben Jézus Krisztust mint Isten ígétét fogjuk fel, aki szólt az emberhez. Az egymással együttes hallgatásban Krisztus az egyházközség igazsága, az egymásra való figyelésben Ő — igazságom és társam igazsága — elevenedik meg. Az a szava, hogy „én vagyok az igazság” (Jn 14,6), akkor lesz gyakorlatilag megtapasztalható, ha az a napi küzdelem, amely a szabadság és igazság harmóniájáért folyik az Istennek, az emberrel és egyben az embereknek egymás közt folyó dialógusán fog alapulni. A keresztény egyházközség ezért az engedelmesség közössége, amely az igazságot a

párbeszédben alapozza meg. A *lelkipásztori szolgálat dialogikus értelmezésével* mindent meg tudunk próbálni azért, hogy az Isten ígéje megerősödve érvényre juthasson — például a bibliai csoportokban —, és egyidejűleg szóhoz juthasson a hívek hitbéli és erkölcsi tapasztalata is az egyházközség különféle csoportjaiban. Ebben a kommunikációs eseményben, amely Isten és ember között zajlik, magától fog bekövetkezni a lelkek megkülönböztetése (vö. 1Kor 12,10), s ezt feltétlenül szükséges a szociális-individuális szabadság igazságban történő alakításához, bármely szituációban.

REMÉNY. A keresztény közösségben él az a remény, hogy Jézus Krisztus az ember alfája és ómegája: „Én vagyok az Út” (Jn 14,6). A döntő, sőt megkülönböztető módon keresztény sajátosság ez a remény, mellyel a követés útját járjuk. Ez a remény tesz bennünket képessé a konfliktushelyzetek elviselésére. Csak ritkán fogunk egykedvűen beletörődni az élet céljának elérhetetlenségébe. Lelkiismereti meggyőződésünk alapján, különféle életvitel lehetséges, sőt olykor szükséges, ezért a lelkipásztor jól teszi, ha tartózkodik pártpolitikai szempontoktól. Mindenesetre lelkiismeretünk csak akkor fog rendelkezni a keresztény nagykorúsággal, ha képes lesz elviselni a konfliktushelyzeteket. A lelkipásztori szolgálat célja nem a konfliktusoktól mentes, hanem a konfliktusokat elviselni képes egyházközség. Ehhez ismételtelen erősíteni kell a bizalmat, beszélgetésekben és imádságban, hogy a Krisztus felé vezető úton valóban meg lehessen találni az igazságot a Szentlélekben. Az út, mint a remény motívuma, kihívásként is felfogható annak érdekében, hogy komolyan vegyük az eszkatológiai fenntartást a szociális-individuális szabadság igazi kialakítása folyamán. Sok evilági értékelés kaphatja meg ezáltal az igazi jelentést. Az egyházközséget jelentő német „Pfarrei” szó az „idegen” szóból ered (vö. 1Pt 1,17; 2,11). Az *egyház*, és ugyanígy az egyes *egyházközség* jogosan nyerte el ezt a nevet, hiszen *Isten vándorló népéről van szó*. A sátor jobban illik hozzá, mint az erős vár. A lelkipásztori szolgálat tehát mindig reményben történő felkerekedés, „mert mi ezen a földön nem érezzük egészen otthon magunkat” (H. Böll).¹² „Ahol a lelkipásztori szolgálat ezt nem veszi figyelembe, félő, hogy elveszíti sava-borsát”.¹³

SZERETET. A keresztény egyházközségben az Isten-szeretet, a felebaráti és önszeretet hármás dimenzióját tartjuk kívánatosnak. Ezáltal a kölcsönös szeretetkapcsolat a teljes életvállaláshoz vezethet. A szeretet az élet teljessége, az emberi szabadság igazi formája.

Jézus Krisztus által a szeretet elnyerte a halhatatlanság ígérését. Ő a feltámadás ereje és ezáltal a halálnak a halála. Jézus szeretetére tekintve válik képessé az egyházközség arra, hogy olyan igazságosságot tudjon megélni, amely összeköti az emberi törvényt Isten irgalmával (vö. Mt 5,20; Jak 2,12—13). És végül a szeretet egyedül képes elérni a bűnbocsánatot.

A szeretetnek ez a dinamikája adja a lelkipásztori szolgálat teljességét, általa tudjuk elfogadni az emberi élet bármely megnyilvánulását. Evilági életünket a feltámadás tudatában élhetjük meg, s közben nagyobb igazságosságra törekszünk a világban és gyakoroljuk a kiegészítődést a kudarchelyzetekben. Ha az ilyenfajta szeretet evilági következménye a kereszt, még az sem tarthatja vissza az egyházközséget attól, hogy Jézus Krisztus követésében az „élet előcsapata” (H. Gollwitzer) legyen. Éppen a kereszt készséges vállalásából — amely a szeretetre való elhatározásból emelkedik ki — lehet a hívek közösségét arra bátorítani, hogy higgyen az élet értelmében még szükség, bűn, sőt a halál órájában is.

A szeretetben indul útnak az emberi személy legbensége. A lelkipásztori szolgálat mint a lelkiismeret szolgálata csak a szeretetre képes és a szeretetre képesíteni tudó lelkipásztor révén valósulhat meg.¹⁴

Jegyzetek: Hubert Windisch — regensburgi egyházmegyes pap, született 1949-ben, 1980-ban doktorált a római Gergely egyetemen, 1980—1983 között a regensburgi szeminárium prefektusa és tanára, 1983 óta pasztorál-teológiai habilitációjára készül ugyanott, mellette lelkipásztori és

pedagógiai tevékenységet folytat. — A szerzőnek a *Theologie der Gegenwart* c. folyóiratban (1988. I. 12—21) megjelent tanulmányából közlünk részleteket. — 1. Vö. *H. Stenger*: Identität und pastorale Kompetenz. Ein Beitrag zur Lehre von den Charismen. in: *Lebendige Seelsorge* 35 (1984) 293—300; *R. Zeffass*: Wer ist kompetent zur Verkündigung? in: uő. *Menschliche Seelsorge. Für eine Spiritualität von Priestern und Laien im Gemeindedienst*, Freiburg—Basel—Wien 1985. 112—141. — 2. Vö. A következő gondolatmenethez *V. E. Frankl*: *Der unbewusste Gott. Psychotherapie und Religion*, München 1985.⁶ 34—53. és 85—88. — 3. *K. Rahner*: Über die Frage einer formalen Existentialethik, in: *Schriften zur Theologie* II. 227—246, itt 236. — 4. Vö. *V. E. Frankl*: *Der unbewusste Gott*, 45. — 5. Vö. *M. Horkheimer*: Zur Kritik der instrumentellen Vernunft, Frankfurt a/M 1967. 236. — 6. Vö. *STh I/II*. 106. 1. — 7. Vö. *D. A. Seeber*: Mündigkeit, in: *Herder Korrespondenz* 40 (1986) 253—255. — 8. Vö. *A. Görres*: Pathologie des katholischen Christentums. in: *Handbuch der Pastoraltheologie* II/1. 328. — 9. Vö. *Gaudium et Spes* 17. — 10. *Így D. Stollberg* könyvecskéjének címe. — 11. *N. Copray*: *Kommunikation und Offenbarung*, Düsseldorf, 1983. 67. — 12. Vö. *K. J. Kuschel*: Weil wir uns auf dieser Erde nicht ganz zu Hause fühlen. 12 Schriftsteller über Religion und Literatur, München—Zürich 1986.³ — 13. *H. Luther*: *Alltagssorge und Seelsorge: Zur Kritik am Defizitmodell des Helfens*, in: *Wege zum Menschen* 38 (1986) 2—17. itt 17. — 14. *Az egészhez vö. H. Windisch* (szerk.): *Mut zum Gewissen. Einladung zu einer riskanten Seelsorge*, Regensburg 1987.

Fordította: Somorjai Ádám

Somorjai Ádám A FOGAMZÁSSZABÁLYOZÁSRÓL — NÉHÁNY ÚJ SZEMPONT TÜKRÉBEN

1984 óta, amikor legfőbb rendi előjáróm átirányított morálisra, rendszeresen szembe kell néznem a születésszabályozással kapcsolatos teológiai dilemmákkal. Mint fiatal moralistától elsősorban a születésszabályozás kérdéséről — a *Humanae Vitae*-ről, II. János Pál tanításáról, természetes módszerekről, fogamzásgátlásról — vártak tőlem nyilatkozatot; a kérdés ilyen módon való megfogalmazásával óhatatlanul mintegy a konzervativizmus bélyege és az egyházhűség megtagadása közötti kényszerű választás kelepcecéjét állítva fel, attól függően, hogy a pápa mellett vagy vele szemben foglalok-e állást.

Mi a kivezető út ebből a dilemmából? Hogy lehetne megfogalmazni egyházhű választ, amely egyben ezzel a manapság valóban igen összetett és nehéz kérdéskörrel kapcsolatos? Mi a keresztény ember válasza?

Először is vizsgáljuk meg a kérdés kontextusát, hogy ezt követően újrafogalmazhassuk, majd pedig megválaszolhassuk azt. A kérdés eddigi formája a következő előfeltevéseket tartalmazza:

— A morálteológus = szexológus. A születésszabályozás kérdése is szexológiai kérdés;

— A moralistának normatív választ kell adnia, a kánonjogot kell aprópénzre váltania. Ezért feladata kázusok normatív megoldása.

Ezeknek az elvárásoknak a tükrében mozgott a morális válasza. Vizsgáljuk meg őket közelebbről.

1. A morális, születésszabályozás és a szexológia

A szexuális magatartás vizsgálata természetszerűen része az erkölcszociológiának, de nem meríti ki azt. Ennek a fogalomszűkülésnek történeti okai vannak, egyrészt társadalomtörténetiek, másrészt teológiatörténetiek.

Maga a morális, mint teológiai tudományág, a dogmatikával együtt, a trentói zsinatot követően alakult ki, vált önállóvá. Előzményei alapján ez jogos és érthető folyamat volt, megvalósulása pedig szükségszerűen a korszak konkrét körülményei közepette ment végbe. Mivel a morális klasszikus országai Nyugat-Európában keresendők, azért a Nyugat sajtós történelmi helyzete határozta meg annak jellegét

is. Éppen ezekben az országokban alakul ki nagyjából ugyanebben a korban egy újfajta népesedési magatartás, amely világtörténelmi méretekben egyedülálló.

Az újkor kezdetén Nyugat-Európa nagy területén kialakult az a házassági magatartás, amelyben a házasságkötésre alkalmas életkor kitolódott: előfeltétele az önálló háztartás megteremtése volt, ez pedig férfiaknál 25—30 életév között, nőknél valamivel korábban volt reális. Azok, akiknek nem sikerült anyagi alapot előteremteni, cölibátusra voltak kényszerítve. Így a közfelfogás általában a pubertást követően 10—15 évvel engedte meg a normális nemi életet, házasságon belül. Feltételezhető, kézenfekvő, hogy ennek minden következménye a gyóntatószéki gyakorlatban került felszínre. Erről tanúskodnak a korabeli morális kézikönyvek. A gyóntatószékekben üló atya nem tudhatta azt, hogy egy különleges népesedési mód keretein belül szembesül akár a házasságkötést megelőző nemi élet, akár a megszakított közösülés, akár más, a házassági aktust illető praktikáknak nagy tömegével.

Ezeknek részletes szabályozása, kazuisztikája bekerült a morális tankönyvekbe, mérvadó maradt megváltozott társadalmi körülmények közepette is, noha a későbbi demográfiai átmenet során, a házasságkötésre alkalmas életkor egyre inkább lecsökkent, a cölebszek aránya minimálisra zsugorodott, a házasság a népesség egyre nagyobb százalékát érintő általános állapottá vált. Szexuális kérdések továbbra is bőven maradtak; de a rájuk eső kitüntetett hangsúly már nem volt szükségszerű, napjainkban pedig, úgy tűnik, nem tartható.¹

A születésszabályozás kérdéskörében érdekes lenne megvizsgálni, milyen témákra gondolhatunk. Feltételezhetően a következők jutnának eszünkbe: abortusz; házaseslet normái; születésszabályozás módszerei — természetes, mesterséges; egyes eszközök erkölcsösségének kérdései; újabban a bioetika, a mesterséges megtermékenyítés kérdésköre; ritkábban: a fogamzás időpontja, az animáció (lelkesülés) kérdése.

Az a horizont, amelyben ezek az asszociációk eszünkbe jutnak, egy adott kornak, mai korszakunknak a kontextusában értendők. Így eleve elfogadottnak tekintjük azt, hogy a sokadik (harmadik!? negyedik!?) gyermek jelentős megterhelést jelent a családi költségvetésben; természetesnek tartjuk, hogy a szülői magatartás felelős; érvelünk továbbá lakáshelyzettel, vagy nagyobb összefüggésekben a kórházi szülőhelyek számával, bölcsődei, óvodai, iskolai férőhellyel stb.

Ha nem vizsgáljuk meg ezt a horizontot és mi, egyháziak, elfogadjuk a fenti alternatívákat, leszűkülünk — látszólag önkéntesen, valójában kényszerűségből — a szexuális horizontra, tanácsokat adunk a házasesletre vonatkozóan, de elhallgatjuk más kivezető utak lehetőségét.

Azt mondhatjuk, hogy az individuális horizontra való leszűkítés nem számol a kérdés teljes kontextusával, mert hiszen az emberi magatartás vizsgálata nem csupán individuális, hanem szociális szempontok figyelembevételét is megkívánja. Az emberi természet lényegéből vezethető ez le: amely egyszerre individuális és szociális, modellje pedig a Szentháromság belső életének individuo-szociális valósága. Amikor tehát a kérdést vizsgáljuk, a szexuál (individuál) etika mellé be kell vonni a társadalmi-gazdasági berendezkedést (struktúrákat), és nem szabad kihagyni az uralkodó közfelfogás, mentalitás vizsgálatát sem.

2. Morális és kánonjog, normativitás és kázusok

A morális mint önálló tudomány szak olyan statikus szemléletű korszakban született meg, amelyben hiányzott a kodifikált önálló egyházjog, annak ellenére, hogy az utóbbi már jóval korábban önálló tudományzakká vált. Konkrét pasztorális igényként merült fel a gondolat, hogy a hitélet kérdéseiben, konkrét kázusokban, katolikus-keresztény választ tudjunk adni. A morális erre vállalkozott, pótolva azt az egyházjogi kódexet, amely csak 1917-ben került fel az egyes lelkipásztor polcára (azóta már másodszer is kézhez kaptuk azt, 1938-ban). Eközben azonban a statikus szemléletet mind a világi tudományosságban, mind a teológiai szemléletben a dinamikus felfogás váltotta fel, s dialmisan bevonult a történetiség fogalma.

Manapság már nem szükséges az, hogy a konkrét jogi szabályozást az erkölcssteológus adja, ezt elvégzi az egyházjogász. De még itt is jelentős változást figyelhetünk

meg, az új kódex inkább keret-törvényekről beszél, amelyek alkalmazása a konkrét helyzetben a keresztény hívő belső lelkiismereti fórumára tartozik.

Igy a ma szokásos szexológiai jellegű kérdésfelvetés nem számol azzal, hogy a mai erkölcsteológia már nem jogi szemléletű, és nem kazuisztikus jellegű. Belénk gyökerezett reflexeinkkel új, neo-kazuisztika rabjává válunk, amikor a morális illetékességi körébe csupán néhány konkrét és sajátos kérdés megválaszolását utaljuk. Mentségünkre szolgáljon, hogy néhány egészen új szempontot is figyelembe kell vegyünk, amelyeket azonban nem a teológiai, hanem a társadalomtudományok területén állapított meg a kutatás.

3. Két új szempont a társadalomtudományok területéről

— a) **A túlnépesedés kérdése.** Az emberiség létszámának fejlődését grafikonon ábrázolva sajátos népeségrobbanást állapíthatunk meg: a népesség duplázódásának időszaka nagymértékben zsugorodik, az első kimutatható becslés időszámításunk kezdetétől Amerika fölfedezéséig mintegy 1500 évet jelöl meg, a második intervallum már csak 340 év, a harmadik 100, és 1930-tól 1975-ig elég volt 45 év ahhoz, hogy két milliárdról négy milliárdra növekedjék számunk. Ma már ezen is bőven túljutottunk. S ha ez így megy tovább, 2469-re 100 000 milliárd (!) ember élne a Földön², s ez képtelenségnek tűnik fizikailag is, nem szólva a jelenlegi alultápláltságról, éhinségről.

Az ilyenfajta számításokból kézenfekvő a megállapítás, hogy a felelős szülői, sőt emberi magatartás csakis az utódok számának korlátozásában állhat.³ Hosszú távon azonban ez súlyos deformációkra vezet, amelyeknek első jeleit máris megtapasztalhatjuk saját társadalmunkban is.

A számításokban módszertani hiba rejlik: a múltra vonatkozó becslést és felmért adatokat grafikonon ábrázolva, folyamatos görbét tételezünk fel a jövőben is, mintha az emberiség számának fejlődése automatikusan alakult volna, természettörvényszerűen, az emberek közreműködése nélkül. Az adott pillanatban, a történetileg érzékelt görbét hosszabbítottuk meg, vetítettük ki távoli jövőnkbe! Az ismertetett gondolatmenet azonban a demográfia tudományának korábbi eredményeire támaszkodik. Velük szemben, évtizedünkben, egyre inkább annak az álláspontnak körvonalai bontakoznak ki, hogy 2050—2100 között az emberiség létszámának növekedése megállhat, és a tízmilliárdos szint környékén megállapodik. Ez a létszám pedig bőven alatta marad a Föld népességeltartó kapacitásának, jelenlegi termelési technológiáink szintjén.⁴

Bizonyítható-e ez az eredmény? Mivel jövőre vonatkozó becslés, nem bizonyítható. De a demográfiai átmenet törvényszerűségei tanulmányozhatók. Itt most egy körülményre utalunk: Európa népessége az elmúlt két-háromszáz évben jutott túl a demográfiai átmenet folyamatán, s ennek során az egyes országok — így Nagy-Britannia — népessége megnégyszereződött, másoké — így Franciaország esete — csak kétszeresére növekedett (hazánk is ehhez a típushoz áll közelebb). A folyamat áttételekkel, megkésettéssel szemünk előtt zajlik le a harmadik világban. S amint az egyes európai országok között eltérések mutatkoztak, ugyanúgy eltérések figyelhetők meg az egyes kontinensek, országok, kultúrák esetében is. Az általunk jelenleg ismert tényezők arra mutatnak, hogy a növekedés lassul, sőt, bizonyos harmadik világbeli országokban — így Singapore városállamban — fogyásnak indul a népesség. Afrika az egyedüli kivétel, ahol még nem indult meg kontinentális mértékben a születések csökkenése, de feltételezhetően ez is megindul egy nemzedéknyi időn belül.

Európa és a fehér ember által lakott más területek, így elsősorban Észak-Amerika államai már nem csupán a születések számának, hanem az egyes országok teljes népességlétszámának csökkenését tapasztalhatják. Ha a jelenlegi helyzet nem változik, az NSZK lakosságának németajkú része 2030 táján 40 millió körül lehet, a jelenleginél 15 millióval kevesebb. Európában két ország kivétel, Írország és Lengyelország.

Az általános közhangulat szerint a népesség a Földön túlságosan nagy. Ugyanakkor mintha a közhangulat nem kapna megfelelő információkat. Európai viszonylatban mindenesetre meg kell cáfolnunk az uralkodó felfogást, itt nem az éhinség a baj, hanem a „fehér pestis”. A hiedelmek és a tények következetes szembesítése érdekében felvetődik a tömegtájékoztató eszközök felelősségének a szerepe.⁵

Bizonyosan számolnunk kell a túlnépesedés kérdésével a Föld legnagyobb részén. Ez a túlnépesedés azonban átértékelődik; ha röviden végigtekintjük az emberi történelem tapasztalatait, viszonylagos jellegű túlnépesedésről beszélhetünk csupán.

Mezopotámia és Egyiptom területei a történeti kor kezdetén túlnépesedettek voltak a primitív népek által lakott területekhez képest. Ugyanígy a többi folyómenti nagy kultúra területei is, a Távols-Keleten. A gyűjtögető, halász-vadász életmódról, amely egy ember eltartását 5—20 km² területen biztosította, a gabonatermelés fölfedezése és elterjedése következtében (újkorai, neolitikus forradalom), döntően új életformára való áttérés következett be, a népesség robbanásszerűen növekedett: 1 km²-en már 10—20 lakos élhetett meg. — Majd az ipari forradalom folyamatát követően 100—200 lakos/km² lett a népsűrűség, mégsem beszélünk túlnépesedésről például Hollandiában. Erről ott beszélünk, ahol nincs elegendő élelmiszer, munkaalkalom, megélhetési lehetőség. A harmadik világban, bizonyos agglomerációkban (így Kína tengerparti vidékein) hatalmas embertömegek élnek összezsúfolódva, másutt viszont óriási lakatlan területek maradnak megműveletlenül.

A túlnépesedés mindig egy adott terület demográfiai mutatóinak, népesedési potenciáljának viszonya a terület gazdasági, társadalmi lehetőségeihez képest. A harmadik világban a kivezető út egyrészt az iparosítás, másrészt a „tanult emberfő” számának gyarapítása. Előbbihez tőke kell, utóbbihoz pedig egy új, racionális szemlélet elsajátítása, nem utolsósorban a fehér ember tapasztalatainak átvétele (kölsönadható szakemberek, szakértők!). Éppen ez a fehér ember azonban egyre fogyóban van. Ennek okait a szociális állam berendezkedésében találhatjuk meg.

— **b) Szociális állam (?)** A huszadik század második felében a fehér ember többnyire „szociális állam”-ban él, akár szocialista, akár kapitalista szervezésben. Ugyanakkor a „szociális indikáció”⁶ egyre szélesebb körű elfogadásával, anyagi szempontokra hivatkozva, nem engedi világra hozni a jelentkező élet egyre nagyobb arányát. — Ennek oka egalitáriánus (kollektivist) és emancipatív (individualista) elemek sajátos keveréke jelenlegi kultúránkban. Az előbbi szemlélet „egyenlő munkáért egyenlő bért” követel és tart igazságosnak. Az utóbbi pedig „egyenjogúságot a nőknek” alapon felszámoltatja a családot, mint az emberi élet helyét.

Az egalitáriánus fizetési — és nyugdíjrendszer — alapján, mely átvette a tagdíjon alapuló életbiztosítási intézetek (magánvállalkozások) elvét — azaz: amíg fizeted a nyugdíjjárulékot, növekszik az a tőke, amelynek kamatait nyugdíjas korodban kifizetjük részletekben — nos, ennek az a következménye, hogy egy — tegyük fel, négygyermekes-családanya, aki „nem dolgozott”, mert fölnevelte saját gyermekeit, férje esetleges korai halálát követően kegydíjből tengeti nyugdíjas éveit, ugyanakkor egy — mondjuk — gyermeket nem vállaló „emancipált” nő, nyugdíjas korában akár két — férje és saját nyugdíjából is élheti világát.

A példa megvilágítja: a nyugdíjrendszer, az egalitáriánus fizetési rendszer, amely nem veszi figyelembe a családi kiadásokat, öngyilkos következményekkel jár a társadalom számára. Nem szabadna társadalmilag díjazni azt, ha valaki nem gondoskodik megfelelő „munkaerőről” a következő nemzedék számára — mert hiszen ez a következő nemzedék termeli meg azt a nemzeti jövedelmet, amelynek elosztása révén a nyugdíjalap is létrejön! A négygyermekes családanya felnőtt korba jutó gyermekei tartják el a gyermektelen, idős korba jutó asszonyt!

Ennek belátása, sajnos, egyéni, individuális horizonton nem szükségszerű: „jogom van” a nyugdíjra, ha például negyven éven át dolgoztam. — Pedig, amíg nem vált absztrakcióvá a társadalmi berendezkedés, minden falusi családban arra törekedtek a szülők, hogy bőven legyen gyermekük, akik munkaképtelen, idős korukban eltartják őket!

Gyakran halljuk még az ellenvetést: a technika haladása, a kompjuterizálás révén pótolhatóvá válnak az emberek — majd a gépek, a robotok dolgoznak helyettünk. — Bár ez első látásra igaznak tűnik, mégis szembehelyezhetjük azt a kérdést, hogy az új technológiák kezelését nem az előregedőben levő népesség fogja elsajátítani, hanem ellenkezőleg, dinamikus, fiatal népesség.

Így a „szociális állam” éppen nem bizonyul annak, amire az elnevezés utal. Ennek oka a családelv és a generációk közötti szolidaritás elvének alapvető megsértése. Eltömegesedő korunkban a saját család és a közvetlen környezet sorsa, úgy tűnik, kisebb szerepet játszik, mint a tömegkommunikációs eszközök révén naponta érzékelhető — de absztrakt „emberiség”-fogalom. Valóságérzékelésünkre jellemző: több szolidaritást érzünk a tőlünk ezer és ezer kilométerekre történő igazságtalanságokkal, mint a szomszéd lakásban, a fal másik oldalán élőkkel, akiket talán nem is ismerünk.

Az itt fölvetett kérdések túl sommás elintézése nem áll szándékunkban. Azonban utalni szeretnénk arra, hogy átfogó, kultúránk és civilizáciánk alapvető értékeit és hibáit felülvizsgáló szemléletre és kutatásokra volna szükség ahhoz, hogy tisztábban lássuk a születésszabályozással kapcsolatos problémákat.

4. „Magyar helyzet”

Hazánkban az egyke-kérdésnek külön irodalma van, az egyke-mentalitás majdnem általánossá vált, vagy a „kettőcske” lett az optimálisnak tartott családmodell, sőt, magukat kereszténynek tartó házaspárok is elegendőnek tartják, ha egy fiúk és egy lányuk van. Helyi egyházunk még adós a kérdés alapos feldolgozásával. Pasztorációs közhangulatunk sem eléggé kedvez a komoly szembenézésnek.

Tudjuk, tapasztaljuk, hogy a harmadik, a negyedik élet vállalása sokszor heroikus erőfeszítéseket kíván meg az egyes családok horizontján. Fölvetődik azonban a kérdés: ruhát csak a ruházati üzletekből lehet beszerezni? Nincs ennek más módja? Hol van az egyházköziség, amely mind anyagilag, mind erkölcsileg segítséget, támaszt nyújt a nagycsaládoknak?

Úgy gondolom, hogy mielőtt fölvetnénk a szexuális problémákat vagy megkérdőjeleznénk a hivatalos egyházi tanítást, amely „akár alkalmas, akár alkalmatlan”, védi az élet abszolút értékét, szükséges volna a szociális szempontok fölvetése, bővítése, a gazdasági, felfogásbeli és más problémák vizsgálata és közös erővel történő megoldása.

Álláspontunk nem helyezkedik a korlátlan termékenység propagálására. Célunk nem 10—15 gyermekes családokra való buzdítás. Az ilyenre lehet példákat találni, kötelességünk őket megbecsülni és segíteni, de a cél sokkal inkább a családi szentély maximális védelme, amelyet a mai, racionális kultúrában, felelős szülői magatartást propagálva, nem nagyon tudnánk három-négy gyermekesnél nagyobbra kívánni, de kisebbre sem, ha népességünk egészségét és stabilitását meg akarjuk tartani, valamint meg szeretnénk menteni az egészséges, teljes emberré nevelő családi légkört. Ha a fennálló körülmények lehetetlenné tennék az ilyen vagy heroikus feladatot rónának a szülőkre, akkor ezeket a körülményeket kell megváltoztatni. Nincs elég lakás? Építsünk többet. Nincs elég jövedelem? Hol a keresztény diakónia és karitás? Rossz a megtermelt nemzeti jövedelem elosztása? Jövők érdekében optimálisra kell azt változtatni.

5. Összegzés

Egyházunkban a hagyományos felfogás inkább a szexuális neokazuisztika kialakítása, ezzel szemben szükséges a prófétai szó, a társadalomkritikai munka vállalása, az ilyen kezdeményezések összefogása mind gyakorlati, mind pedig elméleti szinten.

A jeruzsálemi ősegyház vagyoni- és szeretetközössége mai körülményeink között is tovább hat, például szolgál az egyház eredeti hivatásának felismeréséhez. Itt a mai és mindenkori szekták és szabadegyházak tanúságtétele és kritikája is szembevetendő a történelmi nagy egyházak megmerevedett szerkezetei számára.

A II. Vatikáni zsinat egyházfogalmának megfelelően újra meg kell tudni élni, meg kell tudni jeleníteni az egyház — Isten népe — üdvközségét, fenntartva az eszkatológiai és evilági remény dimenzióját. — A jövő nem a jelen egyszerű meghosszabbítása. A jövő abszolút, „szem nem látta, fül nem hallotta”. Még evilági értelemben is azzá válhat: nem állíthatjuk, hogy ismerjük a teremtett világ minden anyagi, gazdasági erőforrását, tartalékát. Nem állíthatjuk, hogy a jövő nemzedékek problémáit nekünk magunknak kell már most megoldanunk.

Az egyház Isten vándorló népe. Isten a sorsfordulókon megadja a szükséges és elengedhetetlen segítséget, kegyelmet. A mi feladatunk a Hozzá való hűség.

Ismét tegyük fel a kérdést: mi a keresztény ember válasza a születésszabályozás kérdéskörét illetően? — Egyrészt meg kell vizsgálnunk, valóban szükséges-e születésszabályozásról beszélnünk? S ha igen, nem inkább fogamzásszabályozást kell alatta értenünk? A megfogant élet ugyanis rendkívül nagy érték, amelynek védelme egyénileg és közösségileg egyaránt feladat. S ha a társadalmi hangulat gyermekellenes, akkor nem szabad hallgatnunk. Ha a megfogamzott élet egyéni kényelmet sért és, ha ezért utasítjuk el, bünt követünk el. Ha cselekedetünk indító oka az önzés, nem teszünk helyesen. S ha az önzés társadalmi méreteiben nyilvánul meg, népünk és kultúránk a hanyatlás útjára lép.

A felelős szülői magatartásról helyes beszélünk, a hagyományos szexuáletikai szempontokat azonban feltétlenül ki kell egészítenünk azzal, hogy egyben *felelős egyházi és társadalmi magatartással kell párosuljon*. A népesedésben igen könnyű visszahozhatatlanul súlyos károkat okozni, s amit egy nemzedék elront, azt több nemzedék szívós építkezése tudja csak jóvátenni.

Felelős szülői és egyházi társadalmi magatartás együtt — ez a lehetséges keresztény válasz a születésszabályozás kérdésére.

Jegyzetek: 1. A nyugat-európai népesedési újításra először 1965-ben hívta fel a figyelmet *Hajnal János*. Az eltelt időszak túl rövid ahhoz, hogy a történeti demográfia tudománya végleges eredményeket mutathatott volna fel. Az ismertett szempont azonban lényeges hangsúlyra hívja fel a figyelmet. — 2. Így pl. *R. Mols* S. J. 1969-ben — 3. Kína utóbbi években megfigyelhető népesedéspolitikáját (adminisztratív eszközökkel akadályozzák a második gyermek, nemzeti kisebbségek esetében a harmadik vállalását) — *Czeizel Endre* mintaszerűnek nevezi. Véleményünk ezzel nem egyezik meg. — 4. A demográfiai átmenet tudományos elméletének kutatói ezt az álláspontot fogadják el, így legújabbban *Andorka Rudolf* és *Jean-Claude Chesnais*. A *Worldwatch Institute Report 1987—88-as* jelentése azonban felhívja a figyelmet arra a körülményre, hogy a Föld kétfajta népesedési övezete könnyen kettészakadhat, és a harmadik világ elindulhat egy végzetes túlnépesedés útján, amennyiben nem kapja meg időben a szükséges segítséget. *Lsd. Brown, L. R.* — Ezúton köszönöm meg *Andorka Rudolf* és *Endreffy Zoltán* szóbeli tájékoztatását. — 5. Franciaország és NSZK katolikus újságíróinak 1987. június 12—14-én tartott 28. találkozásán *Clermont-Ferrandban* így nyilatkozott *H. Wagner* müncheni professzor az újságírói taburól olyan komoly napilapok esetében is, mint a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Süddeutsche Zeitung*, *Die Welt* és a *Frankfurter Rundschau*. Bizonyos dolgokról — így a terhességmegszakítás adatairól és annak szövődményeiről — vagy nem nyújtanak elegendő információt vagy „lecsendesítik”, ártalmatlanná teszik a negatív következményekre vonatkozó információkat. — 6. A világi törvényhozás indikációjáról beszél és megengedi az orvosi, eugenikai, „etikai” (megerősökölés következményére gondolva) és a szociális indikációkat, de elutasítja a „kozmetikai” indikációt. Az egyházi Törvénykönyv az orvosi indikáció esetében, keresztény orvos számára hagy döntési mezőt, az anya életét fenyegető közvetlen és bizonyos veszély beálltakor. — A moralista csak moralizál, de az orvosnak éles helyzetben cselekednie kell. — A tapasztalat szerint azonban az esetek többségében célravezetőbb a „heroikus” anyai magatartás, az orvosi óvatosság legtöbb esetben nem indokolt, annál is inkább, mert a nem keresztény orvos túl hamar lemond a születendő élet védelméről. — Klasszikus példa *Beethoven* esete: szifilisz esedéssapa, tüdőbajos édesanya — mai orvos elvetetné a gyermeket. — 7. A következőkre lásd *Kuhn, D.*

Irodalom: 1. *Andorka, R.*: A népesedéspolitika lehetőségei és korlátai. *Valóság* 30 (1987/1) 1—21. — 2. *Andorka, R.*: Gyermekszám a fejlett országokban. Budapest, 1987. — 3. *Brown, L. R.*: *Bevölkerung*. in: *Brown, L. R.* (szerk.): *Zur Lage der Welt — 87/88*. Daten für das Überleben unseres Planeten, *Worldwatch Institute Report*, Frankfurt/M, 1987. 13—44. — 4. *Chesnais, J.-C.*: *La transition démographique*. Paris, 1986. — 5. *Czeizel, E.*: *Brazil gének*. Élet és Irodalom, 1987. jan. 2. — 6. *Hajnal, J.*: *European Marriage Patterns in Perspective*. in: *Glass, D. V.* — *Eversley, D. E. C.* (szerk.): *Population in History*, London, 1965. 101—143. — 7. *Kuhn, D.*: *Der Geburtenrückgang als Familienproblem*. *Strukturlogische Problemanalyse des übergreifenden sozialanthropologischen Fragestandes*. Wien, 1981. — 8. *Mackenroth, G.*: *Bevölkerungslehre*. Berlin, 1953. — 9. *Mols, R.*: *Démographie et paternité responsable*. in: *Nouvelle Revue Théologique* XCI (1969)

Tomka Ferenc

ÖT TÉZIS A HAZAI KATOLIKUS FELNŐTTKÉPZÉSRŐL

Előző számunk a felnőttképzés témájával foglalkozott. Részben az ott leírtakkal is kapcsolatban kérdések merültek fel. Ezek alapján hasznosnak látszik — az újabb egyházi dokumentumok útmutatásait idézve — néhány alapvető tézisben összefoglalni a hazai felnőttképzés fontosabb irányelveit. Nem a teljesség igényével, hanem azokat a szempontokat kiemelve, amelyek sajátosan kritikus pontjai a magyar lelkipásztorkodásnak, felnőttekkel való foglalkozásnak.

1. „A katekézis legfőbb formája”. Az első tézist az Általános Kateketikai Direktórium már idézett szavaival fogalmazhatnánk meg: „*A felnőttek katekézise a katekézis legfőbb formája, amelyhez az összes többi formáknak igazodnia kell*” (20. pont).

Az előző számunkban mondottakon kívül ehhez még egy fontos megjegyzést kell fűznünk. A magyar lelkipásztorkodás a teljes túlterheltség állapotában él, óriási lelkipásztor-hiánya következtében. A túlterheltség még inkább megköveteli, hogy rangsorolja feladatait, s a *legfontosabbra fektesse a legfőbb súlyt*.

(A felnőttképzés elsősége nyilván *nem* jelenti a gyermekkatekézis elhanyagolását, csupán a munka *arányos elosztását*; és így természetesen a világiak beállítását is megfelelő helyekre.)

2. Előbb a hívők, utána a keresők. Egy plébános mesélte. Éveken át nagy odaadással, nagy óraszámban végezte a jegyesoktatást. A jegyesek jelentős része igazi érdeklődéssel figyelt a vallásról szóló előadásokra. De az esküvő után egyetlen egy sem vált templomjáróvá. Egy idő után rájött, hogy ennek egyik oka lehet, hogy a templomból is teljesen hiányzik ez a fiatal felnőtt korosztály. S ha jegyesei egy alkalommal eljönnek oda, azonnal el is riadnak, mert egyedül érzik magukat korosztályukban. Elkezdett tehát hittanosi szüleivel, fiatal házasságokkal rendszeresen foglalkozni. Egy kis csoportnyi lassan templomba járóvá vált közülük. S ekkor megtörtént a „csoda”. Ezt követően több fiatal jegyespár templomba járóvá lett az esküvő után is. Volt kihez csatlakozniuk!

Bár az egyház minden emberhez küldetést kapott, jelenleg lelkipásztori munkaerő-állományunk sem teszi lehetővé, hogy egyszerre mindenki felé elinduljunk. De nem is ez az út. A zsinat óta az egyházi lelkipásztori nyilatkozatok szinte kivétel nélkül fontosnak tartják aláhúzni, amit az Evangélium Nuntiandi (EN) is megfogalmaz: „Bár az üzenet mindenkihez szól, a *Jó Hír csak úgy juthat el a tömegekhez, ha az egyház előbb a hívek közösségének hirdeti azt*” (57). Hiszen a hívek élete és élő közössége lesz azután (teológiai és szociológiai értelemben egyaránt) *jel és meghívás* a nem hívők számára — hangsúlyozzák a dokumentumok (EN 13, 15, 21, 41, 76; GS 42; PO 6; AA 17, 18, 30; DCG 35, 76, 93).

3. Legjobb kezdés az előadás — de a távlati cél a közösségalkotás. A mondottakból is következik a kérdés: Vajon *hol lehet legtermészetesebben elkezdni* a felnőttképzés munkáját a mai magyar adottságok közt. Minden plébánia egy kicsit más. Mégis sok nagyobb helyen járható útnak tűnik a felnőttképző *előadások* meghirdetése vagy kisebb helyeken (ahol egyszerű hirdetésre aligha jönnének el)

például a szülők rendszeres időközönként való összehívása, a szülői értekezleteknek hitbéli továbbképzéssel való összekapcsolása.

De a témát érintő egyházi megnyilatkozások hangsúlyozzák — idézzük az Általános Katechetikai Direktóriumot (DCG) —, hogy a felnőtt katekézisnek „fel kell gyújtania a vágyat az emberekkel való közösségbe kerülésre” (93). Ugyanezt mondta már a zsinat is a papi szolgálatról és életről szóló határozatban: „A lelkipásztori szolgálat nem szorítkozhat arra, hogy a hívekkel egyenként törődjék, hanem kiterjed arra is, hogy valódi keresztény közösséget alakítson ki” (6).

A hívő közösség — plébániai közösség vagy azon belül egyéb kisebb közösségek (pl. az énekkar, egyháztanács, ifjúsági vagy felnőtt csoport) — *adnak egyrészt helyt kebelükben a híveknek*, a közösség ad erőt és védelmet — írja az idézett dokumentum, — hogy a hívek a világ sokszor ellenkező felfogásával szemben képesek legyenek megélni a teljes keresztény életet (uo), *másrészt*, amint láttuk, a közösség lesz *meghívás és jel* a hit felé elindulók vagy a nem hívők számára (DCG 35; EN 2,41,76).

Az egyház, a plébánia, illetve a felnőttképzés *közösségi vonása számos kérdést vet fel*, amelyekre itt nincs időnk kitérni. Csak utalhatunk arra, hogy e téren is *vidékenként különbözők az adottságok*. — Vannak lelkipásztorok, akik olyan hívekkel találkoznak, akik egyáltalán nem mutatnak különösebb igényt valamiféle mélyebb közösségre. Ennek oka lehet az, hogy egyes falvakban és kisvárosokban még él bizonyos *hagyományos közösségi szellem*, s így a közösség kevésbé „hiánycikk”. Másrészt megmagyarázhatja ezt az is, hogy a magyar társadalom és lelkipásztorkodás szerkezete a legutóbbi időkhöz *feudális—autokratikus volt, s ez a struktúra mind a vezetőkben, mind a vezetettekben megakadályozhatja a testvéri—közösségi szellem kialakulását*. A magyar társadalom egészére azonban mégiscsak a városiasodás és *elmagányosodás* jellemző, s a minden szinten jelentkező és növekvő *közösségigény*. Ez társadalomkutatók számára ma már közhely. Így a közösség létrehozását már nemcsak a Szentírás és az egyházi útmutatások javallják, hanem a társadalmi igény is.

A plébániai közösségek kialakításának természetesen *sok útja* van. De, ha elindul a felnőttképzés, ha összehívjuk a felnőtteket vagy a szülőket egy előadássorozatra, és ennek során közös megbeszélésekre kerül sor, majd később esetleg egyesek újabb és újabb kérdésekkel fordulnak egymáshoz és hozzánk — maga ez már *nagy lépés egymás felé*, vagyis a „közösségibbé” válás útján; s ez, úgy tűnik, a legtöbb lelkipásztor számára járható út.

4. Szükséges a tanítás — de az életre vezessen. A felnőttkort „*alkotó felnőttkor-nak*” nevezi a fejlődéslélektan. E korban, különös mértékben a férfiak, az alkotásban találják meg magukat. (Hány faluban eljönnek a férfiak templomot vagy plébániát építeni, de a templomba legfeljebb karácsonykor.) A vallás viszont a keresztények jelentős része számára valamilyen elméleti-érzelmi dolognak tűnik. S kevés fogalmuk van annak életet és *világot alakító — alkotó — erejéről*. Pedig a felnőtteket ez ragadná meg. S amikor az egyházi útmutatások korunkban a kizárólagos elméleti előadásokkal, hitoktatással szemben a gyermek- és felnőttképzés *éleletszerűségét* hangsúlyozzák — azt, hogy a képzés életalakító legyen —, az eredményes felnőttképzés egyik lényeges feltételét húzzák alá.

Az evangelizáció célja tehát „nem egyszerű tudás közvetítése, hanem elvezetés a keresztény életre” — hangsúlyozza az Evangélium Nuntiandi (44); célja, hogy „*létrehozza a belső átalakulást*” (18); vagy, ahogy a Catechesi Tradendae írja — célja, hogy az előadásokon résztvevő „*egyre inkább úgy gondolkozzék mint Krisztus, úgy ítéljen, úgy cselekedjék, ahogy Krisztus parancsai követelik*” (20). A tömegkommunikációs eszközökön keresztüli igehirdetéssel kapcsolatban Evangélium Nuntiandi külön fontosnak tartja kiemelni, hogy ez jó, de „a szónak be kell hatolnia az egyes emberek lelkébe. *Személyes elköteleződést* kell elérnie. Ezért az evangélium nyilvános hirdetésén kívül mindig szükséges lesz a közvetítés másik formája is: *embertől emberig* (45—46). Az Általános Katechetikai Direktórium pedig még félreérthetlenebbül konkretizálja a kérdést: Vannak a felnőtt katekézisnek speciális formái — mondja —, például a különböző előadássorozatok, tanfolyamok, előkészítő oktatások stb. „E speciális

formák azonban semmiképp sem helyettesítik a folyamatos katekézist, amelyben rendszeres oktatás és *nevelés* folyik. Ezt nem szabad annak helyettesíteni, hogy csupán konferenciák vagy beszédek sora legyen az egész” (96).

5. Az életszerűség és közösségiség elve különösen fontos a megtérők esetében. A zsinat több okmánya, majd azt követően, számos dokumentum foglalkozott a felnőttek megtérítésének, illetve hitre való elvezetésének kérdésével. A kérdés, mint láttuk, nálunk is egyre aktuálisabb. Mindegyik kimondja, hogy a felnőttek általában az élő keresztény közösséghez csatlakozva találhatják meg Krisztust (EN 13,21,41,76; OICA 4,19,21,38,41). Az elmélyült hitre és a szentségek vételére pedig a katekumenátus útjának végigjárásával jutnak el. Ilyen értelemben sürgetik a dokumentumok a felnőttképzés *katekumenátus* jellegű formáinak kialakítását (vö. CD 14; AG 14; OICA; DCG 20,96; CTr24,44; EN 44 stb.).

A katekumenátus tudvalevően nem csupán ismeretátadás, hanem elindulás a krisztusi élet útján, a keresztény közösség példája és támogatása által. — A közösség fontosságáról — a megtéréssel kapcsolatban — a Catechesi Tradendae így ír: „Aki hitével Krisztushoz kapcsolódik, az . . . kénytelen keresni azok közösségét, akik ugyanezen az úton járnak. Mert a *terméketlenség veszedelme fenyegeti* a katekézist, ha a katekumenátus nem fogadja be egy olyan közösség, amely a hitből él” (24).

Az Általános Kateketikai Direktórium pedig így foglalja össze a katekumenátus lényegét a közösségiség és az életszerűség vonatkozásában: A katekumenátus „katekézis, liturgikus részvétel és közösségi élet egyszerre” (130).

Cselényi István Gábor

„HA AZ UTCÁRÓL TOPPAN BE VALAKI . . .”

A „hátha mégis igaz”

Egy német hittankönyvben olvasható a következő példázat: „Fiam, tulajdonképpen miért jöttél ma istentiszteletre, és miért imádkozol olyan ájtatosan? Azt mondtad a múltkor, nem hiszel Istenben.” „Ez igaz — hangzott a válasz —, nem hiszek benne. De akkor vajon már tudom is, hogy igazam van?”

Fiataljainkat is sokszor csak a „hátha mégis igaz” hajtóereje sodorja a felnőttoktatás berkeibe. Sokszor szinte csak az „utcárról toppannak be”, hirtelen ötlet nyomán vagy baráti unszólásra. De bármi vezette is őket, itt vannak, és meg kell próbálnunk felelni azokra a kimondott vagy ki nem mondott problémákra, kételyekre, melyeket magukkal hoznak. Nem játszhatunk „szembekötősdit”. Fiataljaink — akiket valamikor megkereszteltek, akik esetleg még elsőáldozók voltak — az iskolában *materialista nevelést* kapnak. A hitalapozás során nem kerülhetjük el a feladatot, hogy szembesüljünk a másik világnézet által felvetett nehézségekkel, s igyekezzünk válaszolni is a „másik oldal” állításaira.

A Fradi és a többi csapat

A marxizmus kiindulópontja a világ anyagi egysége, másszóval: *lét és anyag azonosítása*. Hogy erre a tételre — sőt hittételre — megfelelhessünk, pontos fogalmi „játékra” van szükség. A *lenini anyagdefiníció* szerint az anyag „filozófiai kategória az objektív valóság jelölésére, amely érzeteinkben lefényképeződik . . . , s amely tuda-

tunktól függetlenül létezik." Hogy az anyag objektíve, tudatunktól függetlenül létezik, azt józan eszű ember nem tagadja, az anyag valóságát a keresztény bölcelet is elismeri (vö. realizmus). Hogy az anyag érzékelhető valóság (ens sensible), ezt szintén vallhatjuk. De hogy az anyag *egyenlő lenne* a tárgyi valósággal, a *léttel*, ez nézetünk szerint nem igazolható. — Egy hasonlattal: a Fradi — csapat. De az már csak az elfogult Fradi-szurkolók elképzelésében áll fenn, hogy csak a Fradi létezik, ez „a” csapat.

No, de milyen más „csapat” van még az anyag mellett? Nos, ott van a *másik ember tudata*, amelynek létezését ugyanolyan képtelenség lenne tagadni, mint az anyagét, és azért ott van a *saját tudatom*, a Descartes-i „Cogito” is. Nem véletlen, hogy Sartre, aki szimpatizált a materializmussal, ontológiai rendszerében *lét és nemlét* dualizmusát állította fel. Ha a lét egyenlő az anyaggal, egész egyszerűen nem marad „hely” a tudat számára. Persze, a „nemlét” kategóriája sem megoldás, ez végül is csak *fedőnév* a nem anyagi, azaz szellemi lét jelölésére. És nem megoldás az sem — amire mai marxisták tesznek kísérletet, érezve éppen a lenini meghatározás gyöngéit —, ha valaki az anyagot olyan „totalitásnak” tekinti, amely magába foglalja az érzékelhetőt és a tudatot, sőt a relatívot és az abszolútot is. A fogalmak ugyanis nem arra vannak, hogy elleplezzék, hanem hogy feltárják a valóságot. A keresztény bölcelet megoldása: a lét köre tágabb az anyagnál, magában foglalja az abszolút és relatív létet, ezen belül az anyagot és tudatot.

Ha van a zsebemben száz forint . . .

A következő materialista axióma, melyről szólni szeretnék, az *anyag örökkévalóságának hirdetése*, amire az *anyagmegmaradás elve* szolgálna érvelni. Csakhogy tudnunk kell: az anyag- és energiamegmaradás csak zárt rendszeren belül érvényes, az „örök” anyag viszont végtelen világegyetemet feltételezne. A megmaradás elve egyébként is csak annyit mond ki: amióta megvan az anyag, nem vész el, csak átalakul. — Mintha, mondjuk, a pénztárcámban ott lapul egy százas, az felváltható húszasokra, tízesekre és így tovább. De ha nincs ott? Akkor nem váltható fel. — Egyébként a „big bang”, a *nagy robbanás elmélete* inkább látszik igazolni, hogy ez a bennünket most körülvevő világ meghatározott idővel ezelőtt kezdett csak létezni.

Materialista axióma az is, hogy az *anyag szükségszerű*. Meg kell vallanom, mikor ezt hallom, Münchhausen báró meséje jut eszembe, aki saját hajánál fogva tartja fenn önmagát és még a lovát is. Vajon a minden mozzanatában véges világ fenntarthatja-e önmagát, szükségszerűvé teheti-e magát? Nos, a természetben csak *feltételes* szükségszerűséggel találkozunk: *ha* együtt van a kritikus mennyiségű urán, *ha* becsapódik egy neutron, megindul az atommag hasadás és így tovább. Tehát csak egy-egy feltétel valóra válásáról van szó. Ez azonban nem teszi *léteben* is szükségszerűvé az anyagot. Az abszolút — feltétlen — szükségszerűség azt mondja ki, hogy valami csak olyan lehet, amilyen. A világ pedig minden ízében lehetne más is. A fizikusok rámutatnak, hogy a „világkonstansokban” szereplő absztrakt számérték, az *alfa* — 1/137 — ugyanúgy lehetne 1/136 vagy 1/138 is. Másszóval, el lehet képzelni egészen más felépítésű világ(ok)at is. (S itt némi analógiával szolgálhat az életformák hihetetlen sokfélesége a földi bioszférán belül — s akkor még nem is vettük figyelembe, hogy az univerzum számos más pontján is jöhetett létre élet, bizonyára egészen más megjelenési formákban!) Az egyes elemek esetlegességét egyébként a marxizmus is feltételezi és elismeri. Nagyon aláhúzza az anyag belső esetlegességét a *relativitáselmélet* is, amely kimondja, hogy még a tér s az idő sem bizonyul „archimédeszi pontnak”, hanem aszerint változik: hogyan mozog, alakul a mozgó test.

De hogy a minden elemében esetleges, törekeny, változandó-múlандó anyagból hogyan épül fel mégis értelmes rend, az már túlmutat a dolgok halmazán. S itt nem megoldás kölcsönhatás-láncolatra hivatkozni, hogy ti. az egyes elemek esetlegesek,

de összhatásukban szükségszerűvé válnak. Ha a gyerekek csöncsön-gyűrűt játszanak, azt adhatják körbe, ami a kezükben van, amit birtokolnak, de nem adhatják egymásnak azt, amivel nem rendelkeznek. Mivel minden létező *koldusa a létnek*, a sok koldus is csak a nincset nyújthatja a másinak. Ha a világ minden része véges létbelileg, az egész is az, s akkor létét csak a létteljességtől kaphatja mint ajándékot.

Ez elől a következtetés elől a marxizmus képviselői azzal szoktak kitérni: az egyes dolgok esetlegesek, az Anyag egésze szükségszerű. Erről pedig legelső latin leckénk szokott eszembe jutni (*rana rupta et bos*), a felfúvódott békáról és az ökörről. A béka, akárhogy felfújja magát, soha nem lesz ökör. Az ökörről pedig érvényes a „*quod licet lovi . . .*” kegyetlen, de valós törvénye. A mi problémánkra vonatkoztatva: az anyag bárhogy változik, alakul, sohasem lesz más, mint, ami a lényege: esetleges, lehatárolt, nem szükségszerű. Sőt ki merem mondani: az a szükségszerű benne, hogy nem szükségszerű. Vagyis „szükségszerűsége” csak formai, látszólagos, amelynek tartalma éppen az esetlegesség. Végül is a világ fejlődésével is azt mondjuk ki, hogy még nem teljes, még fejlődnie kell — de akkor nem abszolút. Mint *Bolberitz Pál* erre többször rámutatott, a materializmus nem tudja kikerülni a *fejlődő abszolútum* önellentmondást hordozó következtetését.

A dialektika — avagy a software és a hardware

A fejlődés kérdése átvezet a *mozgás kérdéséhez*. Hogy az anyag és a változás együttjáró fogalmak, azt nemcsak a marxizmus, hanem a keresztény is vallja (vö. az anyag mint *ens mobile*). A kérdés csupán az: *mi a változás oka?* Nos, hogy valami mi miatt mozog, erre vonatkozólag kétféle válasz adható: egy felszíni és egy mélyebb okokra utaló válasz. Úgy is mondhatnám: a „hogyan”-ra és a „miért”-re is válaszolhatok. Hogy például egy mozdony miért áll mozgásban, ezt megválaszolhatom úgy is: azért, mert a dugattyúk hajtókarja hol fenn van, hol lenn, és ez előre lendíti a mozdonyt. De nagyon jól tudom, hogy a mozdony valójában nem *ezért* mozog, hanem mert emögött ott van a gőz feszítőereje, emögött pedig ott van a tervezőmérnök, aki megalkotta a gépet, s egyáltalán az *ember*, aki képes a hőenergiát mozgási energiává átalakítani. Vagy egy maibb hasonlattal: a komputer munkáját leírhatom úgy is, hogy a software-t adom meg — tehát, hogy milyen játékszabályok irányítják a konkrét programot —, de a valódi ok a hardware, a megszerkesztett elektronika, amely lehetővé teszi a játék lefolytatását, emögött pedig ugyancsak ott rejtőzik az *ember*, aki a komputer tulajdonképpeni miéjtje.

Hasonló a helyzet a marxizmus központi állításával, a *dialektikával* is. A dialektika törvényei kétségtelenül valós törvényszerűségeket tükröznek, a mai, nem statikus, hanem *dinamikus világképet* jobban figyelembe veszik mint a régi „természettörvények”. Azonban mégsem a miéltre, hanem a hogyanra adott válaszok. Így pl. a *tagadás tagadásának törvénye* lényegében nem más, mint a változás folyamatának leírása, nem mond többet, mint a hagyományos megfogalmazás, hogy a mozgás átmenet lehetőségéből ténylegességbé. Valós összefüggést tár fel az a tétel is, hogy a változások során mennyiségi és minőségi változások haladnak együtt (amire példa lehet a Mengyelejev-féle periódusos rendszer vagy a fajok fejlődése, az evolúció). Azonban ezzel még csak a *fejlődés* szót írtam körül, azt mondtam el, hogy a világban jelen van a többé-válás, a minőségi (és esetleg lényegi) növekedés. Ám ez még csak a „hogyan” kérdése. A tulajdonképpeni kérdés a *miért*. És itt meg kell mondanunk, hogy egy-egy alsóbb szint törvényszerűségei nem magyarázzák meg a felsőbb mozgását. Pl. atomfizikai törvényekkel nem írható le a biológiai mozgásforma, biológiai törvényekkel a szellemi-tudati szféra. A többé-válás, az *önfölmúlás* nem lehet a dolgok „erőfeszítésének” eredménye. Hogy ismét Münchenhausenre utaljak: senki vagy

semmi sem emelheti magát önmaga fölé. Itt is igaz: semmi sem adhatja magának azt, amivel nem rendelkezik. Ha mégis jelentkeznek a léttöbblet, ha minden szintjén mégis „struktúrák” jönnek elő, értelmes rend áll össze — s ez mindennapos tapasztalatunk —, akkor ezt a létezőt az abszolút lét erejéből meritik. Valahogy úgy, ahogy a növény, a fa sem „magától” növekszik — még ha a látszat ezt is sugallja —, hanem a levegőből, a földből elszívott energiák, tápsók, víz életerejének felhasználásával, s annak a *belső programnak engedelmessé, melyet ott hordoz magában már magállapotától kezdve. Ugyanígy a világ fejlődése sem „önmozgás”, belső szükségszerűség megnyilvánulása, hanem tovább utal az abszolút létre mint létalapra és lendítő erőre, s főleg mint programozóra.*

*Hasonló lehet az ellentétek harcának megítélése is. Hogy a dolgokban vannak ellentétpárok, ez kétségtelen, gondoljunk a fizikai és kémiai mozgásformákra. Mégsem tűnik jogosnak, hogy ennek alapján felfüggeszthetnénk az ellentmondás elvét, hiszen a mozgásban csak ellentétek, nem pedig ellentmondások feszülnek egymásnak. Nem igazolható tehát — a marxizmus pedig erre utal —, hogy az anyag a nemanyagba (tudat) s a relatív lét az abszolútba „csaphatna át”, mint önmaga „tagadásába”. Ezen túlmenően pedig: az „ellentétek harcával” még csak leírtam a mozgást. Arra a kérdésre: miért mozog valami, még csak azt válaszoltam: azért mozog, mert — így és így — mozog. A tulajdonképpeni kérdés az lenne: miért van mindenben szimmetria, miért néznek szembe egymással (szinte mindenütt) ellentétes pólusok? S itt már igazat kell adnunk Sartre-nak, aki azt mondta: a materializmus és a dialektika ugyanúgy szétválnak egymástól, mint víz és olaj. Az anyag — mint tudattal nem rendelkező valóság — nem indokolja azt az elgondolást, amit éppen az ellentétek jelenléte, a dolgok szimmetriája sugall. Ahogy már két munkadarab összeillesztése is kemény munkát feltételez, s ahogy csodálattal adózunk az úrfizikusok előtt, mikor látjuk, milyen precízen összekapcsolódik az űrben két messziről érkezett tárgy, űrkomp és űrhajó; úgy növény- és állatvilág, test és lélek, férfi és nő kettőssége és egysége (s a példákat vég nélkül lehetne sorolni), azaz *dialektikája* abszolút Elgondolót követel, nemcsak hogy csodálatra, de *imádásra* kell, hogy készítsen bennünket.*

Ugyanerre a következtetésre vezethet el az *egyetemes összefüggés* tétele is. Hogy az önmagukban esetleges dolgok miért logikusak mégis, miért ágyazódnak kölcsönhatás-láncolatok összefüggésébe, s miért hordoznak értelmes programokat, erre csak egyetlen logikus felelet lehetséges: mert értelmes Alkotó áll mögöttük. Valahogy úgy, ahogy az építőkövek halmazából előálló vár, házikó arra az értelmes gyerekre mutat vissza, aki azt felépítette, úgy a dolgok tohuvabohujából összeálló értelmes világ az abszolút Értelme és Szabadság jelenlétére utal. Így a dialektika tulajdonképpeni *üzenete* számunkra: a teremtéshit elmélyítése.

Sok hűhó . . . ?

Istennek, mint Nagy Programozónak munkáját különösen a „lényegi ugrások” sokat vitatott pontjain fedezhetjük fel. Az első ilyen az *élet kialakulása*. Alfred Doyl amerikai csillagász szerint csak egyetlen összejt DNS-molekulájának véletlenszerű „kirázódása” is éppoly képtelenség, mintha egy hurrikán söpörne át egy alkatrésztelep fölött és közben összerakna egy működőképes Boeing-repülőgépet, ti. olyan kevés idő áll rendelkezésre, s ugyanakkor ahhoz, hogy az anyag minden variációt „végigjártsszon”, az univerzum korának többszöröse volna szükség. És akkor még csak egyetlen összejt jött (volna) létre! Utána minden ponton ugyanígy végtelen sok variációs lehetőség állna elő. Az evolúció egészen egyszerűen nem képzelhető el véletlenszerű „tapogatózás” — a Monod-féle véletlen — alapján. Nem beszélve arról, hogy az élővilág fejlődése olyan ugrásokkal tarkított, ahol egész sor faj legyezőszerűen

egyszerre fejlődik, több más fajjal egy ütemben, úgy, hogy közben egymással is összhangban maradnak. Egy hasonlattal: egész hadseregnyi komputer végzi a maga munkáját, közben tökéletesíti saját rendszerét, sőt kihat a többi tökéletesedésére . . .

És ott van azután az *ember megjelenése*. Biológusok szerint az ember és a feltételezett előember között éppen olyan nagy a távolság, mint a majom és az ember között, egész pontosan 14 kromoszóma a különbség. Tehát valahogy úgy hasonlítanak egymásra, mint egy Trabant és egy Lada, s ugyanannyira térnek is el egymástól. Autó mind a kettő, de nem alakítható egyik a másikká. De még ha ugyanannak a típusnak régebbi és újabb változatát veszem is, akkor is belátható: mennyi fejtorésre, szellemi erőfeszítésre van szükség a gyártásfejlesztéshez, míg az elavultabból tetszetősebb, fejlettebb változat alakul ki. Így van annál a *legnagyobb ugrásnál* is, amely meghozta a Tudat többletét. Ennek a többletnek a megjelenése is az abszolút értelem működését tételezi fel. És erről a pontról visszatekintve már az is nyilvánvalóvá válik: *minden ezért volt, az emberért*, azért a többletért, ami az ember szellemi folyamataiban megjelenik.

A történelem, sőt az evolúció legnagyobb ellentmondása, hogy most, amikor megjelent ez a többlet, és *megélhetnének* ezt a többletet, azt, ami igazán emberré tesz bennünket — a pszichét, a lelket, a lelki értékeket —, ezt egyszerűen kiiktatjuk, nem vesszük figyelembe. Úgy vélem, az igazi probléma nem is annyira az *elvi materializmus* — hiszen az, mint láttuk, végső soron, „anonim módon” magában foglalja az abszolútum állítását is —, hanem a *gyakorlati* (és vulgáris) *materializmus*, amely, sajnos, ott kísért sokszor még „jó” keresztényekben is, amikor *elvileg* elfogadják Isten és a lélek létét, de *életvitelükkel* cáfolják, mert csak a foghatónak, a múlandónak, a testinek élnek. Ha így teszünk, igaz lehet ránk *Shakespeare* szava — de most a fejlődés logikájára érve —: Sok hűhó volt minden, ami eddig végbement a világban, sok hűhó semmiért . . .

* * *

A TEOLÓGIA 1989. évi témái (kéziratok beküldési határideje):

1. sz. **AZ IFJUSÁG ÉS AZ EGYHÁZ (1988. november 1-ig)**
2. sz. **A KERESZTÉNY EMBER FELELŐSSÉGE TÁRSADALMUNKBAN (1989. február 1.)**
3. sz. **AZ EGYHÁZ PRÓFÉTAI KÜLDETÉSE (1989. május 1-ig)**
4. sz. **A KERESZTÉNY SZERETETSZOLGÁLAT (1989. július 1-ig)**

* * *

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretén belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

Számunk írói: *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Barsi Balázs* OFM teológiai tanár, Esztergom — *Cselényi István Gábor* főiskolai tanár, Nyíregyháza — *Eicher, Peter* teológiai tanár, Paderborn (NSZK) — *Fodor György* teológiai tanár, Nyíregyháza — *Dr. Frenkl Róbert* orvos, a Testnevelési Főiskola professzora, Budapest — *Görbe József* káplán, Csongrád — *Gubler, Marie-Louise* hittanár, Menzingen/Zug (Svájc) — *Lenhardt Vilmos*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — *Pajor András* káplán, Budapest — *Pfister-Schölch, Xaver* világi teológus, Basel — *Somorjai Ádám* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Sulyok Elemér* OSB főiskolai igazgató, Pannonhalma — *Székely János*, az Esztergomi Főegyházmege ösztöndíjasa, Jeruzsálem — *Tomka Ferenc*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia magántanára, Eger — *Varga Domokos* író, Budapest — *Windisch, Hubert* professor, Regensburg (NSZK)

INHALT

AUFSÄTZE

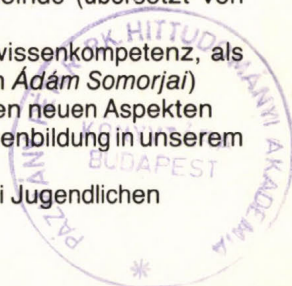
- BALÁZS BARSÍ: „Menschen wie ihnen gehört das Reich Gottes” (Mk 10,14)
MARIE-LOUISE GUBLER: Werdet wie die Kinder... aber seid nicht Kinder im Denken
(übersetzt von *B. Miksa Bánhegyi*)
GYÖRGY FODOR: „Wenn ihr nicht wie die Kinder werdet...” (Mt 18,3)
PETER EICHER: Die Kinder der Heissung: Partner des Bundes und Erben des Reiches (übersetzt von *B. Miksa Bánhegyi*)
ELEMÉR SULYOK: „Folgt mir nach!” (Mk 1,16—20)

UMSCHAU

- JÁNOS SZÉKELY: Gott ist ein Kind geworden
VILMOS LENHARDT: Bauen wir die Zivilisation der Liebe auf! (Die neue Sozialenzyklika von Papst Johannes Paul II.)
DOMOKOS VARGA: Wenn ihr nicht werdet...
ANDRÁS PAJOR: Kleinheit und Minderwertigkeitsgefühl in der Seelenbildung
JÓZSEF GÖRBE: Werdet klein, damit ihr gross werdet!

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

- RÓBERT FRENKL: Die Laien in der Kirche von heute und morgen
XAVIER PFISTER-SCHÖLCH: Der Ort der Kinder in der Gemeinde (übersetzt von *B. Miksa Bánhegyi*)
HUBERT WINDISCH: Seelsorge aus der Mitte der Person-Gewissenkompetenz, als Ziel und Inhalt der Pastoral (übersetzt von *Ádám Somorjai*)
ÁDÁM SOMORJAI: Von der Empfängnisregelung — unter einigen neuen Aspekten
FERENC TOMKA: Fünf Thesen über die katholische Erwachsenenbildung in unserem Lande
ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: Das weltanschauliche Problem bei Jugendlichen

ETUDES

BALÁZS BARSÍ: „A de tels est le Royaume de Dieu” (Mc 10,14)

MARIE-LOUISE GUBLER: Ne soyer pas des enfants sous le rapport du jugement
(trad.: Miksa B. Bánhegyi)

GYÖRGY FODOR: „Si vous ne devenez comme les petits enfants” (Mt 18,3)

PETER EICHER: Enfants de la Promesse, membres de l'Alliance et héritiers du
Royaume (trad.: Miksa B. Bánhegyi)

ELEMÉR SULYOK: Venez à ma suite... (Mc 1,17)

PERSPECTIVES

JÁNOS SZÉKELY: Dieu s'est fait enfant (Noël 1987. Betlehem)

VILMOS LENHARDT: Créons la civilisation de l'amour!

(La nouvelle encyclique sociale de Jean Paul II.)

DOMOKOS VARGA: „Si vous ne devenez comme...”

ANDRÁS PAJOR: Se savoir petit et se sentir inférieur de l'âme

JÓZSEF GÖRBE: Devenir petits pour être grands!

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

RÓBERT FRENKL: Les laïcs dans L'Eglise d'aujourd'hui et de l'avenir

XAVER PFISTER-SCHÖLCH: La place des enfants dans la communauté (trad.: Miksa
B. Bánhegyi)

HUBERT WINDISCH: La cure d'âme centrée sur la conscience personnelle comme
contenu et but de la pastorale (trad.: Ádám Somorjai)

ÁDÁM SOMORJAI: Regards neufs sur la régulation de la conception

FERENC TOMKA: Cinq thèses sur la formation des adultes catholique dans notre pays

ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: Les problèmes religieux des jeunes en matière de
conception du monde

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik február, május, augusztus és november
közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség:
1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. II. em. 9. (a kéziratokat kizárólag ide kell küldeni),
kiadóhivatal: 1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. I. em. 1. —

Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál
Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj
1 évre 180 Ft. Egyes szám ára: 40 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban.

Utcai árusítás a Posta Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál. — Csekk számla
száma: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi
Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389).

Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű
más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.)

a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés)
a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 88 81809 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs
Index szám

25 821

ISSN 0133—1779

HU—ISSN 0238—1400